Хож-Ахьмад
Берсанов

ГIИЛЛАКХИЙН ХАЗНА —
ИРСАН НЕКЪАШ

С2(2ег)
Б-4Ф.

Хож-Ахьмад Берсанов

ГIИЛЛАКХИЙН ХАЗНА - ИРСАН НЕКЪАШ

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
"ОТДЕЛ КУЛЬТУРЫ
ИТУМ-КАЛИНСКОГО РАЙОНА"
3885

Москва - 2002

Заманан къизачу а, халачу а хьелашкахь стогаллех, доьналлех, собарх ца духуш вай наха деши санна ларбш схьадеъна [illegible] къоман хаза гIиллакхаш, ламасташ. Цара боккхачу тидамца, [illegible] ларйина сица, дегIаца, духарца, буьйцачу маттаца йолу [illegible].

Тахан Даймохк бале лаьцначохь, и г1иллакхаш, оьздангалла [illegible] ца таса гIерташ къийсалуш ду вай къам. Нагахь санна хIара [illegible] оцу йоккхачу Iалашонна мелла а пайдехь хилахь, суна со ирс [illegible] хетар ву.

Автор.

ОБ АВТОРЕ.

«Писать имеет право только тот, кого волнуют большие общечеловеческие и социальные проблемы» – так сказал Джон Голсуорси – один из крупнейших английских писателей XX века.

Эти слова в полной мере могут быть отнесены к автору этой книги – Хож-Ахмеду Берсанову. Вместе со своим народом он прошел все тяжкие испытания, выпавшие на его долю и в прошлом веке и в веке наступившем. Он чутко воспринимает боль своего народа и делает все, что в его силах, чтобы облегчить эту боль.

Так было и во время депортации, когда он шестнадцатилетним подростком вместе со своими земляками участвовал в работах по восстановлению железнодорожной ветки, ведущей в Магнитогорск. Условия труда были ужасающие. Среди рабочих свирепствовал тиф. Трупы умерших выносили из бараков, закапывали в общую яму. Юный Хож-Ахмед на своих плечах доставлял заболевших земляков на станцию, оттуда на пригородных поездах отвозил их в Караганду, в госпиталь. Сам заразился тифом. Будучи тяжело больным, нашел в себе силы и мужество написать письмо Сталину о беззакониях, творимых на железной дороге. Через некоторое время из Москвы приехала комиссия, условия труда и быта рабочих были немного улучшены.

Спустя много лет Х.Берсанова разыщут студенты из Казахстана, члены клуба «Поиск», и в музее Карагандинского госуниверситета появится уголок, посвященный чеченскому юноше Хож-Ахмеду Берсанову, спасавшему в далекие сороковые больных тифом спецпереселенцев.

Безграничная любовь к своему народу, к родному языку и к родному краю является определяющей в его творчестве и в жизни. Он не мыслит себя вне Родины, поэтому не покинул ее, когда началась война. Переехал в свое родовое село – Шаами-Юрт и живет здесь, разделяя со своими односельчанами и радости, и горести.

Зимой 2000 года, когда в село вошли покинувшие город боевики, стало ясно, что село будут бомбить. Хож-Ахмед не покинул своих односельчан, не смог бросить их на произвол судьбы. Вместе со всеми пережил бомбежку. А на следующий день, когда в селе началась «зачистка», нашел в себе мужество отстоять тех, кто мог стать невинными жертвами. Сколько молодых жизней

было спасено в тот холодный февральский вечер благодаря дипломатии писателя, его мудрому и настойчивому слову!

Писать он начал еще в годы депортации. Вернувшись на Родину, он уже знал, что посвятит себя творчеству. Поступил на заочное отделение историко-филологического факультета Чечено-Ингушского пединститута. Работая в Министерстве культуры Чечено-Ингушетии, энергично взялся за возрождение и развитие культуры своего народа.

В области культуры Х.Берсанов проработал более тридцати лет. И вполне заслуженно получил звание Заслуженный деятель культуры Чечено-Ингушетии.

Жизнь сводила его с интересными личностями, людьми с богатой биографией, сложной и драматичной судьбой. Поэтому и герои его произведений чаще всего реальные люди. «Дружба, скрепленная кровью», «По следам отца», «Приключения Хаджимурата», «Позднее раскаяние», «Стальная искра» – на этих произведениях Х.А.Берсанова выросло не одно поколение чеченской молодежи.

На заре перестройки он был принят в Союз писателей СССР.

Берсанов – не только талантливый писатель. Он – художник-пейзажист, фенолог, натуралист, знаток родного края. Книга «Звери и птицы родного края», вышедшая в 1992 году – плод многолетнего изучения живой природы Чечни.

Являясь специалистом по вайнахским народным обычаям и традициям, он много лет отдал их возрождению и пропаганде. Этой же цели послужила его книга «Сокровищница мудрости – путь к счастью», которая впервые вышла в Грозном в 1990 году. Популярность книге обеспечило не только богатое содержание, вместившее все разнообразие, самобытность, философскую и нравственную силу традиций, обычаев, этикета чеченцев, но и незаурядная личность самого писателя.

Можно с уверенностью сказать, что жизнь автора является олицетворением тех принципов, которые изложены в афоризмах этой книги. Поэтому он имеет полное моральное право призывать и других жить по тем же канонам добра и справедливости.

ИБРАГИМ АЛИРОЕВ,
профессор, академик РАЕН, доктор филологических наук,
доктор исторических наук, Заслуженный деятель науки РФ.

АВТОРАХ ЛАЬЦНА.

«[illegible] бакъо ю, адамийн юкъараллин дахарехь даккхийра [illegible] сих, дагах кхеташ волчуьнан», – аьлла XX бIешеран [illegible] уггаре баккхийчех волчу яздархочо Джон Голсуорсис. [illegible] буьззанчу барамехь тIедахьа мегар ду хIара книга язйина [illegible] Берсанов Хож-Ахьмадна.

Шен халкъаца цхьана иза чекхваьлла халачу а къизачу а [illegible]кахула. Цо боккхачу тидамца хьесап до кхоллалуш долчу [illegible] дахаран. Цуьнан сих, дагах кхета шен халкъехь болу бала, [illegible]. Шен ницкъ кхочуш мел дерг до цо и бала адамашна байба, и [illegible] лазам дIабаккха.

Иштта хьал хIоьттара нохчийн къам махках даьккханчу [illegible], иза ялхитта шо кхаьчна волуш, шен махкахошца [illegible]горске боьду цIерпоштан некъ тобечохь болх беш вара. [illegible] лазарх беллачийн декъи ара дохура баракашчуьра. И декъий [illegible] доккхачу орчу а кхуьссуш, къайла дохура. Къоначу Хож-Ахьмада лазар кхетта берш ца балийта гIерташ, шен белаштIаьхь [illegible] цIерпоштан вагонаш тIе а бохуш, Карагандар [illegible] дIа кхуьйлура. ТIаьххьар а тиф лазар кхийтира цунах [illegible]. [illegible] чIогIа гIора эшна, ша цомгуш воллушехь, ницкъ а [illegible] а хилира цуьнгахь цIерпоштан некъатIаьхь белхаш [illegible] нохчашна тIаьхь латточу къизаллех, харцонех а лаьцна [illegible] кехат язда. Дукха хан ялале Москвара комисси еара Хож-Ахьмад волчу цIерпоштан некъаца белхаш беш болчу нехан хьелаш [illegible]. Оцу комиссино дукха гIуллакхаш дира и нах аттачу бохуш.

Дукха а шераш дIадевллачул тIаьхьа Берсанов Хож-Ахьмад [illegible] генарчу Казахстанехь Карагандински пачхьалкхан [illegible]иверситетан студенташ, «Поиск» клубан декъашхош. Цара шай [illegible] схьайиллар нохчи яздархочун лерина йолу меттиг.

Шен халкъе, шен къоман матте, шен махке доза доццуш [illegible] боккхачу безамо дахарехь а, кхоллараллин белхашкахь а [illegible] авторан амал.

Шен махкал хьоме дац цунна дуьненчуьра цхьа а хIума. [illegible] Нохчичохь тIом болабелчи, шен мохк тесна битна дIа ца [illegible] иза. Ша винчу ШаIми-Юртахь сецира иза вон а дика а шен [illegible] цхьана ловш.

2000 шеран февраль беттан хьалхарчу деношкахь Грозный [illegible] тесна йитна нохчийн тIемалой ШаIми-юртачу баьхкачи, хууш

дара кхуза яккхийтоьпаш еттар юйла а, цултIаьхьа «зачисткаш» хир юй а.

Хож-Ахьмад юьртачохь сецира. Юьртахь бисначу нахаца цхьана молханан кIуьрлахь, саьнгалан кIуьрзехь и къематан денош текхира цо.

Юрт йохийначул тIаьхьа, чудеанчу эскарша «зачистка» еч хенахь, вист хила, дош ала хаарца цо дукха кегийнах кIелхьара бехира дIабигна хIаллакбечуьра оцу февралан шийлачу деношкахь.

Нохчийн къам махках даьккханчу шерашкахь дуьйна язда волавелира Берсанов. Шен Даймахка юха веъчи, цунна хиара яздаран болх ша йоьххьара лаца безийла. Нохч-ГIалгIайн АССР-н культуран министерствехь болх беш а волуш, заочно чекхъяьккхира цо пединститутан историко-филологически факультет.

Дикачу адамашца, гIарабевлла болчу дикачу къонахашца дара Берсанов Хож-Ахьмадан гергарло. Царех лаьцна ю цуьнан исбаьхьаллин произведенеш: «Болатан суй», «ЦIийца чIагIделла доттагIалла», «Дохковалар», «Ден лорах», «Хьажмурда лелийнарш». Оцу произведенеша йоккха лар йитна тIекхуьу къона тIаьхье кхетош кхиорна.

Цуьнан корматаллин лаккхара мах хадош, Х.Берсанов дIаийцара СССР-н яздархойн союзе.

Берсанов Хож-Ахьмад яздархо хилла ца Iа. Иза художник-пейзажист а ву, фенолог а, натуралист а, философ а ву. Ша вина, кхиъна мохк дика бевза цунна. 1992-чу шарахь ара яьлла «Вайн махкара акхарой а олхазарш а» аьлла йолу цуьнан книга. Цо аьтто бо вайн мехкан Iаламан хазна йовза.

1990-чу шарахь Грозный гIалахь ара яьлла «ГIиллакхийн хазна – ирсан некъаш» аьлла йолу цуьнан книга боккха чулацам болуш а, Iилманчаша лаккхара мах хадийна а ю. Цо шена чулоцу дахарехь кхолладелла адамийн гIиллакхаш, хьехамаш, говза аьлла кхетаман дешнаш а.

Оцу жайно гIо до акхадевлла адамийн синош сийлаллин [illegible] юха дерзо.

Авторна шен дахаро, амало, кхетамо, оьздангалло бакъо ло [illegible] хилла дуьззана дош ала. Вовшашца дика хила, зуламаш [illegible], имартлонаш, харцонаш дIаяха, тешаман, безаман, [illegible] хама бе ала.

АЛИРОЕВ ИБРАХIИМ,
профессор, РАЕН-ан академик, филологически Iилманийн доктор, исторически Iилманийн доктор, РФ-н Iилман Сийлаллийн векал.

«Если бы эту философию перевести на все языки Земного шара и преподавать с первого класса детям всех национальностей войны между народами, ненависть и презрение одного человека к другому, если не прекратились, то, во всяком случае, намного уменьшились бы!»

Салаудин Гугаев,

штат Нью-Джерси, США.

Вайнехан хIора доьзалехь стоьла тIехь хила хьакъ ярий «ГIиллакхийн хазна – ирсан некъаш» аьлла йолу Берсанови книга. ХIора дийнахь деза жайна санна схьаоьций доьшуш, боккъалла и гIиллакхийн хазнин шовда хилла дIахIуттур долчу цунна чуьра цкъа а кхачалур доцу диканийн хьоста муьйлуш, вайн мелла а дегнаш тIе йиллина мекха цуьнца дIайоккхуш, пайда эца безара…

Мохь тоьхна ала лаьа: «Вайнах, хама бейша шайна Дала шу схьаделлачу совгIатан, эцийша цунах пайда, цIандайша шайн дегнаш!»

Арби Исмаилов,

с. Гойское, Урус-Мартановский район.

«Эта книга – попытка автора вернуть заблудшие души в лоно нравственных высот: любви, чистоты, взаимопонимания и уважения, основанного на принципах благородства».

Асият Вазаева,

журналист

ДАЙМАХКАХ ЛАЬЦНА

[illegible], кхиийна Даймохк мел хьоме, мел мерза, мел [illegible] бу ахь йолчу кIантана. Шен Даймахках хаьдда кIант – да [illegible] ду.

[illegible] а, диканан а Даймехкан лазам сих, дагах кхеташ [illegible], шен уггар гергарчу стеган вонан, диканан лазам [illegible] цуьнан сих, дагах.

Даймохк безаш, яхь йолуш доьзал кхио лаахь, да ша хила [illegible] Даймохк безаш а, яхь йолуш а.

Даймохк безар, Даймохк хазбар, цуьнан сий дар, дахар [illegible] кхоллар – вайн вешан декхар ду.

[illegible] вон деъча дакъа лоцуш волу кIант, адамашна кхаъ [illegible] юьхькIай хир ву.

Адамашца йолу уьйр-марзо, балхаца йолу шовкь, Даймахке [illegible] безам, доттагIашка болу тешам лоруш, вай ваьш кхуллу [illegible].

Кегийрхой кхетош-кхиор вайна тIехь ду. Уьш Iамо беза адам [illegible], Даймохк бовза а, беза а, къаьмнаш довза а, лара а, [illegible] Iамо а, болх бан а. Царна Iамо деза стеган амалехь уггаре а [illegible].

[illegible] бала тIебоьссинчу дийнахь шен диканах [illegible] хила стаг – стаг вац, иза Даймахкана хьакь вац, иза [illegible].

Стаг уггаре а хьалха шен Даймехкан векал ву. Даймехкан [illegible] кхочушдар цунна тIехь ду.

Даймахкана кхерам тIехIоьттинчу шерашкахь майралла, [illegible] гайтина кIентий Даймахке болчу безамо кхачийна цу [illegible].

Даймохк беза кхоьллина бу. Къонах Даймахкана хьакь вери ву.

Вуьззина дикачу къонахчо халкъан дуьхьа, Даймехкан дуьхьа шен са а, дегI а кхоор дац.

Къонахалла майра дийцарх, дашца далхорах кхоллалуш дац. Къонахалла Даймахкана, халкъана дечу пайдехьчу гIуллакхех кхоллалуш ду.

Кхетамечу стеган бакъдолу къонахалла кхерам тIе хIоьттинчу дийнахь, Даймехкан дуьхьа са а, дегI а дIадала кийчча хилар ду.

Вайх цхьаъ къастарх – Даймахкана зен хир дац. Амма Даймохк боцуш висарал доккха вон дац.

Даймахкахь хьан тасабелла орам, тасаелла уьйраш, дIалетта безам хада йиш яц. Хьажал, наж бух а баьккхина, кхоьчахь дIабоьгIчи хуьлуш дерг хIун ду. Орамаш дахкало, тIера гIа дужу, гIад дакъало.

Даймохк безаро дегIе ницкь ло, доьналла кхуллу.

Махках ваьллачу стеган са акха лаьттар ду, хилла дерш дагалуьйцуш ойланехь лаьттар ду. Даймахке сатуьйсуш кханенаш йохкур ю.

Шен махкахь воцчу стеган сий хир дац. Шен боцчу махкахь къонаха а хирлур вац.

Дех, ненах валар – байлахь висар дац. Даймохк боцуш висар – байлахь висар ду.

Атта вахар лоьхуш, де доца, сом деха меттиг езаш, десса дозалла а деш, кура хабар дуьйцуш верг къонах вац.

Къонах вац шен кхерчан сий дайъина стаг.

Стаг шен кхерчана луъйш велахь, юьртана луъйш велахь, шен махках вешаш вацахь, къонах ца хилар билгало ю. Иза нохчаллина дела кIилло ю.

Шен мехкан сий ца деш верг махкана хьакь вац. Шен мехкан сий ца до кIант – кIант вац.

Къоманхалла, доьналла дуста кхин хIума дац, Даймахкана динчу дикачу гIуллакхашца ца дуьстича.

Цкъа а стагана геч дан йиш йоцуш дерг Даймахкана ямартло ю. Даймахкана ямартло еш волу стаг – халкъан мостагIа ву.

Даймахкана кхерамана, зуламана богIуш белахь тоьпан хIоъ шена, шен дегI дуьхьал хIотторхьама а вала мегар дара стагана дуьненчу.

Даймохк безаш, цунах дозалла деш, яхь йолуш хила веза стаг. Даймохк безаш, цунах дозалла деш, яхь йолуш иза вацахь – Даймахкана хьакь вац. Даймахкана кхерам тIехIоьттинчохь иза цунна доьналла, хьуьнар хир дац цуьнгахь.

Хийрачу махках Даймохк ца хилла. Хийрачу махкахь цхьа а хьолехь бакъо яц стеган. Иза ву мохк боцу «эла».

Даймохк хийцарал йоккха ледарло яц дуьненчохь цхьаь. Даймахкана ямарта хилар – кIилло хилар ду.

Хийрачу махках хьан мохк а хир бац, хийрачу мехкан хьо цунна а хир вац. Хийрачу мехкан хьо хийра стаг ву. ТIаккха хьуна, цу махкахь хьо гIийла буо дуйла.

Ша вина, кхиъна мохк дагна безаш хьоме бу. Ахьа мел халонаш лайнехь а, мел бала хьегнехь а, Нана-Даймохк къайлах хьо хьоьстуш, хьох къинхетам беш хиллийла хаалахь.

КХЕТАМАН ДЕШНАШ

Вайн нигат хила деза цІена, Дела реза хинволчу агІо адамийн дуьхьа, церан ирса дуьхьа. Бертахь хилар, вовшашна г дар, вовшен терго яр, ларар, вовшех дашар, хьанала хилар. И д стеган амалехь хазчу гІиллакхах, оьздангаллех къаста йиш йоцу дерг.

ГІаддайна кІелвисча, гІо эшна хьайна тІевеънарг гІо ца де дІа ма вахийталахь, кхин дан хІума ца хилахь, цунна юх дІахІоттий а.

Халонан хама хааза волчуьнга шегара хало ялхо мегар дац.

Хьайн кхерчан да хьуо хилалахь. Хьо хьуо да воцчу кхерч нехан кхардам хир буйла хаалахь.

Хаза гІиллакх, кІеда-мерза хилар – адамийн дегнаш чуьр догІа ду. Нахаца кІеда-мерза хилалахь.

ЧІурам хилий ма вагалахь, сан доттагІ, цІе лато стелахьаштиг хилалахь.

Хьайн дог лаьттачу дикане кхачалур вац алий, дог м диллалахь, сан доттагІ, лам лакха хиларх хьалавала некъ боцуш хи бац.

Стагах, мухха иза велахь а, ма кхардалахь. Кхардам ше бахарна кхерам бу.

ХІуманан кхоам белахь. Кхоам боцуш лелийна хІума доцуш вуьсур ву. Кхоам беш дерг дебар ду.

Хир ду бохучу диканах теший ма Іелахь. Хьуна даор ду бохачу кІалд-даьттанал ахь буу болу тІайн-берам гІолехь хир б хьуна.

Нехан дикане са ма тийсалахь. Нехан дикане са ца туьйсуш хьайн долуш долчунна далла хастам белахь.

[illegible] Іесалла ма йиийцалахь, я иза жоьжахата гІур ву а ма [illegible] Хьуна хІун башха ду иза ялсамане вахчи а, я жоьжахате вахчи [illegible] цІа догуш орцах вахна воцчу.

[illegible] ихьуьйшахь лаьхьа оьхьуш верг ша нахах ларлуш [illegible].

[illegible] амал йолчу стагаца ма къийсалахь. Виро хьовла а ца [illegible], я моз а ца диъна. Цундела цунна боІал мерза хІумма а ца [illegible]

[illegible] деъна стаг, шена безачу, ша везачу нахаца хила веза. [illegible] атто йиийр ю.

«[illegible] хиъносхьара, аса и гІуллакх дийр дара» ма бахалахь. [illegible] хууш хилча, дехко ножан утарма бухйоккхур яра.

[illegible] болчу кхаьчча дукха ма лелахь. Еса туьта а чІогІа ека, [illegible] чІогІа ека, беса корта а дукха лоь.

[illegible] хала хетта гІуллакх, дерзош атта хуьлу, мало яй [illegible]

[illegible] кІорнина цициго а ца бо хьехамаш. Хьайгара [illegible] хьехамаш ма белахь.

[illegible] стагана хьехамаш ма белахь, Іовдалчу стагана [illegible] бен стаг ша Іовдал хиларан билгало ю.

[illegible] дицделахь, сатийсарх иза юха хир дац. Керахь [illegible] хама белахь, кхана хин дерг хууш дац.

[illegible] дика хиларх дозалла ма делахь – тайпанан сий [illegible] хьо вац. Айхьа даьккхинарг хир ду хьан сий, хьан [illegible] хьуна и лур дац.

[illegible] дан тІелаьцна гІуллакх кхочущделахь. Кхочушдан [illegible] дийр ду алий тІе ма лацалахь.

Нехан хьакь ма даалахь, сан доттагI. Нехан хьакь дууш ма вацахь, екхачу кхачанан чам мерза хир бу.

Нахана зуламаш ма делахь, сан доттагI. Нахана зуламаш деш вацахь, хьайн махкахь ког маьрша ловзур бу ахьа.

Муьлххачу а стеган амалехь ерриге а дикалла ма лехалахь цхьа а стаг хир вац шен амалехь цхьаь воних доцуш.

Стеган амалехь диканиг лахий, дIахьолахь цуьнца хьайн вахаран некь. Цуьнан амалера воних дIагойтуш белахь цуьнан кхетаман некь.

Хьайх шеко кхуллуш болчу нахах ларлуш хилалахь. Дикачу нехан дарже кхача лууш хилалахь.

Хьекъал долчу стагах хьуо дагаволуш совдерш ма хетталахь Iовдал хетар ву хьо.

Хьуо шек волчу хIуманах бакъдерг бен ма дийцалахь Тарделларг бакъдай схьа ма лацалахь. БIаьргашна гуш долчух лергашна хезаш долчух бен ма тешалахь.

Нахаца дика хилалахь, нахана кхерамаш ма тийсалахь, кIоршаме ма хилалахь, харц ма лелахь, дозаллаш ма делахь – хьо везийта а, ларийта а лаахь.

Кхерам туьйсуш ницкъаца стаг вацо ма гIорталахь – хьуо ницкь боцуш вуьсур ву хьо.

Массо а диканиг довза Iама, дика мел дерг хьайн амалехь нисдеш тIеэца.

Хьан коьртара куй боьжча, иза хьалаэца стаг карор ву хьуна Амма, хьо де эшна кIелвисча, гIо дан стаг карор вац.

Айхьа дийр ду аьлла тIелаьцна гIуллакх, стаг тIаьхьа ца вазош делахь – тешам хир бу хьох.

Шена тӀедиллина гӀуллакх дуьззина кхочушдан деза. Шена [illegible] гӀуллакх кхечунна тӀедиллича, кхочушдаза дуьсур ду.

Хьайх тешна диснарг шеконца ма диталахь. Шеко [illegible] синтем ца бо. Синтем боцуш дерг тешам боцуш ду.

Адаманца тарлуш хилалахь – лорур ву хьо, дика болх лууш [illegible] – везар ву хьо.

Адаманца йолчу уьйрашца, юкъаметтигашца бен хуур дац [illegible] хьайн мах хадо.

Хьа вогӀу гичи хазахеташ нах белахь – ирс долуш ву хьо. Хьо вогӀуш гичи, нах юьстахбийлахь – ирс дайна ву хьо.

Цхьаьнге шегга ца далуш дерг – дуккханге далур ду. Хьо нахана гӀо деш хилахь, нах хьуна гӀо дан богӀур бу.

Хьо дӀахьажаре терра хьожур ву хьоьга схьа а.

Цхьаь ша дӀагӀерташ волу стаг декъаза ву. Цунна гӀо оьшу. [illegible] а юххе стаг оьшу.

Нохчи диканах хьега мегар дац. Шен долчуьнан хама бан хаа деза.

Сан доттагӀ, эрна хан ма яйъалахь. Хьайна хуучух пайдехь дерг [illegible] болх белахь. Кхин дан хӀума доцуш хьо висчи, бераш [illegible] а, вокхачуьнан терго яй а, Іаламан тидам беш, хӀуманан [illegible] дай а мукъа ма Іелахь.

Сан доттагӀий, ирс долуш хила лаьий шуна? ХӀора дийнахь [illegible] даха, шешан дахаран хазна тоеш. Дахаран хазна ю – [illegible], хьекъал кхиар, говзалла Іамор.

Оьзда воцу стаг – оьздангала ца оьшуш верг ву.

Нахана кӀоршаме ма хилалахь, сан доттагӀ. КӀоршаме хьо [illegible], нахан безам бовр бу хьох.

Айхьа бохург наха къобал ца дахь, хьуо бакь ву бохуш ма къийсалахь.

Адамех къаста гІерташ ма хилалахь – цхьа вуьсур ву хь Цхьа висна стаг ирс дайна ву. Адамех дІаиэ гІерташ хилала адамех дІаийна стаг ирс долуш ву.

Хьайн забарщца дІовше дерг ма ала. ДІовш лаьхьанехь тов

Стаг дуьненчохь дан ницкь кхочу диканиг деш хила веза. ду цо шен тІаьхьенна дуьтуш долу совгІат.

ХІумма а ца деш волу стаг дукха луьйш а мохь бетташ хуьлу.

Стаг ша шен мах хадо бакъо йолуш вац. Халкъо хадор стеган мах цуьнан гІуллакхашка, гІиллакхашка, хьуьнарш хьаьжжина.

Бакь стаг, дика къонаха кхоах-ахчанах эцалур вац. Ц озабезам бакълуьйчуьнгахьа бийр бу.

Хийрачу нахаца зовкх ца хьега, шен нахаца къаьхьа б такха мегар ду.

Стаг цкъа а зуламе хила ца веза. Цуьнан Іалашо дан машарехьа хила еза.

Стагана дуккха а хІума довза а, хаа а деза. Амма шена хуу дерг халкъана пайдехьа хьовзо хаа деза.

Адам цхьа а хьуьнар доцуш хьайба санна дажа кхоьлли дац. Адамехь адамалла а, хьуьнар а хила деза.

Стаг толам баккха лууш велахь – шен ницкъах, ш хьуьнарх, шен корматаллех бІобулуш хила веза.

Ахьа даггара деш доцчу гІуллакхана каер яц хьан. Хьайна деза гІуллакх тІе ма лацалахь, цул пайдехьниг кхин лахалахь.

Хьуо мел гена валарх, хьайн декхар диц ма делахь. Дашна, [illegible] Iуьллакхана гIалат ма валалахь. ГIиллакх долуш, оьзда [illegible]. Хьо ма-хиллара хетар ду хьо схьаваьлла къам а, хьан [illegible] а.

[illegible] аьлларг кхочушдеш хьо хилахь – лай хир ву хьох. [illegible] деза хьуо дан декхарийлахь верг, дан декхарийлахь [illegible]. Нах лара а, ша ларийта а стагехь хьуьнар, доьналла хила [illegible] онда хила беза.

Хьуо [illegible]тара ваьлчахьана дуьйна ойла еш хила веза айхьа [illegible]чу вахаран некъан.

Жима волуш дуьйна хьайн дешан да хила Iамалахь. Хьан [illegible] санна тешам болуш бакь хила деза, хьо къонах хила [illegible].

ГIиллакхах вохий, экханах ма тарлолахь. Стогаллех вохий, [illegible] ма тарлолахь.

ХIуъу а дина а, цхьа гIуллакх ца деш де эрна ма дайъалахь и [illegible]Iур диц хьуна.

[illegible] кхета лаахь – цуьнан хьоле хIотта. Цуьнгахь болу [illegible], [illegible]таттам схьа а эций, ойла еш ладогIа.

[illegible] стеган сий, галвалар, гIалатвалар. Гечде цунна цкъа а, [illegible] а. Нисве иза вахаран новкъа. Адамашца вон ма хила, [illegible]. Ма е харцо, гIело, хIуьттаре. Стеган сагатдеш са ма [illegible].

[illegible], хама бе церан, терго е. Уьш лоруш, безаш хьо [illegible] терра, [illegible] хьо а везар ву.

[illegible] мехкан векал ву, шен мехкан кIант а ву. Цундела [illegible] жоьпаллечу хьелашкахь иза жигараллин декъашхо хила [illegible].

[illegible] хила лууш велахь, кхечу адамийн амалехь дика [illegible]алахь, вониг диталахь.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
"ОТ[illegible]ТУРЫ
[illegible] РАЙОНА"
3885

Даима ша хеставойла лууш хила ца веза стаг. Даима ша хеставойла лууш волу стаг хасто бахьана доцуш вуьсур ву.

Цхьанне а хьуо ца веза алий, нахана бехк ма биллалахь. Хьо ца везарх нехан бехк бац, хьан хьайн бехк бу.

Айхьа дан йиш йолчу гIуллакхана нехан са ма гатде. Хьайн дан ницкь кхочуш долу гIуллакх, нахе орца а ца дохуш, айхьа де.

Хьуо нахаца цхьана кхеттачу меттехь хьайна там берг ма лехалахь, царна там берг делахь. Цкъа а кIордор вац хьо.

Хьайна гIо хин долу меттиг ма лехалахь, сан доттагI, хьайгара нахана гIо оьшу меттиг лахалахь, эшначу меттехь гIо делахь, нахана везар ву хьо.

Нахаца айхьа къамел дечу хенахь, дош ойла еш алалахь. Ахьа рагI йоцуш аьллачу дашо стагана вас ян тарло, сонта аьллачу дашо ойла юхайоккхур ю, гIалата аьллачу дашо безам бойъур бу.

Хьайн дешан да хилла дош олуш хьо вацахь, хьан дашах дош хеташ нах тешар бац.

Хьуо бакь ву моьттуш, билггал хьайна хууш доцург ма къийсалахь – Iовдал хетар ву хьо.

Мел ледара делахь а, адамаш безамна хьакь ду. Адамаш дезаш хилалахь, царна хьо а везар ву.

Шен гIуллакх хилча, шел воккхачуьнга схьакхайкха ца веза, ша цунна дIатIеваха веза.

Сан доттагI, нахана воних олуш тIахьашха ма лелахь. ТIаьхьашха аьлларг мохо санна дададой дIатуху.

Сан доттагI, дов даьллачу меттехь дов кIарг ден долу вон дош ма алалахь.

Деш долу хьехар дIа ца оьцуш, бохучуьнга ла ца дугIуш волчунна гIо дан оьшуш дац.

Хьекъар дIа ца оьцуш, бохучуьнга ла ца дугIуш волу стаг Iовдал ву. Иза тергал а ца веш витар бен дарба дац. Цкъа «сема [illegible] кхетар вац иза.

Хьехамашца кхеталуш воцург, гIожца а кхеталур вац.

Айхьа деллачу соьман хама беш воцчу доьзалхочуьнга шега [illegible]уьйтуш даккхийталахь и сом.

Дагаволуш динчу гIуллакхана дохко ца волу. Дага ца волуш динчу гIуллакхана тIаьхьа дохковолу.

Чу малх кхеташ доцчу цIа чу ун, балий боссарна кхерам бу. Чу хьаша вогIуш йоцчу хIусаман имий, беркат дIадер ду. Йочанаш [illegible] гIулга тIе буц ер яц, хьехарш дарх доцчунна хьекъал а дугур дац.

Шен къайле ларо хууш воцчу стеган къайле хир яц. Цхьанне [illegible] нахана ца хууш дуьсур дац.

Мерзачу хIуманан чам ца хууш верг чаьмзачух кхачам [illegible] Iа.

Воно эккхийна стаг идарх кIелхьара вер вац.

Макка, ХьажцIа дахана деъннехь а, вир – вир ду.

Де [illegible]чуьнга хьан дагчохь къинхетам хиларх пайда бац, [illegible] хьо накъост вацахь.

Цхьана а хIуманан бала боцуш синтем хиларал вонан а, [illegible] бала кхочуш сагатдар ду тоьлуш.

Де[illegible]чу стагах доглозуш къинхетаме, цунна орцах [illegible] хилахь, нахана везар ву. Ахьа нахана дикаболх мел бин [illegible] ду хьан.

Стаг ша [illegible] гIерта ца веза, я ша кIезиг хетийта а ца веза [illegible]

Стагана хьехарш дан мегар ду. Амма цул хьекъал долуш хьуо ву аьлла хеташ хIумма а ма дийца.

Хьайца къамел деш волчуьнгара хьекъал а оьцуш дийца деш цунна пайдехь дерг.

Хьехамаш, цунна хууш дерг юх-юха дуьйцуш бан ца беш, хьехамаш цунна ца хууш дерг Iамош бан беза.

Хьайн дикане сатесна воцчунна дика дан ма гIерталахь, баркалла хир дац хьуна.

Пайдехь доцург муьлххачу а стагера схьалаца мегар дац. Уьш схьалацахь гIалатвер ву хьо.

Стаг ша шен хестош велахь, иза хесто мах кхочуш вац. Стаг ша шен мах хууш вацахь, иза Iовдал ву.

Стага ша шен лара веза, ша шен лара хууш иза вацахь, наха и лорур вац.

Стаг нахе нисвеш ерг яхь ю.

Хьуо ледара хетийта ца лаахь, хьуо хастийчи а, хьуо вон вийцачи а, цхьабосса хьайн дикачу амалехь хила. Хьуна вон аьлларг довр ду, хьо хестош аьлларг дуьсар ду.

Сан доттагI, хьаъа а дийцахь а, айхьа йоьхьарлаьцначу хьайн новкъа дIагIолахь. Хьайн гIуллакхан да хьо хьуо хилалахь. Хьайн гIуллакх нехан кера дIа ма лолахь, хьуна эшам болуш бен доьрзур дац иза.

Стеган дика цIе яккхарал доккха совгIат дац. Амма и цIе атта йоккхуш яц, яккха хьакь долуш яьккханехь, атта южур а яц.

Малх санна векхалой хилалахь, сан доттагI, юьхь тIера кхоьлина IиндагIа эккхадеш. Гиний хьуна, Iаьржачу морхаша малх къайла баьккхича, де кхулуш, стигла екхча, дашочу малхо де серладоккхуш?

Хьайн ма-торру самукъане хилалахь – вахар ирсе хир ду [illegible]

Сан доттагI, айхьа ца дендерг, нахе де ма алалахь. [illegible] къовсий цунна дуьхьал ма хIотталахь. Ледарчу [illegible] ма кхардалахь.

[illegible], векхалой самукъане хилалахь, сан доттагI, нахана [illegible] амал кхоллалур ю хьан гIиллакххехь.

Забарш яр адамийн самукъа даьндолчу агIор хила деза. [illegible] стаг [illegible]ттазвоккхуш, иза сийсазвеш забарш яр – сонталла ю; [illegible] забарш зуламе ю.

[illegible]чу дагана мерза дош алар дарбане ду. [illegible] стагана забаре дош дарбане ду. И ше а герз дикачу [illegible] ду.

Вела ца догIачу меттехь ма велалолахь. Вела ца догIачу [illegible] велалахь – Iовдал хетар ву хьо.

Хьайн [illegible]делчи, лулахошка гIолахь.

[illegible] вас хинйолу, дагна Iеткъаш долу хIуманаш тергал ма [illegible] догдика хир ву хьо. Хьайн догдика хиндолу хIумнаш [illegible] – даима самукъане хир ву хъо.

Шина стагехь йиснарг къайле ю. КхозлагIниг теш велахь – [illegible] яц.

Хьайн бала боцчу метте ма кхийдалахь, хьайн гIуллакх [illegible] метте ма хьсжалахь, хьайн рагI йоцург ма дийцалахь – [illegible] хир ву хьо.

Шена хууш доцчунна ца хаьа алар сийлахь ду ца хууш дерг [illegible].

Стаг шена везахь, везийла хаийта мегар ду, цунах шена [illegible] амалш билгал а йохуш, цуьнан гIиллакх, оьздангалла [illegible]. Цунах пайда оьцур бу цунах дагавала луъчо.

Стагах шена ца тайна дерг цуьнга шега дийца деза, или гIалатонех ларор дуьхьа. Цунах ца тайнарг ахьа нахе дийцича, цунна вас хир ю.

Хьуо майра хила лууш велахь, нахана зулам ма делахь, харцо ма елахь, тешнабехк ма белахь.

Iовдалчу стагаца дов ма даккхалахь, сан доттагI, я иза санна Iовдал хила дезар ду хьан, я къурд аьлла юхавала дезар ду.

Хьуо дикка чIогIа оьгIазвахначу хенахь оьгIазаллица хIумма а ма делахь. ОьгIазваханчу хенахь хьекъал доду.

ОьгIазваханчу хенахь собар лаха деза, ойла ян еза, дан дезачунна хьекъал кхача деза.

ОьгIазвахначохь тоьхнарг тIаьххьара а юха схьакхета тарло.

Стаг шега нисса волчул эша ца веза, шел тоьлла волчуьнга нисвала веза, гIийлачуьнга хьажа веза, дика къонах хила лаахь.

Сан доттагI, хьуо оьгIазвахначу хенахь, багах дош алале, собар делахь, ойла елахь, хьайх дага валалахь, гIалатвер вац хьо.

ОьгIазвахначу хенахь айхьа дийриг хьекъале хоттуш делахь, оьгIазалле хоттуш ма делахь.

Дов даьлла къуьйсуш волчу шиннех хьекъал долуш вера бехке ву.

Стагана хаа деза: къийсахь а, дов даьллехь а, и дов машар хилла дерза дезийла.

Стеган амалехь наха къобал дина диканиг, хьайна товш дезаделларг схьаэцалахь. Стеган амалехь вончух, нахана а, хьайна а маьттаз хеттачух, боьхачу хIумнах санна, ларлолахь.

Майра хила лаахь – нахана цкъа а вон болх ма белахь.

Вахарехь стагана зеделларг дешарца Iамийнчул чIогIа ду.

Стеган вахар ду иза Iамийнарг. Вахар нуьцкъала онда хIума ду. Вахаро Iамийначу стеган амал болат санна чIогIа хир ю.

Шен бехках кхоьруш верг дуьненчохь цхьана а хIуманах кхерур вац.

ХIума шена езаш, шена са лоьхуш верг атта гучавер ву.

Адамашкара говзалла Iамаелахь, цунах пайдаэца хьажалахь.

Нахана дикаболх бан ницкь кхочуш верг нахана дикаболх бан декхарийлахь ву.

Нахана ша бинчу дикачу балхах воккхавеш верг – ирс долуш ву. Шен диканах кхачам бинарг – ирс дайна стаг ву.

Наха хьуна хьоьхуш долчул хьуна хьайна зеделларг пайдехь ду.

Адам дуьненчохь мел долчу хIуманна олалла деш ду. Амма и олалла дан оьшуш йолу корматалла, говзалла цуо шен Iамийнарг бен хуьлийла яц.

ГIалат ца волуш стаг хилла а вац, я хир а вац. Хьекъал долуш волчу стага гIалат атта долуьйтур дац. Шегара даьлла гIалат нисдан хууш хилар – кхетам болуш хилар ду.

Нахана юкъа дукха лела стаг, дукха гIуллакхаш деш волу стаг гIалатвала тарло. Амма, вай олуш ма-хиллара, «зуьлехь а болехь а» воцу стаг гIалатвер вац. Цуьнан гIалатвала хIумма а дац.

Доккха гIалат зуламе ду. ГIалатваларх ларвала хаа деза.

Яьллачу ледарлонна гечдойла ю. Амма и ледарло хьулъян гIертарна гечдойла яц.

Хьайгара дийлла гIалаташ лачкъо ма гIорта, уьш нахана гуш хир ду. Хьайгара йийлла ледарлонаш хьулъян ма гIорта, уьш нахана гуш хир ю. Ахьа уьш хьул ца яро хьо царех цIанвийр ву. Хьулъян гIортаро хьуна тIехь юьтур ю.

Шен гIалатонна къера хилар – иман долуш хилар ду.

ГIалатваларх эхь дац, цунна къера а хилла юхаваьлча. Цахууш даьллачу гIалатна гечдойла ю.

ГIалатваьлча цунна къера а хила веза, и нисдан а хаа деза.

Нахера дийлла гIалаташ даздинна кхайкхош верг, шегара гIалат долуьйтуш хила ца веза.

Вай нехан гIалаташ кхайкхадо, амма уьш ган а гуш, цунах дага а довлуш вешан гIалаташ дIа ца доху.

Шен гIалаташ ган а ца гуш, нехан гIалаташ лехьор – эхье ду. [illegible] гIалатан билгалдохуш велахь, шен гIалаташ дIадаха хууш [illegible].

Шен ледарлонна, шен гIалатна дера ца деш, бакъхила [illegible] воцу стаг юьхьIаьржа хIотта герга ву.

Шен хеннахь гIалат нисдан хаар сийлахь ду. ГIалат нисдан [illegible] гIалат нисдан аьтто боцчу воккхур ву.

Юхадурги делла ахча схьадехар гIиллакххехь дац. Декхарна са [illegible], дIадала дан а доцуш хила тарло иза. ТIаккха цунна бала [illegible], кхечуьнгара дехна́ а дIадалар тIе а дужу.

Декхар шех доллучо иза шегара дIадехале дIадала деза, цунна баркалла хир ду.

ДIадехнийтана декхар баркалли тIера духу.

Шен ахча дIа а делла, мостагI лацар хуьлу декхар схьа ца [illegible] стагца дерг.

Хьуо маьттаза, вон вийцарх шек а ма валалахь. Хьуо хестош [illegible] делахь, иза а лан деза.

Шен ледарлонна къера хиларо стагана шен бакъо дIакхехьа [illegible].

Хьайгара яьлла ледарло схьаолуш, хьуо нисвеш волчуьнца [illegible] ма лацалахь. Цунна баркалла олуш хилалахь, хьайгара цуо [illegible] ледарло дIаяккха хууш хилалахь.

Хьайгара яьлла ледарло схьаолуш верг пайдехь вуйла [illegible], иза схьа а ца олуш лечкъош волчул.

Хьайна йолу стеган гамо йовза хаа деза хьуна, хIумма а ийза [illegible] цуьнца къийсам латто а беза.

Мел къаьхьа делахь а, бакъдерг аларо, толам ца баккхахь а, [illegible] пайда бахьа.

Стаг хIаллакь хуьлучуьра кIелхьараваккхархьама цуш цатам бан а мегар ду, бакъдерг дIаолуш.

Стагана олуш дерг бакъонна тIехь сецца хила деза.

Стагана ала кечдинарг бакъонна тIаьхьа кхиъчи бен ал мегар дац.

Стагаца дов даккха а, цуьнга бакъдерг дIаала а бакъо ю шо везаш волчуьнан.

Адамашка бакъдерг дIаала лууш велахь, и бакъдерг дIаала Iама веза, цкъа хьалха ша шега а олуш.

Стаг хьекъална галваьлчи, иза чеха а ца веш, цунна вас а на еш, оьгIазло а йоцуш, даггара дикаболх лаар хоуьйтуш кхето веза.

ХIума дукха дийца ца деза. ХIума дукха дийцаро пайда ца бахьа. ХIума дийцарал кхочушдар пайдехь ду.

Яьллачу ледарлонна стаг бехказа вийла оьшуш дац, ледарло гуш хилчи муххале а.

Стагана гIо, накъосталла эшначу меттехь ледарло еш верг къонах вац.

Къинош летоза волчу цIенчу стагана наб дика кхетар ю. Хьайна парггIат наб ян лаахь – хьанала цIена хилалахь.

Шегара яьллачу ледарлонна бехкала вахана, и сих, дегIах кхеташ, дагна Iеткъаш воцу стаг ледарлонах ларлуш хир ву.

Шегара даьллачу вочу хIуманна, дохковалар бен, кхин дарба дац.

Ша хIумма а ца деш верг дечух вешаш хир вац.

Бакъабелла хен цIаро бен саттор бац. Iемина ваьлла стаг коша бен нисвийр вац.

Хин юьхь хъаьдчи, когаш кIел хи кхаьччи, вадалахь, ца [illegible] хьо сецчи – дистинчу хе хьур ву хьо.

Ахьа кхача мерзаниг хIотторах пайда буй, хIусамнана, хьан [illegible] юккъе хIоьттина шад хилчи?

Нохан гIалаташ дийца сих ма лолахь, сан ваша, хьуо гIалатниг ву хьо.

Хьайн ледарло нахана гойла ца лаахь, хьайгара ледарло цкъа а ма йийта.

Нах болчохь хьайгара далийта бехке хеташ долу хIума хьуо болчохь ма далийталахь. Хьо хьуо волчохь ахьа долуьйтуш долу гIалат, хьо ларвала гIертарх, нах болчохь а дер ду хьоьгара.

Стаг иман долуш хир вац шен оьздангалла ларо хууш вацахь.

Ша шен лоруш воцу стаг наха муххале а лорур вац. Шен сийна кхачалучу хIуманах ларвала хаа деза стагана.

Ша шен ларар, вочух ларвала хаар, яхь хилар сийлаллин ларам [illegible] ду.

Ша шен хестор, шегахьа ийзар – ша шена тохар ду. Айхьа хьуо ма хеставе, хьуо нахе хеставайта. Айхьа ма бе хьайгахьа [illegible] – нахе байта.

Стаг ша ларийта гIертарх – лорур вац. Цхьаммо а лара хьакь верг [illegible] лорур ву.

Дийна ву ма-моттара ца хуьлу муьлхха а стаг.

Ша шех лаьцна дукха дуьйцуш верг шех лаьцна дийца [illegible] верг ву.

Ша шен хесторо нах шех кхардабо.

Хьуо хеставайта ма гIерта, хьуо хесто верг дан хьажа.

Ша шен хесторо шен сий дойъу.

Ша гайта гIерташ волу стаг нехан даг тIера вужу.

Ша шен хестош стага дукха мел дийци а, нах кIезиг теша и дуьйцучух.

Ша шех лаьцна дуьйцург нахана кIордадо. Хьайх лаций на дийцийта, айхьа ма дийца.

Деса дозалла а дан ца деза стага, сонта куралла а ян ца си Куралла мостагIчуьнца къевсинчохь шен Даймахках ян еза.

Хасто хьакь стаг хасторах цуьнан сий лакха дера дац. Н хестош верг ледара хетар ву.

Стаг, хьо «жIаьла ду» бохуш даима чеха ма ве, чехийча тIаьххьара а жIаьлех лета волалур ву. Вон бага лееш дар ма ве стаг, дарвеллачу стеган собар кхачадо.

Цкъа а ма тешалахь, нахана лен а луьйш, хьуо хестош волчух. Хьо воцчохь хьуна а луьйр ву иза ша нахана ма-лерра.

Болх а ца беш, даиманна сакъера лууш волу стаг хьуна и, нахана а пайдехь хир вац.

Хьо таронах хоттавеллачу хенахь чукаре верг, хьо таронна хаьдчи, хьох къаьхкаш хир ву.

Гуттар хIума хьоьгара дIаезаш верг цкъа шегара схьа ма йихханехь хьоьца эгIар ву.

Шен гIуллакх тоделча куравальлла стаг нахал эшна ву.

Куралла ша нахал тоьлла хеташ, нахах ца вешаш кхоллалю Курачу стеган дог ялкхан тIе яьллачу нIаьнин санна хуьлу.

Хьайн сингаттам лаьттийла ца лаахь, нахаца хьаI ма лелаелахь.

Дуккханций а къийса хала ду. Дуккхачу зингаташа цIоькъалом эшийна. Дуккханций а ма къийсалахь.

Дехкан кIорнина цициго а ца бо хьехамаш. Хьайгара ладоьгIур боцчунна хьехамаш ма белахь.Хьайн сингаттам лаьттийла ца лаахь, цхьаьнца хьагI ма лелаелахь.

Сутар ма хилалахь, сан доттагI, сутаралло садуу, сутарониш талхадо.

Шен доцчуьнга са а ца туьйсуш, шен долчунах кхачамбеш волу стаг хьекъал долуш ву.

Цхьа кIеззиг долчунах а кхачам беш волу стаг хьал долуш волчул а хьолах ву.

Сутаралла йоцуш волу стаг синтем болуш хир ву.

Кхоьлх дина гIуллакх баркалла ала йиш йолуш дац.

Шарматалло, бIаьрмецигалло стеган садуу. Комаьршалло беркат дохьу.

Шен керахь йолчу таронах а, хенах а пайдаэца хаа деза стагана.

Шен гIуллакх тоделча, стаг гIийла хила веза. Шен гIуллакх [illegible], векхавелла хила веза.

ТIаьхьа бале даьндолу хIума дан мегар дац. Ойла ца еш, [illegible] динарг тIаьхьа бале долу.

Бакъ велахь а, харц велахь а шечунна тIехIоьттина тохар – [illegible] хулам ду.

Дагара олачу назманан мукъам сих, дагах кхета.

Iилманан шен долахь мохк бац. Амма Iилма долуш волчу стеган Даймохк хила беза.

Хьекъалца, хьуьнаршца, нийсонца хьо вевзана вацахь, х[illegible] сийдеш нахалахь дош лелар дац.

Малх схьа а кхета, чу а бузу.

Къинош латоза волчун дог кхеро боккха ницкь оьшу.

Стеган марзо шена дукха безаш болчу нахаца ю.

Уггаре а йоккха марзо ненаца ерг ю.

ДУЬНЕ, ВАХАР

Шен кхерчахь дуьйна Iамо деза стага гIиллакх, Iалашъян еза шен оьздангалла.

Син кIант, заманца ма къийсалахь. Заманца къийсинчо толам баккхур бац. Заманан хьелаш а, адамаш а довза Iамалахь. Амма заманан хьуо ловза ма вайталахь. Зама айхьа ловзаелахь. Вонна тIе а ма тилахь, диканех дIа а ма хадалахь.

Зама хьуна йовза хаахь, заманца тарвала а хуур ду.

Дуьне, дахар – уггаре а дика хьехамча ду кхета а, Iама а лууш волчу стагана. ХIора дийно керланиг Iамор ду хьуна сема а, тидам беш а, гуш долчуьнан хьесап деш хьо хилахь.

Дуьне – доккха ниIмат ду, цуьнан хьесапан чаккхе яц. Дуьне шен дIаволучунна доьхна ду, веш тIе кхуьачунна кхоллалуш ду.

Хьо – къоман куьзга ду, хьо шайна гуш ма-хиллара хетар ду къам а. Ахьа хьайгара гIиллакх гайтахь, къам а гIиллакхехь хетар ду. Хьо шайна оьзда гича, къам а оьзда хетар ду.

МостагIчуьнца а юкъарло дийцийта мегар дац хийрачу стаге. Юкъарло дуьйцуш волчуьнга шегахьа оьзна ала атта ду. Цо кIоршаме аьлларг кIоршаме дахьар ду. КIоршаме аларо машар бийр бац.

МостагIчуьнга а харц лен мегар дац. Харц луьйш волчу стагехь толам хир бац.

Стагаца Iоттаделла гIуллакх юьхьдуьхьал хIоьттина нисдан деза. Машарехьа даьллачу гIуллакхана шегахьа толам леха ца беза.

Дуьне кхолламех дуьзна ду. БIаьргашна гуш дерг доккха ниIмат ду. Дуьненан хазна къинхьегамца кхоьллина ю. Iаламан хазна бIаьргашна кхоьллина. Къинхьегаман хазна вахарна кхоьллина.

Дуьне хIора стагана, зудчунна я берана шен-шенна хийцалуш ду. Цкъа ирсан неIарш йоьллий воккхавевеш велало тIаккха балано лоций велхаво.

Дахаран мах хадо хууш воцург дахарна хьакь вац.

Стаг дахарх дIахадалур вац. ХIунда аьлча, шена гондахьарчу хьелашца юкъарло кхоллало цуьнан, и юкъарло стаг дахарх дIахIуттуш ю.

Халкъан дуьхьа къахьегна волчуьнан гIуллакхаш цкъа а лийр дац.

Дуьненчохь массо а хIуманел хьомениг нана ю.

Вайн заманчохь турпалхо лара мегар ду тIейогIучу ханна вахаран некь схьабоьллуш верг, карахь долчийл дикаха хьелаш кхуллуш верг.

Шийла ша, Iаь еттарх, Iаьнаро бохбийр бац. Хьан даг чу биллина ша цIаро а башор бац.

Стеган дог диканах Iебаш дац. И деттало даима синтем байна.

Дог – онда хIума ю. Кийрахь дог долу хьоза а хуьлу аьрзуна кхача ойла йолуш.

Ойла карзахе яьлла, дагна сингаттам Iаьткъича, карош верг мерза доттагI ву.

Мел хаза ду дуьне, мел ирсе ду вахар, нагахь санна халкъана гIуллакхаш дан хьуьнар долуш хьо велахь.

Стеган амалехь уггаре а диканиг довза хаар – стеган ирс ду.

Стаг шен лаамехь хилалур ву, нагахь санна шен дарж, шен сий ларо хууш иза велахь.

Дахаран маршо хила хьакь ю оцу маршонан дуьхьа хIора [illegible] къийсаман тIамехь лаьтташ волчунна.

Вайн дахар хьесапе ду. Амма цхьа а Iалашо йоцуш долу дахар шен кхерчахь дуьсур ду, тIаьхьало йоцуш хедар а ду.

Ахь дуьненчохь хан дукха яьккхинера аьлла дийр дац ахь [illegible] гIуллакхийн хьесап.

Историн цхьа оьзда гIиллакх ду: шен халкъана муьтIахь волу [illegible] кIелвисна вац. Иза дуьненах дIахадарх, исторехь вуьсуш ву.

Дахаран чолхечу хьелашкахь халонаш, харцонаш эшийнарг [illegible] бакъо йолуш хир ву.

Ойла тIейирзина деш доцу гIуллакх диканца чекхдер дац.

Стаган сийлахь хIума дац дуьненчохь цхьа а.

Дуьне хаздинарг – малх бу. Буьйса хазйинарг – беттаса ду. Стаган хазйинарг – седарчий ду.

Халкъан дуьхьа къахьегначуьнан корта сий ца довш къежлур бу.

Цхьа хало йоцуш, цхьа зен доцуш, цхьа сингаттам боцуш дуьненчохь вахар хир дац. Дуьне, дахар зезагийн урд дац.

Шена оьшуш долчунна собар деш, сатухуш юха а ваьлла, [illegible] гIуллакхе хьожуш верг – дика кIант ву. Нахана беш дика [illegible] боцуш, дерриге а дика шена дезаш верг – вон кIант ву.

Сийлахь даккхийра гIуллакхаш деш ваха веза дуьненчохь [illegible], цкъа а ца лийр воцуш санна.

Хьайн къам дезахь, хьуо бахьана долуш хьайн къомах вон [illegible] паро деза.

Бакъдерг хаа а, хазаниг ган а, диканиг лаа а хьекъал долуш волчо дуург дуьне ду.

Стеган вахар даккхийчу ниIматех дуьзна хир ду, халкъан ирса дуъхьа къийсам латточийн могIара иза велахь. Амма шена дика болх лоьхуш, ша вуъзча, кхачам беш иза велахь, цуо дуург дуъне дац. Иза адамех хаьдда ву.

Юкъараллин хьелашкахь адамийн дуъхьа дина гIуллакхаш а доцуш, эрна зама яьккхинчуьнан бехказа волийла дац.

Адамашлахь уггаре а диканиг – нахана гIуллакхаш динарг ву. Иза наха лорур а ву, нахана везар а ву, цуьнан наха сий а дийр ду.

Дуьне доккха ду. Вахаран хьелаш дукха ду. Ахьа хаьржинарг хьан некь бу. Ахьа лехнарг хьуна карор ду. Амма хьайн дог мел лаьттачу дикане хьо кхачалур вац, хьо хьайн диканах Iебар а вац.

Дуьне, вахар – иза гIан дац. Цуьнан ниIматаш даккхийра ду. Довза Iамалахь дуьненан ниIматащ, шуьйра халкъаш, ирсан некъаш.

Вахаран шен сецца хадийна мах бац, вахаран мах ахьа шен пайдаэцаре хьаьжжина хир бу.

Дуьненчохь ахь йоккху йолчу хенан мах шерашца буьстина хир бац, хьан гIуллакхашца буьстина хир бу.

ХIора минотехь бохург санна, шен вахар кIорггерчу хьелашца дузуш волчо шен хан йоцуш яхйо.

Массо а хенахь бакь а, хьанала а, цIена а, оьзда а хила веза стаг.

Уггаре а стагана кхерамехь дерг – дийна воллушехь беллачийн могIаре нисвалар ду.

Дукха ду адамаш даха а ца хууш, даха гIерташ эрна [illegible]уш.

Вай кханенаш йохку дан дезачу гIуллакхашна, кханенашка ца а туьйсу, хин болчу дикачу балхана, амма зама дIайоьду, Iожалла [illegible] тIа. Керахь йолчу заманан хама а ца беш кханенашка са [illegible] туьйсу?

Зама йорт эцца йоьдуш ю. Заманца ца веънарг нахах хаьдда [illegible]ур ву.

Вахар шашах кхоллалуш дац. Вахар – къийсаман тIом бу.

ХIуманийн лерамаш а болуш, гIиллакх, оьздангалла йолуш [illegible] стаг, кIорггера кхетам болуш хилар билгало ю.

Коьртгерчу хьекъалца, кхетамца доьзна дог а хила деза дика.

Шегара даьллачу гIалатна дукха бехказвийла оьшуш дац. [illegible] мел вийли, бехк базлур бу хьуна.

Дикачу цIарла хила гIерташ лелош дерг эрна ду. Цунах [illegible] а хир дац, я наха тамаш а бийр бац.

Цхьа а тайпа бина вон болх а боццушехь, стага харцонца [illegible] дагна лан хала хир ду.

КIоршаме стаг нахана везаш хир вац.

Кхоам бу Iовдал стаг кхето олучу хьекъалечу дешан.

Iовдал стаг кхето ма гIерталахь, Iовдал стаг кхето гIертар [illegible] гIертар санна ду.

Иштта болуш, доьналла, къонахалла долуш волчу стага багах [illegible] бийр бац.

[illegible] гIовгIа еш верг даккхийра гIуллакхаш дан доьналла [illegible] хир вац.

Шена везаш волчу стагана ша дина гIуллакх дийцар осалалла ю. Дозаллиний, цIарний динарг – гIуллакх дац.

ГIуллакх ша динчо дуьйцуш товш дац. И гIуллакх шена динчо дуьйцуш тов.

Баркалла ца хиндолчунна гIуллакх дарх а хIума а дац. Амма цо дечу диканах ларвала мегар ду.

Стеган оьздангалла, гIиллакх дуккха а хьелашца кхоллалуш ду.

Стеган дикачу амалшца кхоллалуш ду хаза гIиллакх.

Стеган гIуллакхашца, гIиллакхашца хадабо вай цуьнан мах. «Цуьнан мах бан а бац» – ала йиш ю мехах вохка а, мехах эца а лур воцчу дикачу къонахчунна. «Цуьнан мах бац» – ала йиш ю ши кепек шех лур доцуш волчу ледарчу къонахчуна.

Наггахь Iотталуш долу бIаьрла гIуллакхаш шаьш нахана гайтархьама, цIарна кхочушдо цхьаболчу «дикачу къонахаша». Амма пайда боцчу кегийрчу гIуллакхаштIехь гучу бовлу уьш.

Хьекъалш долчу наха хьекъалца, кхетам кIезиг болчу наха шайна зеделлачух пайдаоьцуш до гIуллакхаш, гIиллакх доцуш ледарчу наха шаьш ца дичи ца довлуш дерг до.

Стеган дика а, вон а амалш цуьнан нахаца йолчу юкъаметтигах, дечу гIуллакхах, шуьнехь, некъехь, хабарх, боларх евзар ю.

Стеган оьздангалла цхьана хазчу духарх кхоллалуш яц. Оьздангалла стеган сица, дегIаца, олучу дашца, дIаловзучу когаца массо а ханна шеца хила езаш ю.

Юкъараллин хьелашкахь лела хаар даккхийчех лерина дацахь а, амма чIогIа тидаме оьцуш а, нахана билгалдолуш а ду.

Бен а воцуш лелаш волчу стеган амалехь вон мел дерг гуш хир ду.

ГІалатлонех лар ца луш, бен а воцуш, лелаш волчу стеган [illegible] хир дац, иза дешан да хир вац.

Айхьа деш долу гІуллакх текъамаш беш, дегаза ма делахь; кхечо дина гІуллакх баркалла доцуш эрна дуьсур ду хьан.

Диканна гІуллакхаш деш хилалахь, сан кІант. Диканна ден гІуллакхаш кхочушдан ницкъ алсам бер бу хьан, майралла, [illegible] са дер ду. Диканна динчу гІуллакхо юхькІай йийр ю.

Дан дезачу гІуллакхан айхьа ойла ца йинехь, иза кхочушдан сих ма лолахь, сан кІа́нт. Дан дезачу гІуллакхан ойла йина, даго иза къобал динехь, юха ца волуш, доьналлица кхочуш делахь.

Ахьа дІа мел олу дош нахана хезаш хир ду, дІа мел боккху ког гуш хир бу. Хьан гІуллакхаш девзаш хир ду, хьан амалш билгалъевр ю. Виц ма лолахь, сан кІант, уьш дустуш, наха хьан [illegible] мах хийцалур бац хьоьга.

Дан дезачун дикка ойла елахь, сан кІант, хьекъал кхуьур ду хьан. Хьекъалца динарг гІалат хир дац.

Стагера цкъа даьлла гІалат гечдина, я диццдина дІадерза а, шолгІа а тарлур ду. Бакъду, и гІалат карладохуш вочу амалехь ша гайтахь, сий дайна вуъсур ву.

Нехан гІалаташ кхайкхо мегар дац. Иза нисван, гІалатонех ларо лаахь, шега дІаалалахь. Нехан гІалаташ айхьа дуьйцачу хенахь, хьайн ойла елахь.

Хьуо реза воцург стагера даьлча, хьайгара иза ца далийта ларлуш хилалахь.

Хьайна вижа дагадеъча, набарна бІаьрг дІа ма хьаббелахь, [illegible] цу дийнахь айхьа динарг дага а лаций, иза дуста а [illegible] сий бен.

Шегара даьллачу гIалатех вогуш вацахь, стагера гIалаташ дуккха а дийр ду. Хьайна эхь хета долчу хIуманах ларлуш хилалахь.

Стагера даьллачу цхьана гIалато цуьнан дерриге а гIуллакхаш талхо тарло.

Нахана мегаш дерг хьайна ма магийталахь, нагахь саша цунах жимма а маьттазло хьайна гуш елахь.

«Наха а дой иза» бохург ша церан гIалатчу новкъа валараш билгало ю. Наха дечу вочу хIуманна тIе тан мегар дац.

Суо адам хиларан ойла йича, цунах хастам бо аса. Сайгара адамалла дожарна кхоьруш и лардо аса.

Стаг дуьненан меха ву. ХIунда аьлча, иза велча, цунна дуьне духу. Стаг дуьненан меха ву, цуьнга ойла кхуьуш, хьекъал кхочуш, дуьненан ниIмат довза хууш иза велахь.

Адам – дуьне. Дуьне – адам. Мел жоьпаллечу хьелашкахь ду адам, нагахь цунна иза хаахь.

ХIора стаг нигат долуш хила веза Даймахкана, халкъана пайдехьчу даржехь хила.

Стаг хилар – иза жоьпалле гIуллакх ду.

Даима шегахьа оьзна, нехан гIуллакх талхош стаг велахь, иза эшна ву.

Стаг вешшехь ца во ша хинволчу даржехь. Стаг кхуьу, цуьнан гIуллакхашка хьаьжжина кхочу иза сийлаллин дарже.

Стагана ша шен вевзича, шена хьакь долу хьелаш а девзар ду. Шена хьакь долчу хьелашкахь ша хьакь волчу дарже а кхочур ву.

Хьайн хьуьнарийн, корматаллин шеко кхуллуш волчу стагах ларлолахь. Иза хьуна дикаболх лууш вац. Хьуна дикаболх лууш волчо и шеко кхуллур яц.

Адамаш довза хаар – йоккха корматалла ю. Адамаш девзаш волу стаг адамашца юкъараллин гIуллакхаш дIакхехьа хууш хир ву.

Вахарехь стешхалла хила ца еза стагехь. Стешхачу стагана кхерамаш дукха хир бу. Майрачу стагана кхерамаш хир бац. Цо кхерамаш эшабо.

Кхечунна ирс лоьхуш ваьхна стаг массарел хаза а, ирс долуш а хета суна.

Хьайн амалехь нахана хIун тов, хIун ца тов хьожуш вехалахь. Хьажалахь хьайгара дийллачу гIуллакхийн хIун мах болбо. Хьо реза волуш долчу гIуллакхашна нах реза карор бац хьуна. Хьан сакъераделлачу бахьанех нехан сакъераделла карор дац хьуна.

Хьайн ден сий ларделахь – сий долуш хир ву хьо. Хьайн ден сий дац хьо вацахь – хьан хьайн а сий хир дац, хаалахь.

Стаг лар йоцуш ваха декхар дац дуьненчуьра дIа. Адамийн оьздалашкахь, адамийн дегнашчохь лар йита декхар ду цо.

Шен къоман мотт ца безаш, цуьнан сий ца деш волу стаг – стаг вац. Цунна шен къам ца дезар, ца ларар билгало ю иза.

Иштта ду сан дог: кхерамана тохаделла духуш а дац, Шийлачух къахеташ делха кийча а ду.

Стаг хьекъал долуш кхетаме а, гIиллакх долуш оьзда а, харц дуьйцуш воцуш бакь а, хьагI йоцуш догдика а, кIоршаме воцуш кIеда-мерза а, ямартло йоцуш хьанала а, цIармата воцуш комаьрша а, куралла йоцуш къинхетаме а хила веза. Иштта хилчий бен ша стаг ву ала бакъо яц цуьнан.

Хьайн доттагI юххе волчу хенахь цунах агIо тоха Iама. Цуьнан дагахь долчух кхеташ хила. Цуьнан бIаьргашчохь гойла хилла цуьнан дуьне, безам, воккхавер, къа-бала, сингаттам.

ХIора стаг чолхе коьчал ю, леIа воьлчи леIа а лур йоцуш, Хьорагера хьесап дан воьлчи, хьесап дина а вер воцуш.

Стаг вовза атта дац. Цуьнан дика амалш гучуйовлаза къайлехь хила тарло. Ткъа вочу стага шен вон амалш тlехула цхьацца суьрташ а хlиттош, хьуламехь латто тарло.

Стаг дика ву бохуш кхайкхорах вевзар вац. Цуьнан дикалла цо дечу гlуллакхашка хьаьжчи гуш хир ю.

Стаг вовза лаахь, цуьнан ойланийн кlоргенашка кхиа веза. Цуьнан дагара хаа деза.

Сибатех вовзалур вац стаг. И вовза цуьнца бехха некь бан беза. Дуккха а гlуллакхаш lиттадала деза, халонан киртиг лан еза, кхераман гечо зен деза.

Стаг вовза лаахь – иза везалой хьажа веза. Стаг везчи бен вевзар вац.

Кхечу стеган нийсонца кхел ялур яц, ша шен вевзина шен хьал хууш воцчу стаге.

Муьлххачу а халачу миноташкахь, муьлххачу а яккхийрчу халонашкахь адамийн дуьхьа кийрахь детталуш, царна паргlато лоьхуш ша латточу къийсамехь, назма олуш хир ду дикачу къонахчуьн дог.

Суо адам хиларх воккхавеш даима хастам беш ву со. Цу езчу цlарах, сийлаллин даржах вохарна кхоьруш, даима, массо а хенахь ларлуш ву со.

Мел сийлахь дарж ду – стаг хилар. Стаг вацахь, кхин долчу даржех я чинах стеган сий кхоллалур дац. Хьаькамалла а дlадер ду. Чин а дужур ду, даржах а вухур ву, цаьрца цlе а южур ю.

Стаг дуьне деса ца дита, эрна хан яккха кхоьллина еса коьчал яц. Стагана тlедехкина, тlехь лаьтташ даккхийра декхарш ду. Уьш кхочушдан хьуьнар дацахь, цо йоккхуш ерг эрна хан ю.

Аса сайн дахарехь жовхlарал а еза хеташ ларош ерг дикачу адамашца йолу марзо ю.

Хьо хьуо висинчохь, уггаре а бехкечу нахах санна, айхьа хьайн эхь хеташ хилалахь, оьзда доцург хьайгара ца далийта.

Стаг ша висар – йоккха къоьлла ю. Цхьана Iалашоне, сийлаллин дарже кхача лууш иза велахь, шен дог лаха, дог хьаста, [illegible] накъост оьшу цунна.

Нагахь хьайна наха новкъарло йо аьлла хетахь, дуьненчохь иза оьшуш а дац. Наха хьайна новкъарло йо аьлла хеташ, хьо нахах дIахадахь, иза валарал а оьшуш ду.

Нахера накъосталла доцуш, шен диканах кIелхьара вер ву оьшуш волу стаг гIалатваьлла. Ша воцуш нах мегар бац аьлла хеташ волу стаг цулла а тIех гIалатваьлла.

Массеран а дуьхьа кийрахь дог детталуш верг – сийлахь стаг ву.

Массарна а бохам хиллачу миноташкахь стаг шен ойла еш олахь, иза цу мехкан хийра стаг ву.

Хьуьнар, доьналла, стогалла, майралла, турпалалла дашца гайталуш дац, дечу гIуллакхашца бен.

Стаг шен хьекъалх пайда эца, пайда бала хууш хила веза. Стеган хьекъал гIуллакх деш, пайда луш дацахь, деса ду.

Хан-зама, къинхьегам, болх бан хаар, говзалла, дегIан ницкъ, доьналла, лела хаар, хьанал хилар, хьекъал, хьуьнар – стеган хьал ду.

Экханна шен бен а хьоме бу, олхазарна шен бен а безар бу. Стагана шен хIусам а хьоме ю.

Халкъана бала боьссинчохь, цу балин дакъа кхаьчначуьнга кхевдана маршо яьлча, маршонан дакъа а кхочур ду. Халкь [illegible]леран ловзаргахь, цуьнан вела а, самукъадала а бакъо ю.

Воьшашна дика болх лаар – уггаре а мерза гергарло ду.

Цхьана а стагах ца вешаш верг – цхьанне а ца везаш волчул декъаза ву.

Сийлахь адамаш довза хаар – стеган йоккха корматалла ю. Сийлахь адамаш девзаш а, уьш дезаш а иза велахь – церан даржахь хир ву.

Стаг хасто хаа деза хасто хьакь долчу куьцашца. Иза хьох тешар ву. Цунна хьо везар ву, ахьа иза къасто декхар долчу меттехь хастийча.

Стагана вон болх лаар, хьагI хилар – догъIаьржа хилар ду. ДогъIаьржачу стеган цкъа а дог дика хир дац, я дагна синтем а хир бац.

Стаг хастор а, хьастар а зенехь дац. Ша хьаьстича стага кхерамца тIетаIийча ца дендерг до.

Стеган сий дайа гIортар – йоккха ледарло ю. Ша лакхара а хеташ, нах шел лахара хеташ стаг велахь, иза нахал оьшуш хиларан билгало ю. Нехан сий дайа гIерташ волу стаг ша сий дайна вуьсур ву.

Адамаш стиглара охьадиссина маликаш а дац, я баца тIе дажа лаьхкина хьайбанаш а дац. Адамаш – адамаш ду – вовшийн лара а, деза а, дарже кхача а бакъо йолуш.

Нехан синтем а бойъуш, нехан са а гатдеш, синкъерам а бохош, ахьа дечу гIуллакхан ши кепек мах бац.

Адамаш деза кхоьллина стаг. Адамаш дезаш иза вацахь, адамех хаьдда вуьсур ву. Адамех хаьдда виснарг дийна велахь а, беллачийн новкъа ву.

Стагехь йолчу дикалле хьаьжжина бу цуьнан мах. Стаг ша вазвала гIертарх – вазлур вац. Вазвала а ца гIерташ, нах безаш, нехан гIуллакх деш иза велахь, наха шаьш вазвийр ву иза.

Адамашца дика хиларал сийлахь дарж со хууш вац дуьненчохь кхин.

Шен гамо йолчу стагана дика болх балур бац. КIорггерачу бешамо дойту стагана гIуллакх.

Стаг хьекъал долуш, дика ша хиларе хьаьжжина евза цунна ийманийн амалш, го церан дикалла.

Стаг дика а, нахана везаш а велахь, ирс долуш ву. Бакь ду, стаг дика а, нахана везаш а хиларх ирс долуш а ца хуьлу.

КIорггера ойла йолуш, къинхетаме дог долуш стаг вацахь, нахана пайдехь хир вац.

Дикачу стага шена некь боккху, мокхазан лаьмнаш а хедош.

Адамашна дика дан ницкъ кхочуш мел ву стагана нахах дIахадарна кхерам бац.

Нахана дика болх беш волчо и дика болх ша шена бо, хIунда волчо, дика дуьхьал дика доцуш дуьсур дац.

Халкъана гIуллакх деш хьо велахь, цунах хьо воккхавийр ву. Цо хьуна дозалла дан йиш йолуш сийлаллин дарж лур ду.

Ахьа кхечунна иза воккхавевеш дина гIуллакх мекха йиъна дуьсур дац. Иза тIаьхь-тIаьхьа лепаш серладийр ду.

Дикалла – сийлаллин нур догу седа бу.

Дикалла – Iилма дац, дикалла – ахьа ден гIуллакхаш ду.

Нахана дика белхаш беш вацахь а, стаг дика ву ала мегар ду, нагахь санна нахана вон болх беш зуламе иза вацахь.

Дика гIуллакх цхьа хало йоцуш далур дац. Атта и гIуллакх дан Iемина, цунах воьлла хьо велахь, и хала а дийр дац.

Стеган дика хилар – гуттар а эсала хилар дац. Эсалчу стаге ша нахана новкъа ца хилар бен кхин кIадда а далур дац. Стаг хьуьнар долуш а, доьналла долуш а, собаре а, хила везачохь оьгIазе а, къовса дезачохь къовсуш а хила веза.

Ца ваьлла ахьа деш долу гIуллакх дикалла лерина дац. Иштта дечу гIуллакхан мах а бац, я цунна баркалла ала догIуш а дац.

Ша дика ву моттийта гIерташ, моттаргIанаш лелор – вон хиларал а оьшуш ду.

Дикаболх бан дага а лоьцуш, амма бина ца волуш волчунна нахана дикабелхаш бан хан тоьар яц, я дикаболх бан ка а ер яц.

Говрахь воьдучунна гIаш воьдург дагахь ца воллу.

Ши ваша хиларх, Iумаран шен некъ бу. Iелин шен некъ бу.

Массара а бехке вичи а, Iовдалчу стагана ша бехке ца хета.

Хьекъал доцчу стага бен хьехамаш, ги боьллина мохь санна лан хала бу.

Сахьийзар – докъазалла ю. Вон, дикан довзар къийсамехь аьтто беш ду.

ЦIергахь сиха цIийлун сараг бахчийча, атта кагло. ЦIий ца луш цIе лайна болат дахчийча, каг ца луш чIагIло.

Харцонца дов даккха кийчча верг, дов даьлча доьналлех вуху. Дов даьлча эшна юха ца ваьнверг девнах а, харцонах а кхоьру.

Нехан хьакь даарх ца Iебаш волу ямарта стаг цкъа зилах болах хедар ву.

Вон, дикан ша лехнарг кхочу, сардам а боьллинчух боьду.

Стагана къанвелла кIелвиссалц цкъа а ша лийр вац моьтту. Шен диканах гIийла нах мел хьоьгу, нехан диканах ша хьоьгур ваш моьтту.

ДоттагIех, безачех хадарал стаге дан доккха вон дац.

Дуьне мацца а цкъа дуьсур долуш ду. Ойла ел, дуьненчохь кIур дитна воьду хьо.

Адамашна гIело яр дицделла дуьсур дац. Ша нахана дина вон шен кхерча догIур ду.

ТIех дукха мийларо хьекъалах талхаво. Ойла сонта хиларо уьйрашха хадаво.

Вахарехь коьртаниг – сий хилар ду. Валарал а оьшуш дерг – сий дайна висар ду.

Нахана гIуллакхаш дукха дарх массарна а товш хир дац.

Вахарехь цкъа шад хила тарло, куьг говза хиларх басталур боцуш. Ца моьттург цкъа хила тарло, дIадерзо хьан аьтто боцуш.

Дерриге а шен амалехь диканиг долуш стаг хилча, стигалан малик хилла тIемашца гIоттур вара.

Селхана хилла дерг генахь ду, кхин юхадогIур дац иза. Генара хиндерг гергахь ду. Цкъа тIекхочур ду иза.

Стагана ша вевзар ву шен декхар кхочушдан ницкъ кхачарх, ца кхачарх.

Нах безаш волу стаг хьанала хир ву. Иза нахана дикаболх дууш а хир ву.

Лело хаахь, йоккха бакъо ю хьан, юьхьIаьржо, эхь-бехк доцчух, кхечу цхьана а хIумнах ца кхерар.

Ша шена тIехь куьйгалла дар – доккха хьуьнар ду. Иза ду вошалла ларъяр, вахаран нийсачу некъе хIоттар, говзалла, Нохчалла Iамор, гIалатонех ларвалар, шена хьакь доллу декхар хаар, уьш кхочушдар.

Воккха хилча шен лаамана, кхетамна урхалла дан лаахь, жима волуш дуьйна Iамош шардан деза кхетаман, кхиаман хьелаш.

Хуучух дагавала – кхетам лур бу хьуна, кхетамца дIаваха – некь гур бу хьуна.

Наха бохург нийса делахь а, и ца деш шена хетачунна, ша бохучунна тIегIертар гIиллакх цахилар, кхетам цахилар ду.

Хьайн берриге а ницкь ца кхоош, цхьа башха оьздачу стеган амалехь кхиаре лерина, массо а денна, массо а ханна къахьоьгуш хьо велахь, ирс долуш, оьзда стаг хир ву хьох.

Халкъехь берг – боккха ницкь бу. Дахарехь мел оьшуш дерг хила тарлуш дерг, хьекъален кIоргенашца халкъо кхуллуш ду. Оццу хьелашна юьстах верг – нехан цIийх, хьацарх вехаш ву.

Хала кара деъна хIума механа дайн делахь а хама беш лардо. Амма атта кара деъна хIума механа деза делахъ а, хама ца беш хIаллакдо.

Деш хIума доцуш цхьа де а эрна даккхар – докха зен ду. ХIора дийнахь вахаран хьелашкахь сийлахь долчех хаьржинна гIуллакх деш хила веза стаг.

Хьуна везаш волу стаг амалш тайна ву. Цуьнан амалехь диканиг хьуна дезаделлехь – хьо дикчу амалехь ву. Цунна хьо а везалур ву.

Иллин я эшаран мукъамо стеган ойла самайоккху, деган пхенаш достий, царех пондаран мерз бо.

Забарш еш верг ша аьллачух воьлуш хилча, ладугIуш волчуьнан башха велавала дог а ца догIу.

Ямартчу наха шайл Iовдалнаш Iехабо. Хьекъал долуш волу стаг Iехалур вац ямартчу стаге, цундела иза, ша гучу ца валархьама, цунах ларло.

Къуша хIума лачкъош къола до. Иза къайлах деш зен ду. Кхетам боцуш волчу стага хабар дIа ца хадош, хьо дечу гIуллакхах юкъах а воккхий, йойъу хан даррехь деш долу зен ду.

Шен тайпанах дозалла деш хьалхавала гIерташ волу стаг нехах дозалла дан меттиг боцуш тIаьхьависна хиларан билгало ю.

Шегара даьллачу гIалато ницкь бо стагана, иза лан а хала ду.

Стеган боккха кхетам хилар ду – дIахIоьттинчу хьелашка вогIуш, ойла еш, церан мах хадо хууш хилар.

Нахаца хьагI йоцуш, догдика, шен даг чуьра серло йогуш хила веза стаг.

Шен гIуллакх тоделча кураваьлла стаг – нахал эшна ву.

Ша даржана лакхара хеташ нахах дIакъесташ волу стаг – шиналара бIаьIашка дахна вир ду.

Дикачу къонахаша хастор – доккха совгIат ду. Дикачу къонахаша хастош верг хасто хьакь хилар билгало ю.

Стагана ша шена вевзар ву, шена дуьне а, адам а довзаре хьаьжчи.

Хьуна хууш доцург бIаьрзе ду, хьо цуьнца вац.

Шеца цхьа а тайпа забар йоцуш волу стаг Iовдал хиларан билгало ю.

Хьан долахь хилларг – хьан долара дIадер ду. Ахьа нахана долларг – кхана юха хир ду.

Дуьненчохь уггаре а декъаза стаг – шена пайдехь долу гIуллакх дан ца хуург ву.

Хьанала, цIена стаг цкъа а нахах, я нехан дикнах хьоьгур вац.

Шен долчух кхачам бинарг – синтем болуш вехар ву. Шен долчух кхачам ца беш нехан дикане сатуьйсуш верг – къен ву.

Нехан дикнах хьегар – лазар ду, нехан дикнах воккхавер – [illegible] ду.

Сирла хьекъал, цІена дог, сема ойла. Изза совгІаташ шена делла волу стаг гІиллакх, оьздангалла тІехилча, сийлахьчу даржехь ву.

Хьанала, догцІена хилар къайле йоцуш ду нахаца йолчу юкъаметтигца. Амма деган Іаьржо, ямартло, хьагІ – къутІа санна нахах лачкъийна лело езаш ю.

ГІиллакх долуш волчу оьздачу стагана иэхье дерг стагера даьлча и хьахо а, дийца а луур дац.

Шен дагахь дерг, шена ала луург стаге ала даиманна кийчча хила веза. Хьо ийза а ца луш, бакъдерг юьхь-дуьхьал дІаолуш хилахь, ямарта стаг хьох ийзалуш, лечкъаш, хьох уьдуш хир ву.

Кхетам болуш волчу хьаналчу, цІенчу стагана мел чІогІа хІилла долуш волчо къайлахь лело ямартлонаш куьзганахь санна гуш хир ю.

ХІуманах кхоам бар – цІарматалла яц, гІиллакх ду. ХІуманах кхоам беш волчу стеган беркат хир ду.

Ялта кога кІел хьоьшуш верг – лаьттан мостагІ ву. Мацвеллачунна ялта деза. Вуьзначунна – бахам беза. Вахаро Іамаво ша вахар Іамош-верг. Вахар – иза къийсам бу. Къийсам – иза вахар ду.

Могашалла – хазна ю. ГІиллакх – деган куьзга ду. ДегІан ницкь – хьуьнаран гІирс бу, безам – деган совгІат ду.

Вахар – вахар ду. Вон а, дика а лан дезар ду. Амма хало хиларх, Іазапо лацарх сагатдан мегар дац.

ХІуманан тидам болуш верг атта виц а лур вац, атта гал а вера вац.

ХІуманан тидам боцуш волчунна шен тидам ца хилла, хІума дагадогІур дац, я девзар а дац.

Сиха вахнарг динара воьжна. Меллаша вахнарг ша кхача йоллу метте дIакхаьчна.

Шен синна паргIато а йоцуш, даиманна бахамана воцуш йолу стаг Iовдал ву.

Халонех кхоьруш верг даиманна шен бала балхош хир ву. Халонех кхоьруш воцчо цкъа а шен бала балхор бац, я тиэкъамаш а хир бац.

Доьналла долчо халонаш эшайо, доьналла доцуш верг халоно эшаво.

Кхетам болчу наха нах кхетош кхиабо.

Нахана хьехарш дан бакъо ю и хьехарш деш волу стаг ша кхетош а, лартIехь а велахь.

Хьехамаш беш верг шега ладугIуш берш даггара лоруш, уьш безаш вацахь, цара шайна беш болу хьехам дIалоцур бац.

Дешан, Iаман лууш воцчух кхетта ваьлла стаг ца хуьлу.

Школехь дешар, цигахь лун кхетам кхачо ю моьттахь – и ца тоо дац. Стаг кхетош, Iамош дерг дерриге а дахар ду. Дуьне а, дахам а довза, хаа деза стагана.

Стаг кхетор, кхиор шина декъехь ду. Хьалхарчу декъехь дас, нанас доьзалехь кхиаво иза. ШозлагIчу декъехь, стаг ша кхета веза. Стага ша лаха беза шен вахаран некь.

Iилманан, Iилманан кIоргенашка кхиа аьтто луш берг – шен дешнаш тIера корта бу. Амма корта буьйдачу гIабакхах я яьссачу хьоьгаших тера белахь, Iилманан кIоргенашка кхачалур вац.

Са тIедаххана къахьега лууш а, цуьнца марзо йолуш а яцахь, стаг сийлаллин даржехь хуьлийла яц.

«Хьенехка бахара» бохург бакъдина схьалаца мегар дац. Дерриге хезнарг, бIаьргашна гинарг бен бакь дан а мегар дац.

СТЕГАН КХЕРЧ-ХIУСАМ, ДОЬЗАЛ

Доьзал – стеган тIаьхье ю. Дуьненчохь цо юьтуриг шен вахаран лар ю.

Цхьаь шенна вахар – йоккха къоьлла ю. Стаг доьзалш дуъхьа а ваха веза, халкъан дуьхьа а ваха веза.

Шен чохь, шен кхерчахь ирс кхолладелла стаг гуттарсина а ирс долуш ву.

Стаг ша воккха Iилманча, говзанча хила тарло. Амма доьзалехь бераш кхетош-кхиорал йоккха говзалла оьшуш хIума дац цхьа а.

Шен кхерчахь дуьйна Iамо деза стага гIиллакх, Iалашъян еза оьздангалла.

Берийн боккха безам кхолла беза вайн Даймахке, халкъе Даймахках, халкъах дозалла дан йиш хирриг Даймохк бовза а, халкь довза а деза. Даймахкана, халкъана хьалха ша декхарийлахь верг деш а, дан хууш а хила веза.

Деши санна цIена хила веза стаг, шегара оьздангалла лара лууш иза велахь. Деши нехашлахь, цIунашкахь Iилларх бех ца ло. Цо санна маьттазло, дастамалла тIе ца оьцуш, ларо деза стага шен сий, иштта Iамо деза бер а.

Дика кхетош кхиийна бераш – ден, ненан ирс ду. Вон кхиийначу доьзало дай, наний делхор ду. Вон кхиийна доьзал дений, нанний кийча юьхьIаьржо ю.

Доьзалан урх тесна йита мегар дац, урх тесна йитча – Iамало бекъа юьстахйоду.

Бер кхетош-кхиор коьртачу декъана ненан карахь ду.

Дас дола деш боцу доьзал акхабала герга бу. Дегахь хьекъал, кхетам хилар коьргачех ду бераш кхетош-кхиорехь.

Беран кхетош-кхио дегахь ерг йоккха таро а, йоккха бакъо а

Шен бералла дагайогIуш воцчу дех хьехархо хир вац.

Беран кегийра долуш дуьйна кхетош-кхиийча, стоьмийн [illegible] санна беркате хир ду. Стоьмийн дитт а кхиало синтаран гуо [illegible], хи тухуш, сов маргIал хадош, дакъаделла га дIадоккхуш.

Беран амалехь гучудуьйлу дика мел дерг схьаоьцуш ларо [illegible]. Вон мел дерг довзуьйтуш дIатаса деза. ТIаьхь-тIаьхьхьа [illegible] ю цуьнан амал.

Беран нах лара а, нах беза а гIиллакхаш долуш Iамо деза. [illegible] хIиллий, мекарлонаш, харцонаш, ямартлонаш Iаморах [illegible] санна ларо деза шен бер.

Да къиза хила ца веза берашца. Къинхетаме хила веза иза. [illegible] мела хила а мегар дац – дан тIедиллинчу гIуллакхний, [illegible] хьалха хIиттинчу декхаршний болат санна чIогIа хила [illegible]

Дас доьзална даиманна пайдехь дерг Iамо деза. Пайдехь дерг [illegible] Iамо дас мало яхь, пайдехь доцург Iамо доьзалан ка ер ю.

Беранна харцо ян мегар дац цкъа а. Цаьрга бакъдерг дийца [illegible] дан тIеláьцна гIуллакх дан а деза дас.

Бер ларар, цуьнан хама бар, цо динчу гIуллакхах воккхавер [illegible] а дас берана лун совгIаташ ду. Оцу совгIаташа берана [illegible] дан дог доуьйту шен гIуллакх дикачу амалах тешадо. [illegible] шеконаш дIайоху.

[illegible] вахарх неIалт ала а, сардам болла а мегар дац.

[illegible] хочун ледарлонаш кхайкхо а, тIехъетта а ца еза. И [illegible] дIайохуш некъ хьеха беза.

Берана эхь хетар долуш, иза юьхьIаьржа хIуттур долуш [illegible] лачкъо деза. ТIаккхахула цунах иза лардала хаийта деза.

Ца хууш беро динчунна гечдан деза. Доьзалехь дас-нана берийн терго яр нийсонца хила деза. Доьлхуш долу бер чехо мегар дац. Иза Iиэхало долу хIума лаха деза.

Мохнаш а кхоьхьуш, шена хуъушехь вон лелаш долу берана доьхка дика ду.

Къаьркъа маларх, цигаьрка озарх ларо веза шен доьзалхо. Цуьнца йолу маьттазло юьйцуш а, гойтуш а.

Бераш мукъа а лоьлуьйтуш, царна хьалхара ша воцуш воцу да Iовдал ву.

Ша дIа а хьоьхуш, берашка дайта деза цIенна гIуллакх.

Бераш даиманна шайн лаамехь дита мегар дац. ХIорш дийнахь бохург санна, цIахь, чохь, цIентIехь церан дан шина кхочуш доллу гIуллакхаш дайта деза.

Диг а, херх а, жIов а, морзах а, муьлхха а гIирс лелош бере йина коьчал, дина гIуллакх, аьрхалла ларе, девне ма даккха. Цуьнна дов а ца деш, цо дика динарг хастаде, гIалата динарг нисдан Iамало.

Говре озалурриг буьллу вордан тIе мохь. Беран хене а цуьнан могашаллига а хьаьжжина дайта деза чохь, кертахь гIуллакх. Мегар дац дегIана, могашаллина зуламе дерг дайта.

Сов мохь лелош хеназа яцийна бекъа дегIан кепах юхь хьалхе къанло.

Бер хьостуш, Iехош, тешош марзо луш Iамийнарг тIаьхьало йолуш хир ду. Иза беран амалах дуьйр ду.

Бер хьоьстуш дайтина гIуллакх сийлахь ду: гIуллакх ларар, цуьнан хама бар, динчу гIуллакхах бер ша доккхадер, тIейоьа ханна шеко йоцуш хир ду.

Шена ца хууш дерг хатта а, хууш долчух пайдаэца а Iамо деза бер. Беран самукъа ца долуш, цунна ца лууш дерг нуьцкъало

Дела на теIош, са а къералуш, цо кхочушден долу гIуллакх кховдаде дуьнига.

Бераша тIечехаш дайта ца деза гIуллакх. Царна дIа а хьоьхуш, марзонца дайта деза. Цара дина гIуллакх гуш хила деза, диччу гIуллакхан пусар дан деза.

Хьалхxе дуьйна гучуюьйлу беран корматаллаш. Оцу корматаллих пайда эца а, говзалла Iамо а берана некь хьеха беза.

Корматалла йолуш, шен корматалла гучуяккха аьтто боцуш дина бер и корматалла яйна дуьсар ду.

Шен шовкь йоцчу говзаллина бер тIегIерто оьшуш дац. Шен шовкь йолчу говзалле кхачийта Iалашо хIотто еза цунна хьалха. Оцу Iалашонехь, цIа дан вовшахтуху гIирс санна, зуьйш-Iамош карадерзо деза оццу говзаллин хьашташ.

Бер бага гаьллаш а йоьхкина юхауьйзу говр санна, сецо оьшуш дац. Бер идарх, ловзарх хIумма а новкъа дац. ДегIан ницкь гулбалар, дегI даккхар цуьнца ду. Амма вониг Iаморах бер цIарах санна ларо деза.

Бер аьрха хиларх, «харцахьа» ду бохуш чехон, ницкь бан ца оьшу. Зуламе хир ву аьлла цу тIе дига мегар дац иза. Цуьнгара къонахалла, доьналла, догдика хилар тIаьхьа гучудер ду. Халкъана, махкана оьшуш пайдехь стаг хила а мега иза.

Тап-аьлла тийна, дукха эсала бер цхьа а хьуьнар доцуш хьалакхуьу. Хьуьнар доцчу стагах къонах ца хуьлу.

Берийн ловзар – уьш кхиоран хьашт ду. Чехка вадарех, лекха кхоссаваларх, охьатухарех латар, иштта дуккха а кхин тайпа ловзарш бераш кхетамца, хьуьнарца кхиарна пайдехь ду.

Берийн ловзаро хIуманан тидам хилар, говзалла, ойла, хьекъал, хIума довза хаар совдоккху.

Воккхачунах Iемаш тIаьхьахIоьттина бер, ондадаьлча, ша шен гIуллакх дан хууш хир ду.

Воккхачунах Iемаш тIаьхьахIоьттина бер дений, нанний накъосталла дан хууш хир ду.

Дуьненан хазнех, исбаьхьаллех пайда а, марзо а эца Iамо деза бер. Iаламан куьцаш, исбаьхьа аьзнаш, тийна къайленаш Iамор дуьне довзарх, дезарх дозуш ду.

Туьйранаш, дагалецамаш, инзаре, тамашена хилладерш берашна хазаро, хааро цаьрга ойла йойтур ю. Харцонна, халонна, кхерамна дуъхьал хIотта а Iамор ду бераш.

ХIума довза а, кхиа а лууш беро хоьттуш долчунна нийсса жоп луш иза цунах кхето деза.

Берийн лаам бевзаш, церан дог-ойла хууш дан деза царна тIехь куьйгалла.

Ницкъаца, бертаза берана тIетеIош Iамийнарг тIаьхьало йоцуш хир ду.

Бер кхерош, кхерамца кхио мегар дац дас-нанас. Дех, ненах кхоьруш долу бер, шегара ца хууш даьллачунна а дов дарна кхоьруш, аьшпаш ботта Iемар ду.

Кхоьруш, кхерамна кIел кхиъна бер даиманна шен стешхаллин йийсарехь дуьсур ду. Ондаваьлчи и тайпа кхиъна доьзалхо, харцо ян а, тешнабехк бан а хууш, ямарта хир ву.

Берашна дукха къиза, дукха буьрса низам хIотто гIерташ дас латточу таIзаро бер акхадоккхур ду, юккъе херо тосур ю.

Дикачу ден доьзал да везаш а, да лоруш а, дех дозалла деш а хир бу.

Да цIа вогIучу хенахь, дех кхоьруш, дех лечкъаш доьзал белахь, и да декъаза стаг ву, цо шен долалла дохийна.

Да шен цIентIе вогIуш доьзална муьлхха а цхьа совгIат [illegible] веза: дика дог, хаза ойла, векхавелла хилар, бер хьаста [illegible] хIума.

[illegible], чехош бер ша Iамор ду моьттуш верг гIалат ву. Шена [illegible] верг, ша чехош верг, милла а велахь а, берана везар вац.

[illegible], чехош, гIело еш, халачу хьелашкахь кхуъуш долчу [illegible] ша байлахь хетар ду. Дуьненан синкъерам байна гIайгIане [illegible] иза.

Ца хууш беро динчунна гечдан деза. Ца хууш даьлла гIалат [illegible] гIехдетта оьшуш дац.

Беранца къиза хила а мегар дац. Амма массо а хIума царна [illegible], хецца дита а мегар дац.

Дас, нанас шайн гIалаташ а ца гуш, бераш кхето гIертаро [illegible] дог кхардадо.

Хьехар деш кхето хала ду бер. Цунна деш долу гIуллаккхаш, [illegible] гайта деза.

Ша дезаш верг веза берана дукха. Безамца кхио деза бер. [illegible] кхиийна доьзалхо атта цIенна хера вер вац.

Вон доьзал кхиъна да доьзалах воккхавийр вац. Берашка [illegible] юха а ца болуш, цара догдика а ца деш сингаттам [illegible] бу цунна.

Бераш дений, наннийчул шайна дика хаьа моьттуш хилахь, [illegible] барт хир бац.

Дегий, неней ладугIуш, царна муьтIахь долчу берашкахь ерг [illegible] паргIато ю.

Дегий, неней ла ца дугIуш, цара бохург ца деш долчу [illegible] дерг доккха Iазап ду. Цкъа а даккхийдийр дац уьш.

Дагца йолу ненан йовхо дIахаьдда стаг кхерч шийла хеташ хир ву. Iалам хаздийриг маьлхан серло ю, дог хьостуш ерг ненан марзо ю.

Хьайн деций, ненаций хьо ма-хиллара хир ду хьан бераш хьоьца а.

Ненаца вон хиллачу кIентан сий хир дац. Нанна хьакь волу кIант ненаца вон хир вац.

Хьайн бераш хьайца хуьлийла ма-лаъара, дика хила хьо хьайн деций, ненаций. Цаьрца хьо вон хилахь, хьайн бераш хьайна вон хилча, цец ма валалахь.

Бертахьчу доьзалан беркат алсамдер ду. Барт боцчу доьзалан има а, беркат а додур ду, ирс довр ду.

Доьзалан барт бан лаахь, нанас бер човхийча, берехьа гIо ма даха. Дас бер човхийча, нана юкъа а ма лелха.

Шен майрачун зудчо сий ца дича, бераша а дийр дац цуьнан сий. Бераш дена муьтIахь ца хиларна нана бехке лору.

Дикачу зудчо дена муьтIахь хуьлуьйтур бу доьзал. Дегара яьлла ледарло берех лачкъо хаа деза зудчунна. Ден дика амалш нанас йовзийта еза шен берашна.

Ден дозалла дан йиш йолчу хьелашкахь кхетош-кхио деза нанас шен бераш. Шех дозалла дан хьакь долчу даржехь хила веза доьзалан да.

Бахьана доцуш, эрна чехо мегар дац бераш: хера довларна кхерам бу уьш.

Дений, нанний муьтIахь болчу доьзалан сий хир ду.

ГIиллакх хьехарш дарх Iемар дац берашна, дас шегара на гайтича.

Къаьркъа молуш волчу ден кIанте ма мала ала аьтто бац.

Виц ма лолахь, сан ваша, цкъа бераш ахь кхетош, ахь Iамош Цуш хиллехь а, уьш ондабевлча, цара хьо а Iамор ву. Хьо царех дагаволуш хила везар ву.

Ден хилла сий кIентан хир дац, нагахь санна сийлаллин дирже кхача гIуллакхаш дина и кIант вацахь. Дас лардинарг шен сий ду, ша ца ларийча хир дац кIентан сий а.

Бераш шайн лааме довлар доьзалехь уггаре а чIогIа барт бIош ду. Ден, ненан лаамца хила деза бераш, воккхачо аьлларг жимчо а деш, вовшийн терго а еш, вовшашкара диканиг Iамош.

Бераш кхетош-кхиор – чIогIа жоьпалле гIуллакх ду. Дика кхиийначу доьзало дай, наний паргIатдоккхур ду. Вон кхиьначу доьзало дай, наний бале лоцур ду.

АДАМИЙН ГIИЛЛАКХАШ

Хазчу дашо лам баьккхина, аьлла ду. Хазачу гIиллакхо лам башийна, аьлла ду вайн дайша.

ГIиллакх доцчу нахаца тасаделла гергарло цхьа гIуллакх Iоттаделча, тилоран тай санна, атта хеда.

Къоман культура лакхаяккхар хьама бIеннаш шерашкахь дуьйна халкъо кхуллуш, хоьржуш, къобал деш, дезаш, лоруш тIеэцна долу массо а хаза гIиллакхаш тIекхуьъчу тIаьхьенна Iамо а, довзийта а деза; тодеш, хаздеш адамийн дахарехь юкъадало деза.

Муьлхха а хаза хIума, хаза гIиллакх ларо деза, иза ширделла аьлла дIа ца тосуш – хазчух кхоллало хазаниг.

ГIиллакх доцуш волу стаг вирах тера ву. Хьуна лууш долчунна бIостнехьа хир ву иза. Там берг ца олуш – цатам хиндерг эр ду. Хьуна лиънарг кхочуш ца деш – хьуна ца лиънарг дийр ду.

Хаза гIиллакх доьналла долуш волчу стагехь бен хуьлуш дац. Хазчу гIиллакхо стеган сийлаллин дарж кхуллу.

ГIиллакх доцуш волу стаг – лай ву. ГIиллакх лело хьуьнар хила деза. Хьуьнар доцуш волчу стаге гIиллакх лелалур дац.

ГIиллакх доцчу стагехь кхин шатайпа «гIиллакх» хуьлу – кIоршаме, дош муьста алар, хьо маьттазваккха гIортар, хьуна хIуьттаре яр. Цунна къарвелла кIела ца соцуш, иза эшийна кIелвита веза.

ГIиллакх доцчу стеган хьекъал гомха ду. ГIиллакх доцу стаг ша нахах тешаш а хир вац, я шех тешам болуш а хир вац.

ГIиллакх доцчу стагаца араваьлларг догдика хилла цIа воьрзур вац.

ГIиллакх доцчу стагаца гена некъе ма валалахь – юьхькIайлур яц хьан.

ГIиллакх доцчу стагах цкъа а наха цIе йоккхуш къонах ца хилла.

ГIиллакх доцу стаг сийлаллин дарже кхочуш вац.

Дато мулханца кхолуш кечдарх – вирах дин ца хилла, гIиллакх доцчу стагах къонаха а ца хилла.

Шен чохь, шен шуьнехь оьзда воцу стаг нехан шуьнехь а оьзда хир вац.

ГIиллакх лелор харж йолуш хIума дац. Амма гIиллакх лело хила деза, мало йоцуш лело а деза.

ГIиллакхан мах ахчанца хадалур бац. ГIиллакх ахчанца эцалуш дац. ГIиллакхо ша стеган мах хадабо.

Хазачу гIиллакхо стеган дахар «дешица» кхолу. Стеган оьзда васт кхуллуш дерг хаза гIиллакх ду.

КIорггера цIена гIиллакх адамашна даггара диканиг лаарца бен лело йиш йолуш дац.

Стеган амалехь уггаре а сийлахьниг – хаза гIиллакх ду.

Бакъдолу гIиллакх адамашна даггара дика болх лаарца бен кхоллалур дац. Нахаца нийса лерамаш хила беза гIиллакх долуш долчу стеган.

ГIиллакх Iамаде, сан доттагI, гIиллакх Iамош хьо хилахь, хьекъал а цуьнца кхуьур ду хьан.

ГIиллакх доцуш даьллачунна гечдойла яц, гечдича а – иза къайла а гIур дац.

ГIиллакх лело хан йоцуш вуьсур вац стаг, балхахь валларх, мел сиха хиларх.

ГӀиллакх массаьрца а, муьлххачуьнца а лело деза. Гергарло лело хьакь долчаьрца лело деза.

Нахана гӀиллакх, оьздангалла хьоьхуш волу стаг ша гӀиллакх долуш а, оьзда а хила веза.

Айхьа ца дендолу гӀуллакх нахана тӀе ма кхийдаделахь. Ша ца дендолу гӀуллакх нахана тӀекхийдор гӀиллакххехь дац.

Кхайкханчу метте ца воьдуш ма Ӏе. Дикане кхайкханехь – диканан дакъа лаца, зуламе кхайкханехь – зулам ма хилийта, вон деъна кхайкханехь – вонан дакъа лаца.

Кегийрхой хазчу гӀиллакххехь кхетош-кхио беза, вониг емалдеш, диканиг царна марздеш.

Шен гӀуллакх дацахь, кхайкхина вист а хилла, стаг сацо мегар дац вевзаш хиларх.

Новкъа хӀоьттина дӀавоьдучу хенахь воккханиг аьтту агӀор хила веза. Кхоь велахь, воккханиг юккъехь хила веза, жимха аьрру агӀор хила веза.

Нехан йоккха тоба елахь, жимха хьалхаваьлла хила веза, некъ зуьйш, некь гойтуш.

ТӀекхаьчначохь нахе салам, уьш аьтту агӀор белахь – аьтту агӀор йисте вогӀучо дала деза, уьш аьрру агӀор белахь – аьрру агӀор йисте вогӀучо дала деза.

Йоккхачу стагана воккхачо а буьту некь. Йоккха стаг сий деш ларар ду иза.

Воьдуш-вогӀуш зуда юххе нисъелчи, иза евзаш яцахь, иза тӀехьа юьтуш боьрша стаг гено хьалха вала веза, я генна тӀехьа саца веза.

Зудчунна гергга тӀехьа хӀоьттина вахар гӀиллакххехь дац.

Йоккха стаг я зуда керахь еза хIума йолуш, хала ягIахь, иза [illegible] ца хиларх, цуьнгара хIума схьаэцна, цунна гIо дар гIиллакххехь ду.

Бехк бехказлонех ца болу тIера, баьккхича болу.

Трамвайна, автобусна тIеволуш массарна юккъехула дIатIеттар гIиллакххехь дац. Ша тIаьхьа а сецца, шел баккхийнаш а, зударий а хьалха тIебовлийта беза.

Трамвай тIехь, автобус тIехь ирахь лаьтташ адам дукха доцахь, шена бехке доцчу агIор меттиг лаха еза. Хьалха а, тIехьа а, юккъе а зударий я мехкарий нисбелча, царна юккъера гIиллакххехь уьш дIа а, схьа а хуьлуьйтуш цхьанхьа сонехьа вала веза.

Зудчунна тIехьаша тIевирзина латтар а, хьалхаша нисса дуьхьал вирзана латтар а гIиллакххехь дац. Трамвай, автобус совдаьлча, галвуьйлуш тIе а ца ветталуш, ша дIахIоьттинчохь нисса лаьтта веза.

Трамвай тIехь а, автобус тIехь а адам вовшахкхеттачу меттехь шен накъостаца хабар дуьйцуш чIогIа мохь бетташ, лер а, ледар а, забарш яр а гIиллакххехь дац. Лохха дийца деза ша дуьйцуш юрт, цукхарна новкъа ца хирриг.

Жимчо воккхачунна охьахаа меттиг яла еза. Воккханиг шена меттиг елчи, юх-юха ца бохуьйтуш, охьахаа веза, шена меттиг еллачунна баркалла а олуш. Ша охьахуур вацахь, дай белаш тIе куьг дуьллуш, иза шен меттахь сацо веза, баркалла а аьлла. Ткъа иза ша воллучохь IадIе веза, хьала а ца лелхаш, юх-юха цуьнга аьлахь а, ца лаахь а охьахаа а» ца бохуш.

Шен хенарчу стагана иза вевзаш вацахь хьалагIаьттина меттиг яла оьшуш дац. «Со хIокхал воккха ву-техьа» аьлла хетар ду цунна. Иштта хетаро цхьа кIеззиг дагна цатам бо.

Шен хенара хиларх зудчунна ша Iен меттиг яла мегар ду, иза цунна елахь. И лоруш гойту хаза гIиллакх ду иза.

«Хьо охьахаий», «Со ца хоий» бохуш, меттиг къуьйсуш гIовгIа яккха мегар дац. Хаа там берриг охьахаа веза, я и меттиг цхьаь бен яцахь, кхечунна а йитна, ша а ирахь латта веза.

Дечу гIуллакхана ка йолуш хила веза стаг. Дан юкъадоьжначу гIуллакхана хьо ладоьгIуш, ойла еш лаьттанехь, кхечо и гIуллакх дIа а эцна, хьо вуьсур ву. Цуьнан дика цIе йоккхур ю, хьо коьртах ца ваккхахь а дикачу цIарла хира вац.

Стунцахошца, ненахошца гIиллакх лело хууш воцу стаг гергарлонех хотталур вац.

Шен гIуллакх деш воллучу стагана тIе а вахана, цуьнца эриа сов хабар дуьйцуш иза юкъахваккхар гIиллакххехь дац. Нагахь санна цуьнца марзо эца лууш велахь, цуьнца дIахIоьттина болх а беш, дийца деза хабар.

Воьдуш, вогIуш дуьхьалкхетта стаг сов хабар дуьйцуш сецо мегар дац. ХIун хаьа, иза сиха вуйла.

ТЕЗЕТАХЬ ЛЕЛО ДЕЗА ГIИЛЛАКХЕХ ЛАЬЦНА

Бала, сингаттам цхьана стагана шенна бисча лан хала бу. Цуьнна базбелла корта тIетовжо юххехь дика накъост, доттагI хила веза.

Ма-хеззи веънарг сингаттам ма-хиллий веънарг лору.

Тезет лело хууш стаг ца хилча, адам кегалой хуьлу.

Тезета тIебогIу нах бухарчу дайшна бовза беза.

Йоккха тоба тIейогIуш, салам а делла, доIа динчул тIаьхьа, тIеьхьа тоба йоккха елахь, бухарчийн куьйгаш лийца оьшуш дац, царнах охьахаа декхар долчара бен. Цара куьйгаш лоцу коьртехь Iаший. Вукхарна охьаховша паргIато луш, баркалла олу.

Хьалхарчуй, шозлагIчуй дийнахь адам луьстта тIеоьхчу [illegible] дахдина къамелаш дар догIуш дац.

Бухарчийн а, тIебогIучийн а тидам бан хууш хила веза тезет дахьош верг.

Дуьхьал а хIиттина бехк тIера баьккхинчул тIаьхьа, адам паргIат дита деза, цхьана баьхкинарш шаьш-шаьш къестош.

Генара баьхкинарш хьалха гIовтто беза тезетара. Царна [illegible] балар хаза гIиллакх ду.

Арахьара тезета тIе богIу нах бухарчарна бевзаш бацахь, царна хьалха ваьллачо бовзийта беза, уьш мичара муьлаш бу, цара веънарг хIун гергарло ду хоуьйтуш.

Бухарчаьрга салам а делла, ша дуьхьал хIуттучу хенахь, доIа тIебогIучех дешна волчуьнга дайта деза. Цуьнан цIе а йоккхуш, доIа а де аьлла. Иза хьаша лоруш хIотто гIиллакх ду.

Іаьнан заманчохь шелехь нах тезетахь Іайта мегар дац Хийцалуш, кадам схьаоьцуш цхьа кІеззиг нах севцича тоьар ду. Баккхий нах маьІ-маьІнехь цІераш леторах бох ца ло.

Тезетахь стаг велавелла, векхавелла хила ца веза, тезет – тезет ю.

Тезетахь забарш яр, беламе дош алар догІуш дац.

Тезетахь арахьара тІебаьхкинарш бухарчеран куьйгаш а луьйцуш, саламаш а туьйлуш, мара лелха оьшуш дац.

ТІебогІучарех цхьаммо салам а делла, массара а доІа дича кхачам бу.

ДоІа дина, куьйгаш лаьцначул тІаьхьа, шайга охьаховша аьлча, охьаховша декхар ду бухахь хевшина Іечийн хенара берш. ТІебаьхкинчийн кегийрхой, шешан хенара, лаьтташ болчех дІакхета беза. Цигахь цара а вовшашка маршалла хоттуш куьйгаш лаца тарло.

Бухахь юьртара коьрта болчара шега ца аьлчи, тІевеанчуьнан хьехамаш бан бакъо яц.

Тезет дІакхоьхьуш волчунна хьеха гІуллакх дац тезетахь. Нагахь и тІе ца кхуьуш долчунна бала кхаьчнехь, цуьнга шега къайлах ала деза.

Балхахь хила декхар долуш болу нах тезетара мукъа бита беза.

Тезета баьхкинчаьрца баккхийра нах белахь, цаьргахь машен яцахь, уьш дІабигар гІиллакх ду.

Нагахь санна цу тезета баьхкинчех стаг велла вон деъна верг нисвелча, цунна дуъхьал хІоттаза волчо доІа а дойтуш кадам бан беза.

Тезет цІарна лелош яц. Иза вон деъначу нахана кхаьчна орца ду.

Мичча хена а кадам бан веънарг, верас цIахь ца хиларх, бехках кIелхьара волу.

Новкъахь дуьхьалкхетчи доIа дар догIуш дац. Веллачунна «Дела гечдойла» аьлча тоьур ду.

Шега вон деъча, схьа ца веъна аьлла, вон деъначу стагана дуьхьал ца хIуттуш Iен мегар дац.

МАШЕНАШЦА БОЛЧИЙН ГІИЛЛАКХАШ

Машен оьшаш а ю, хилчи дика а ду, эрна и хоьхкуш кІентий болчу дени, нанни боккха бала а бу.

Машен дукха Іиэхош верг Іовдал хиларан билгало ю.

Ца ваьлла бен нехан машенна тІе ма хаалахь – несалла лело дезар ду хьан.

Нехан машенахь бехачу новкъа ма валалахь, «чехкка яхийта», я «меллаша яхийта» ала йиш хир яц хьан.

Шен долахь машен йолчу стагана тІедужуш пхиь гІуллакх ду. Цамогуш хилла стаг больнице вигар, зуда ялочу метте, я стаг велла вон деънaчу метте хьажар. Новкъа ваьлла вокха стаг, йоккха стаг, бер марахь зуда, вогІуш, воьдуш тІеІоттавелчи, мах боцуш дІай, схьай йигар. И гІуллакхаш дийр дацахь, машен эца оьшуш дац. Кхин долчу кегийрчу гІуллакхашна нахана ца вахарх машен долахь йолчу стагана бехк буьллийла яц.

Хьайн машенна тІе хаан меттиг белахь – гІаш висна воккха стаг, йоккха стаг тІе ца хаош тІех ма валалахь, гІиллакхах вухар ву хьо.

Машенца новкъа волуш водительца ши ваша, цушиннан арахьара стаг нисвелчи, цхьа ваша хьалха хаа веза, важа ваша тІехьа хаа веза цуьнан хене нислушверг.

Ши ваша шаьшшиь хилча, ший а хьалха хаа тарло.

Ши ваший, нуссий кхоь цхьана нисделча, воккхахволчу вешин зуда иза елахь, воккхахволу ваша хьалха хаа веза, марваша шен несаца тІехьа хаа веза.

Воккхахволчу вешин зудий марваший цхьаьна нисделча, марвашас шен нус хьалха хаийта еза.

Жимахволчу вешин зуда тІехьа хаа еза, воккхахволу марваша хьалха хаа веза.

Машен лело хууш дай, воI шийа цхьана водахь, воI машен [illegible] хила веза.

Кхо зудий, боьрша стаг цхьаьна нисделча, боьрша стаг хьалха хаа веза, зударий тIехьа ховша беза.

Кхоь боьрша стаг, цхьа зудий цхьаьна нисделча, зуда хьалха хаа еза. Боьрша нах шаьш тIехьа ховша беза.

Воккха стаг шиъ велахь, ший а тIехьа хао веза. Кхоь велахь, [illegible] хенара шиъ тIехьа хао веза, воккханиг хьалха хаа веза.

Кхоь зуда цхьаьна елахь, йоккхахйолу шиъ тIехьа хаа еза, [illegible] хьалха хаа еза.

Къахьоьгуш даьккхинчу ахчанах хала эцца машен йолчу дас [illegible] лелайо.

Нехан машен тIе хиъна стаг чехка ваха лууш хуьлу. Нахера [illegible] йоьжна ворда чуха ца хедаш ца юьсу.

Нехан ахчанах эцна машен урах, тIулгах ца ларйо. Дас эцна [illegible] кIантана йорах хета.

ДIакхача сиха велахь – машенахь меллаша гIо.

Меллаша воьдург вонах, зуламах ларлуш воьду. Чехка воьдург зулам дан сихвелла воьду.

«Ши бIаьрг хьетIа баьллачу» водительна хьалха лаьтта лам а гур бац. Само йолуш волчунна некъа тIе яьлла пхьид а гур ю.

Чехка йогIучу машенна генна юьстахвала. Сиха вогIург сиха [illegible], хьо хьуо паргIат хила.

Чехка йогIучу машено хат болчохь хат туху, хат боцчохь [illegible] туху. Меллаша йогIучу машено зуламана пе туху.

Гаьллаш юхаоьзча, чехка боьду дин а ца сацало саца [illegible]. Чехка йоьду машен а сацалур яц тормазаш тасарх, саца [illegible].

Машенца забарш ен стаг вуьззина Іовдал ву.

Машенца эвхьазваьлла забарш еш вийлинарг, цуьнца зулам а дина воьлхур ву, я нахана хатІа вужур ву.

Хьуо машенахь нехан кетІа воьдуш, я нехан кетІара юха волуш, машенна кхузза го боккхуш хьажалахь. Машен юха йоккхуш хьажа тІехьа хехо хІотавелахь.

Хьо машенна тІехуучу юкъана хьуна ца гуш тІехьа бер хІотта кхуьур ду. Хьо юхавирзачи ши бІаьрг тІехула хьоьжур бу, бер чІурга кІел гІур ду.

Барамал тІех чехка лелий машенца стаг, чехка ма лела ала, ГІуллакх доцуш эвла юккъехула машен хоьхкий, ма хехка ала. Иштта аьллачуьнга ла ца дугІий, волчуьнга дІахьеве: «Цо машен тІетоьхна нехан стаг я зуда, я бер дехь, адам машаренна гІур дац ала, цунна геч а ма де, Іедало дан догІуш долу таІзар а дайта».

КУЬЙГАЛХОЧУЬН ГIИЛЛАКХАШ

Цхьаволчу хьаькаман гIиллакх духу, гIуллакхаша корта хьийзийча.

Хьаькам шен даржах куралла еш нахана дозалла деш хила ца ю.

Вочу куьйгалхочуьнан зуда нахана тIаьхь куьйгалла дан гIерташ хуьлу.

Массарначул а шена дика хаьа моьттуш волу куьйгалхо хIума а ца хууш хиларан билгало ю.

Шеца гIуллакх хилла тIевеъначу стагана дегI нисдеш гIатта веза хьаькам. Чувеъначунна охьахаа гIант делла, иза охьахаийна бен, шен охьахаа бакъо яц цуьнан. Цул тIаьхьа цо деъначу гIуллакхана цуьнга ладогIа деза, дуьйцачух иза юкъах а ца йоьхкуш.

ТIевеъначу стагана ша дан декхарийлахь волу гIуллакх дан кханенаш а ца йоьхкуш.

Ша дан декхарийлахь ца хиларх, дан ницкь кхочу гIуллакх бен деза тIевеъначу стеган.

Нагахь санна шена тIедеъна гIуллакх дан декхарийлахь кхин хьаькам велахь, цуьнца дийцина а стеган гIуллакх дан деза, оьгIушехь шена иза тIеварна, цуьнца гIиллакх лаьцна.

Хьаькамо кIеда-мерза аьллачух стаг тешар ву. КIоршаме аьллачо юхавоккхур ву, шеко кхуллур ю.

Хьаькам гIиллакхе а, оьзда а, нахаца кIеда-мерза а хила веза.

Хьаькамо дикачу цIарла хила, цIарна дан ца деза ша деш волу гIуллакх, нехан дуьхьа дан деза.

Хьаькам эра-бугIа санна векаш ца тов. Хьаькамо амал еънaчу говро санна корта ирах хьийзош а ца тов. ЯлкхантIе яьллачу нIаьно санна яьIна сеттош а ца тов. Гай хьалха а саттийна, гай тIе куьг а хьоькхуш, кура хабар дуьйцуш а ца тов.

Хьаькам, хьаьжа юккъе шед а хIоттийна, нахана тIечехаш хила ца веза. Ша дан тIедуьллуш долу гIуллакх шега терра и лоруш дилла деза.

Хьаькамо нах лара беза, цаьрга ша ларийта лаахь.

ХаьнтIе куьйгаш а хIиттош, нахана тIехула хьоьжучух хьаькам хир вац.

Хьаькамо нийсо ян еза. Озабезам болх беш волчуьнга бан беза, шениг (гергарниг) хьалха а ца туьттуш.

Хьаькам нахаца дагаволуш хила веза. Массара а къобалдинарг юьхькIам болуш чекхдер ду.

Хьаькам балхана ша тIехьа виса ца веза, белхан низам латто лаахь.

Нахе шех масал оьцуьйтуш бан беза хьаькамо болх.

Нахехьчул тIех хила деза хьаькаман гIиллакх. Шегара гIиллакхан некь гайта хууш воцчу хьаькамах хьаькам хир вац.

Хьаькам шегахьа оьзна хила ца веза, шен белхалошкахьа оьзна хила веза.

Дикачу хьаькамо галдаьллачу гIуллакхана бахьанаш лоьхар дац, галдаьлла гIуллакх орца а ца дохуш нисдийр ду.

Дика хьаькам нахе а, лакхарчу Iедале а орца доьхуш хир вац.

Дикачу хьаькамана дийнна юрт орцах ер ю юьртабахаман белхаш бан.

Вочу куьйгалхочо шен кера хIума еъчи, кхачо йо. Нехан бала ца кхочу, «уьш леш бахкарх».

Пахана тIехь куьйгалла дан ца хуу юртда нехан кертара [illegible] юста волалур ву.

Болх бохийна куьйгалхо лахарчу могIаре ваккха веза.

Пахе болх байта хууш воцчу хьаькамах хьаькам хир вац.

Хьаькам коьртачу гIуллакхана ша хьалха хIуттуш хила веза.

Лакхара куьйгалхо шел лакхарчарна цициган кIорни санна тIетталуш хуьла, шел лахарчарна тIечехаш хуьла.

Дика хьаькáм шел лакхарчуьнца майра хир ву, шел лахарчуьнца мерза хир ву.

Дикачу хьаькамо шен доьзалан санна терго йийр ю шен кертахь болчу белхалойн.

Белхалочун гIуллакх ца деш Iен бакъо яц цунна тIевиллинчу куьйгалхочун.

Хьаькамо дина гIуллакх довш дац.

Хаза дина гIуллакх хама болуш хир ду. Кхачо йоцуш ден гIуллакх ца дар гIоле ю.

Куьйгалхочух куьйгалхо хир вац, нагахь санна иза шен кертахь долчу халкъах бертахь цхьа доьзал бан хууш вацахь, ша оцу бертахьчу доьзалан доьзалхо хила лууш вацахь, цаьрца вон а, дика а доькъуш вацахь, болх бечу заманчохь церан могIара дIахIуттуш вацахь, церан терго еш, тидам беш, царна эшнарг хуьлуьйтуш вацахь.

Лакхарчу куьйгалхочунна болх дика беш верг ца веза, болх [illegible] веза.

Вочу куьйгалхочо болх беш волчуьнца мостагIалла лоцу, болх [illegible] воцчуьнца гергарло тосу.

Вочу куьйгалхочунна хьанала белхало ца веза.

Ша хьакь воцчу дарже кхаьчна хьаькам, шех кхоьруш, шена хьесталуш берш герга а уьйзуш, доьналла долуш берш бохо гIерташ, цаьрца харцо лелош къуьйсуш хуьлу.

Вочу куьйгалхочунна шен ледарлонаш ца го, даза диснарчу гIуллакхашна нах бехке бо.

Вочу куьйгалхочунна шена хьехар дан воьллачух мостаги тарло.

Вон куьйгалхо цхьаннах а дагавала лууш ца хуьлу.

КЪАЬМНАШЦА ЙОЛУ ЮКЪАМЕТТИГАШ

Даймахке безам хилар халкъе безам хилар ду. Халкъ иза дукха а къаьмнех хоттаделла ду. Ткъа къаьмнашна юккъехь берг [illegible] барт бу.

Цхьа а къам вукха къомал тоьлла ду олийла яц. ХIунда аьлча, массо а къоман шен-шен гIиллакхаш ду – диканиш а, вониш а, къонахий бу – дика а, вон а, гIарабевлла сийлахь нах бу – дуккха а. Уггаре а хазчу гIиллакхийн, Iилманан кхиамийн хазна вовшашкара схьаэцчи и йоккха хазна ю, и хазна халкъан долахь ю. Халкъ цхьаъ ду – мехкан халкъ.

Муьлххачу а къомо говзалла а, гIиллакхаш а кхечу къомера схьаэцна тарлуш ду.

Шен Даймахке санна безам хила тарло стеган дерриге а дуьнене, дуьненан халкъашка. И хиларх хIумма а иэшам бац цунна шена а, цунна дезачу мехкашна а. Мелхо а, цо аьтто бо халкъийн юкъаметтигаш тоян, вовшийн деза, вовшашца барт хила.

Шен къам дезаш а яхь йолуш а хила веза стаг. Иза дац хин долу къаьмнаш ма деза бохург. Нагахь санна, шен къам дезаш волахь, къонахалла хила деза кхин долчу къаьмнийн гIиллакхех уггаре а пайдехь дерг, сийлахь дерг схьаэца а, шен къомана Iамо а, шен къоман амалехь зуламе дерг, маьттаза дерг дIадаккха а.

Шен къам дезаш волчу стагана шен къоман мотт а безар бу. Къоман мотт безаш иза вацахь, цунна шен къам ца деза. Шен къам дезаш, доруш воцчу стагана кхин долу къаьмнаш а дезар дац.

ЗУДА ЯЛОР, ЙОІ МАРЕ ЯХАР

Юххера шовда а шийла ца хета, лулара йоІ а хаза ца хета, тидам ца бича. Лулахь хаза йоІ йоллушехь, кхечу эвлара дало нускал ма лехалахь.

КІантана езаш йоцчу йоІца дина захало чекх ца долу аттачу балхах.

Ша реза йоцчу метте маре дІаяла мегар дац йоІ.

ЙоІ реза хиларх, цуьнан дай, наний реза доцуш лачкъийна араяьккхина, йоІ йигар гІиллакх дац.

Дай, наний захалонна реза дацахь, уьш реза ца хила бахьана хила деза. Уьш реза ца хила бахьана дацахь, уьш шех тешо беза.

Дас, нанас ша реза йоцчу метте нуьцкъала дІаяла хьовзийча, яха мегар ду йоІ шена везачу кІанте маре.

ЙоІ маре яхча, там бехар гІиллакх дац. Томана цІе тохар а гІиллакх дац. Беъна там реза ца хилла юха бахьийтар а гІиллакх дац.

ЦІийндена муьтІахь а, цІенна аьхна а хила еза зуда.

Керахь йолчу таронан хама бан хууш хила еза зуда.

Дукххахьолахь гІиллакхний, оьздангаллиний ша схьаяьллачу цІийне хьаьжжина хуьлу зуда.

Вон зуда – стагна бала бу, дика зуда – стеган ирс ду.

Марзошна луьйш йолчу зудчо гергарло херадоккху. Марзошна муьтІахь йолчу зудчо церан барт латтабо.

Ледарчу стеган цІийнан дукь а зудчуьнгахь хир ду, цІийнан мукь а зудчуьнгахь хир бу.

Нахалахь дош лелар дац зудчун лаамехь волчу стеган.

Зудчуьнца вон хила ца веза, амма бакъо шегахь латто еза.

ЦIенна тIе деъначу гIуллакхана зударша жоп луш делахь, стонах – къонах вац.

Бахьана доцуш ийгIина яхначу зудчунна и йоллучохь а йитина, тIе зуда ялорал дарбане хIума дац.

ИйгIина йоьду зуда ден цIа а ца йоьдуш, марден цIа яха еза, шена тарьяла, Iен лаахь.

Хьеставаларх йоIана кIант везар вац.

Кхетам болуш волчу стагана кхетам болу йоI езар ю.

ГIиллакх долуш волчунна йоьIан гIиллакх девзар ду.

Дикачу кIентан, зуда дIаяхарх, и йолчу нахаца гIиллакх дукхур дац.

Хьекъал долуш йолу йоI кIант вехаш ву аьлла гIур яц цуьнга маре, цуьнан гIиллакхан, оьздангаллин куьцашна везавелла и бакъ хиларх тешна гIур ю.

Хазаллех Iехавелла сонта зуда ялийна стаг, юьхькIай лелар вац.

Ша йитина дIаяхийтанчу зудчунна лер гIиллакхехь дац. Цхьа зуда ю иза. Шен доьзалхочунна лер гIиллакхехь дац, нах бохIур бац уьш нисбан.

ЦIенош а дина, кийчча лаьттачу бахам тIе яло мегар дац зуда. ХьошалгIа еъча санна, са акха лаьттар ду цуьнан, ийгIина атта а гIур ю.

Зуда ялийнчул тIаьхьа дан деза цIенош, цуьнга къа а къолгуьйтуш. Ша поппарш, кираш биттина хIусам атта дIатосур яц цунчо.

Зуда ялаяле хьалха цуьнан амалш йовза хьажа веза. Цуьнан кхиэлин, кхетам, лаам, ойла, гIиллакх, оьздангалла муха ю ца хиъча,

яло ца еза. Амма иза хьайн дола яьллачул тlаьхьа, гlеххьа хьуо рез
воцушдерш тардалийта деза.

Зуда ялор безамах хотталуш ду. Дика зуда деган массо а
къайле ялхо йиш йолуш дика накъост ю.

Шена муьтlахьчу, тешамечу цlийнненаца хало лан а хаа
дац.

Дикачу зудчуьнца вахар – дуьненан ялсамани ю. Вочу
зудчуьнца вахар – дуьненан жоьжахати ю.

Вочу зудчуьнца ваха хиъна стаг цкъа а вехаш а хир вац, цкъа
а догдика хилла а лелар вац, цкъа а юьхькlам болуш а хир вац.

Мар-зудий ирс долуш даха лаахь, вовшашкара уггаре а хазчу
гlиллакххехь дерш ларо хууш хила деза.

Зуда шен цlийнда гlиллакххашкахь нисван хууш яцахь, иза
гlиллакххех вохош хир ю.

Цlогий, кхес ларгарх къеначу алашех бекъа хир яц. Маж
мекх дашарх воккхачу стагах жима стаг а хир вац.

Зуда яло лууш волчу воккхачу стеган бехказа вала цхьа
бахьана ду – чохь гlуллакххаш дан гlоьнча эшар.

Хlей зуда! Нагахь санна чов, дов ца дезахь, цlийндена
дуьхьал ма лелахь. Бата сацаелахь. Бакъо тlеяккха ма гlерталахь.
Нагахь санна иза чохь социйла лаахь, цхьана а меттехь кхин
хуьлийла доццуш, цуьнан самукъа, даьндолу хье- лаш кхоллалахь.
Елалой, екхалой хилалахь.

Бертахьчу майрачун, зудчун лаам цхьаь хир бу – ший а
вовшех кхеташ хир ду.

Зуда ялийнчу стагана хьалха дуккха а декхарш хlуттур:
цlийнан да хилар, доьзалан да хилар, доьзал кхетош-кхиор, царна
напгlа латтор, цlенна тlедеъна вон, дика дерзор.

Нагахь санна, барт цхьаь ца хуьлуш къаьсташ хилахь, мар а, нуц а вовшийн сий ца дойуш, бертахь къаста деза.

Шовзткъе итт шаре кхачале чохь бераш ца хилахь, берийн цIонIа йоцчу меттехь буьйсанна вон гIенаш гур ду.

Дикачу зудчун хама бан а хаа деза. Вон зуда йовза а, шен кешнахь кочара яккха хаа деза.

Ледарчу къонахчо, ша тIехь беркъа а лелаш, зуда кечъелла йолуьйтар ю.

Ледара къонах ша хеназа тишлур ву, зуда толуш хазлур ю.

Дикачу кIанте йоI маре йодахь, кIентан новкъа нуц хир ву. Вочу кIанте йоI маре йодахь, йоI йоцуш вуьсур ву.

ХIУСАМАН ЛЕРАМАШ. ГЕРГАРЛО, ДОТТАГIАЛЛА, ХЬОШАЛЛА

Хьеший кIорда ма белахь, сан ваша. Хьеший лаьттинчохь беркат оьшур дац.

ДоттагIий чулесташ йоцу хIусам – къен хIусам ю. ДоттагIех хаьдда стаг – бахамах хаьдда ву.

Хьуо веъча хазахеташ йоцчу хIусаме ма гIолахь – сий хир дац хьан. Хьуо веъча хазахетачу хIусаме гIолахь, сакъерадела вогIур ву хьо.

Ша волчу стаг веъча, хIусамда акха хьоьжуш, ладоьгIуш, шайтIана бIаьра хьоьжуш хила мегар дац. Хьаша ца эшаран билгало ю иза.

Хьаша веъча, хIусамда а, хIусамнана а сакъералуш деладелла, декхаделла хила деза.

Комаьрша велавелла, векхавелла волчу хIусамден чохь чаьмза кхача баа реза хир ву хьаша, цIарматчу стеган чохь мерза кхача ца баа. Хьешана комаьрша хилалахь.

ХIусамнана елаелла, екхаелла яцахь, хьешана пхьор къахьло.

Хьешан мерза кхача хIусамдайша дегаза боцуш, комаьршаллица хьалха хIоттош берг бу.

ЦIарматчу стеган чохь мерза а, чаьмза а кхача ца баа – комаьршачу, къечу стеган цIийнан са баа мегар ду.

Хьаша тIеоьцуш йолчу хIусамненан юьхь кхоьлина а елахь, цуьнан хьаьжа юккъе шад а хIоьттинехь, хIусам тесна йитарна сихо ян еза.

КетIахь стаг кхайкхича, аравалар сиха хила деза. ТIе бедар юьйхина кечам бина вацахь, ша чохь вуйла хаийта деза. ТIаккха кечам бан паргIато ю цунна.

Ша волчу нах чубехнехь, хIусамда хьалха хила веза. Ша нелар тIе кхаьчча, хIусамнене шеца чубогIуш хьеший буйла хаийта деза. Уьш дукха белахь, ша хьалха а волуш чубига беза. Цаьргара сов йолу бедар схьаэцна, уьш охьаховшош дIанисбан беза.

Хьеше «хIун еза хьуна?» – бохуш ма хетталахь. Хьешо шена гарг еза эр дац. Хьайн кийчча ерг хьешана дIалолахь – хьаша меца хила тарло.

Нехан кхерчахь, нехан шуьнехь оьзда хила веза муьлхха а стаг, муьлхха а зуда.

Шена хьалха хIоттийнарг ша юур яцахь – йоло ца еза, доьзийча – яа еза, кега а йина йитар гIиллакхехь дац. ХIума дукха сиха яа ца еза, юьхьара кхийдаш дукха меллаша яа а ца еза. ПаргIат, хецца, шен барамехь яа еза хIума.

Хьалха хIоттийнчу кедара хIума лагIъелчи, ша юур елахь цецийлийтар бехке дац, юур яцахь – сов гIовгIа а ца йоккхуш, Цхьуна куьг лаьцчи волу. Цул тIаьхьа хIусамдас цуьнга «лаахь а ца лаахь» а баха оьшуш дац.

Нагахь малар юкъадаьлчи, малар хIусамдас дIа-схьа дотта деза. Молуш воцчуьнга мала баха оьшуш дац.

Нехан хIусамехь малар тIех а даькхина вахар гIиллакхехь дац. Нехан шуьнехь дукха «важар» а гIиллакхехь дац.

Нехан хIусамехь йоцург коьртах яха а ца еза, шенчух дезаллина дан а ца деза.

Хьешана юург кийчча ерриг хьалха хIотто еза, цултIаьхьа паргIата кечбан мегар ду мерза кхача.

ХIусамдас шун хьалха доло деза, хецца кхача баан беза, хьаша йиъна ваьллачул тIаьхьа бен гIатта ца веза.

УьстагIа а бийна, шун хIоттийча, кортий, накхий воккхачунна хьалха дуьллу. Цо шун доладо уьрсаца бета юьхьхьера, я лерга юххера марцхалг доккхий. Цул тIаьхьа цо и корта шена лаххьа Iачарна хьалха дIало. Цара шайна ез-езачуьра йоккхуш, вукхарна хьалха дIа а луш, пхьор до цунах.

Некхах хIума йоккхий, накха а тхьамдас шена лаххьа Iачарна хьалха дIатотту.

Кхачех кхеттачул тIаьхьа бен хьеше цо деъна гIуллакх ца хотту.

Ца ваьлла бен нахехь буьйса йоккхуш виса мегар дац. Хьошалла атта дац.

Ца ваьлла хьошалла ша висчи – къийлавала, ийзавала оьшуш дац. ХIусамца эвхьаза хила а мегар дац.

СагIа доккхуш хилча, юкъ-куп къастош ло дуккханнс а кхочуьйтуш и делахь. Шинхьа-кхаанхьа луш делахь, уггаре а таро йоцуш гIийлачарна дала деза.

Боьрша стаг чохь вацахь, цу хIусаме ваха бакъо яц хьешан.

Боьрша стаг чохь воцчу хIусамехь, зударшна юккъе а хиъна, хабар дуьйцур дац дикачу къонахчо.

Хьошалла дан Iемина воцу стаг, хьошалгIа вахча, лела хууш хир вац.

Хьаша хила гIерташ волу хьаша хIусамдена хала ву. Хьешах хьаша ван гIерташ волу хIусамда хьешана хала ву.

Нахаца йолчу марзонал мерза хIума дац адамана дуьненчохь цхьа а.

Тешаме, дика доттагI дуьненан мехха ву. Тешаме дика доттагI дIавалар – агIо дIабалар санна ду.

Шен дагара хууш, шен къайле йийца йиш йолуш волчу тешамечу доттагIал деза хIума дац дуьненчохь цхьа а.

Мерзачу доттагIалло стаг воккхавево. Воккхаверан хьал – стеган ирсан хьал ду.

ДоттагIалла, безам – вовшашна марзо луш герз ду. Амма вовшашйх эцнарг бен марзо хир яц.

Хало тIехIоьттинчу меттехь доттагI дика накъост ву, дика агIо бу. Кхерам тIехIоьттинчу миноташкахь хьуна хьалхара шен са дIадала а кийча хир ву дика доттагI.

Дуккха а доттагIий, гергара нах болуш волу стаг сакъералуш хир ву. Цхьа сингаттам цунна иккхича а, цара байбийр бу.

Ледарчу нахаца гергарло ма тасалахь, сан кIант, вовшкIайлур яц хьан. Нах боцчу нахаца гергарло ахьа леладахь, сий хир дац хьан.

Шиннен цхьана кхоллалуш ду ирс. Цхьа висинчу стеган ирс дац.

ДоттагIалло воккхавер шозза совдоккху, сингаттам шозза цIена бо.

Кийрахь дог а долуш, яхь а йолуш, кIорггера кхетам а болуш волу стаг доттагIий боцуш вуьсур вац. ДоттагIий боцуш волу стаг дуьне дууш ца воллу.

Ваша, ваша хилла ца Iаш, хьан доттагIа а хила веза. ДоттагIалла доцуш волчу вешица дерг шийла гергарло ду. ДоттагIалла доцуш волчу вешил вошалла долуш волу доттагI туьйра ву.

Нахаца дика хила веза. ДоттагIийх вежарий а, мостагIийх доттагIий а беш.

Мостагӏчух хьайн доттагӏ ван хьуна хаахь, хьо нахаца тарлург хиларан билгало ю. Доттагӏий хьох херабуьйлуш, дӏакъесташ хилахь, хьо нахаца тарлуш ца хиларан билгало ю.

Стеган уьйрашка хьаьжча, хуур ду иза муха хӏун стаг ву.

Хьекъалца, кхетамца хаьржина воцу доттагӏа вуно атта эгӏар ву.

Сан кӏант, хьекъал долуш волчу стагаца тасалахь доттагӏалла а, гергарло а. Ӏовдалчу стагца гергарло а ца тосуш, цунна гена валалахь. Хьекъал долуш волчу мостагӏчул хьекъал доцуш волу доттагӏ кхераме ву хьуна.

Доттагӏалла тешаме ду жимчохь дуьйна шеца кхиъна а, дика вевзина а волчуьнца.

Даггара дацахь, доттагӏалла моттаргӏанех лелалур дац.

Боккъалла а тешаме, мерза доттагӏалла къийлавала ца везаш дерг ду.

Доттагӏалла – доттагӏалла ду, вовшийн амалш тайна а елахь, вовшашкахь тешам а белахь, лаам цхьаь болуш, бертахь а велахь.

Доттагӏаллех юлий, лай хуълийла яц. Доттагӏаллехь чинаш хоьржийла а яц. Шина доттагӏчун бакъонаш цхьатерра ю.

Шина доттагӏчух цхьаь вукхунна тӏехь тхьамдалла лело волахь, доттагӏалла духур ду.

Гӏуллакхашна муьлххачу даржехь велахь а, доттагӏалли тӏехь даржаш лоьрийла яц.

Вовшашца хьагӏ гучуялахь – доттагӏалла духур ду. Доттагӏаллица хьагӏ йогӏуш яц.

Бакъдолчу доттагӏаллехь хьагӏ хир яц, хьагӏ йолчу доттагӏчух доттагӏ хир вац.

ДоттагIаллехь уггаре а коьртаниг тешам бу. Хьайн дагара шийца бIобулуш велахь, доттагI доттагI ву. Тешам байча, доттагIалла духу.

ДоттагIех тешаш хилалахь, сан ваша, доттагIех ца тешар – ледарло ю. Нагахь цара хьуна тешнабехк бахь, иза церан ледарло ю. Уьш бовзар а хьо саволуш ду.

Цхьа кIеззигчу бахьанашцца дегабааммаш а беш, вовшех гIалатонаш лехьош хилча, доттагIалла дIагIур дац. Вовшашкара даьллачу гIалатана гечдан хууш хила беза бакъболу доттагIий.

Бакъволчу доттагIчо шен доттагIчун ледарло яьлла меттиг довр ю.

Айхьа доттагIчунна дина гIуллакх кхайкха ма делахь. Царна дина гIуллакх – гIуллакх дар дац.

Цхьа а тайпа ледарло йоцуш волу доттагI лоьхуш верг доттагI ванне а воцуш вуьсур ву. Цхьа ледарло я гIалатло йоцуш стаг хила йиш а яц.

Хьайна дуьхьал мел яьккхинчу харцонна, гамонна, хIуьттаренна бекхам ма лехалахь – доттагIий кIезиг хир бу хьан. Вонна дуьхьал дика деш хилалахь – мостагIий хир бац хьан.

Велавелла, векхавелла хила веза доттагIалла тосуш а, доттагIчуьнца ийгIина къаьсташ а. Даг чохь мекха йита мегар дац адамашца йолчу уьйрашкахь.

Шен волчу доттагIчуьнца херо а тосуш, леца мегар дац керла доттагIий. Керла доттагIий са мел бевли а, болуш болчу доттагIашца уьйр чIагIъян еза, уьш ларар садаккха деза.

Хьайн уггаре а тешамечу доттагчуьнца хьуо ийгIича, цуьнца къаьхьа ма къасталахь, цунна вон болх а ма белахь. Вониг а ма алалахь. Иза шегара даьллачунна дохковалахь, юха тIеверза некь биталахь.

Хьайн тешамечу доттагIчун хама белахь. Ахь хама ца беш иза витахь, дагахьбаллам боцуш вуьсур вац хьо. ДоттагI еза цIе ю.

ДоттагІ мах белча эцалуш вац. ДоттагІалла кхоллалуш ду вовшийн довзарца.

Цхьана могІара, цхьана дагара болу доттагІий вовшашца атта ийгІар бац, ийгІача а вовшашца юха товр бу.

Хало тІехІоьттинчу муьрехь, халчу хьелашкахь кхолладелла доттагІалла атта духар дац.

Хьан ирс-аьтто хилла, хьо таронах хоттавеллачу хенахь дуккха а доттагІий хир бу хьан. Хьо аьтто боьхна кІелвисинчу хенахь доттагІий боцуш вуьсур ву хьо. Циггахь карор ву хьуна тешаме доттагІ. Циггахь карор ду хьуна ахьа нахана дина дика. Ахьа динчу диканан хама хууш верг вогІур ву хьуна.

Хьо де эшна кІелвисча – доттагІ вевзар ву хьуна, мостагІ гучувер ву.

ДоттагІалла таса хьелаш хержа оьшуш дац. ДоттагІалла таса муьлххачу хьелашкахь а тарлуш ду.

Халачу некъахь доттагІ дІатесна висинарг синтем хилла ша аттачу вер вац.

Шен доттагІ маьттаз ваккхар ша шен маьттаз ваккхар ду. Иза шен доттагІчух, кхин товр а воцуш, къаьхьа къаьстар ву.

Хьан дагара хууш а, хьуна эшначу меттехь карош а велахь, доттагІ – доттагІ ву. Хьан дагара хууш а, хьуна эшначу меттехь карош а вацахь, доттагІ – доттагІ вац.

Вазвала гІертаро доттагІ херавоккху. Ша шега узуш хиларо доттагІ херавоккху. Ямартлоно, харцоно доттагІ херавоккху.

ДоттагІий шеца болчу хенахь, церан лерамаш бар кІезиг ду. ДоттагІий шеца боцчу хенахь а уьш лоруш а дага богІуш а хир ву.

Стагана дика болх – хазахетаран кхаъ хиллачу метте кхайкхана баьхкачи а кхачам бу мерза доттагІий, вон болх хилла деэшначу метте кхайкхаре ца хьоьжуш кхача веза мерза доттагІ.

ДоттагIчо доттагIчунна гIиллакхаш хьеха оьшуш дац. Цунна гIиллакхаш Iамо лаахь, шегара гайта деза.

Хьайна доттагI херван ца лаахь, цуьнан са ца къералуш дерг дукха ма дийца, айхьа ца дендерг де а ма баха, хьайн доцчуьнан тидкъамаш а ма бе.

ГIиллакхца, оьздангаллица лело доттагIалла – сийлахь а, деза а ду. Эвхьазлонашца лело доттагIалла ледара а, тешам боцуш а ду.

Бакъдолу доттагIалла сийлаллин даржехь хила деза, доттагIчух доттагI ву аьлла дозалла дан бакъо луш.

Бакъдерг хьоьга схьаолуш а, ша хьанала а, цIена а велахь, доттагI бакь ву. Дагна вас хиллачохь догъэца доттагI бен карош вац.

Хьан ледарлонаш доттагIчо схьааларх дегабаам ма белахь, мостагIчо хьуна хIуьттаре еш эр ду, доттагIчо хьо ларвеш, хьо кхето эр ду.

Хьайн ледарлонаш, хьайх нахана хеташ дерг доттагIашка ма хетталахь, цара дуьйцур дац, хьуна вас хиларна кхоьруш. МостагIаша хIун олу хьожуш хилалахь, хьуна вас ярхьама цара дуьйцуш хезар ду хьуна.

Тешам боцу доттагIа – луьра мостагI ву. Хьо тешош дегIала хиеьна, кхана хьуна тешнабеххкана зуламе вала кийчча ву иза.

Ледарчу нахах дIакхетарал – цхьа висар сийлахь ду. Ледарчу нахах дIа ма кхеталахь, уьш санна хетар ву хьо, сий доцчу нахах хьо дIакхетчи, сий хир дац хьан.

Луьрчу мостагIчух а ларвала хаа деза, тешам боцчу доттагIчух а ларвала хаа деза.

Ледара стаг мостагI хилар гIолехь ду, доттагI хуьлачул. Ледарчу стагца долчу доттагIалло юьхькIам бийр бац.

Хьекъал доцчу стагаца ма къийсалахь, юьхьIаьржачу хIуттур ву хьо. Хьекъал доцчу стагаца къевсинарг эшна ву, цуьнца къевсинарг и санна хьекъал доцуш хетарг хиларна.

Къаьркъанан кедашца тасаделла гергарло гергарло доцийла хаалахь. И гергарло хьоьца дац – къаьркъанан кедаца ду.

Хьекъал доцчу доттагIчо хьекъал долуш болчу мостагIана ден долу вон до стагана. Хьекъал доцуш волчу стагаца доттагIалла ма тасалахь.

Хьан мостагIчуьнца гергарло лелош волу хьайн доттагIчух ма тешалахь. ДIовша тIе хийшинчу мознах дIовш даларна кхерам бу хьуна.

ДоттагIчуьнан гIалатлонаш иза ша волчу меттехь цуьнга шегга йийцалахь. Цуьнгара даьлла диканиг нах болчохь дийцалахь.

Нагахь санна хьан доттагI ирсдайна декъаза велахь, ирсдайна декъаза хьуо хилар хаалахь.

ДоттагIалла, безам вовшашка марзо луш гIирс бу. Амма вовшех эцнарг бен марзо хир яц.

ХЬАНАЛЧУ КЪИНХЬЕГАМАХ, БАЛХАХ, ГIУЛЛАКХАХ ЛАЬЦНА

Вахар къинхьегаман хьелашца доьзна ду. Стеган ирс, стеган сий хьаналчу къинхьегамах кхоллалуш ду.

Хьаналчу къинхьегамах адамашкахь кхоллало беркат, цунна ду уьш лерар, цунна ду церан сий.

Муьлххачу а къинхьегаман шатайпа сийлалла, башхалла ю, иза беваш, цуьнца шовкь йолуш а лоруш волчунна.

Айхьа бечу белхан уггаре а хьалха ахьа айхьа дан деза сий. Хьо хьайн балхах, гIуллакхах вешаш вацахь, оцу белхан а, и болх беш волчу хьан а сий хир дац.

Ваха лаахь – хьанала къахьега деза. Къинхьегамо таро кхуллу, сингаттамах кIелхьара воккху, хьо нахе дIанисво.

Муьлхха а болх бар эхь дац. Эхь ду болх ца беш мукъа лелар, нехан диканах хьегар.

Болх ца беш мукъа Iен лаар лазар ду.

Болх ца беш мукъа Iер зулам ду.

Болх ца беш волчо дууш дерг нехан хьакь ду.

Мало, кIадо йолуш волу стаг тIам дIабаьккхинчу гIабакхах тера ву. ТIам дIабаьккхина гIабакх сиха яхкало, болх ца беш мукъа Iаш волу буьйда стаг мустлой хуьлу.

Адамашна пайдехь болх бар сийлахь а, йоккха исбаьхьалла йолуш а, самукъане а ду.

Ойла еш хьекъал долу стаг а, хьанала къахьоьгуш верг а пайдехь ши стаг ву. Цара хьекъал а ло, адамашна беркате хазна а кхуллу.

Хьуо декхарийлахь верг деш хьо велахь, хьуна хьуо мила ву хуур ду. Хьуо декхарийлахь верг деш хьо вацахь, нахана хьо вевзар вац, хьуна хьуо мила ву а хуур дац.

Хьо мел хьекъал долуш хиларх, сан доттагІ, хьо мел кура хиларх, хьо мел хьал долуш хиларх, хьо мел ницкь болуш майра хиларх – адамашна пайдехь гІуллакх деш хьо вацахь, нахана стаг хетар вац.

Сан доттагІ, стаг вовза лаахь, цуьнан гІиллакхашка, гІуллакхашка, нахаца йолчу юкъаметтигашка хьажалахь, тІаккха и вевзар ву хьуна.

Сан доттагІ, стага хаза дийцарх Іеха ма лолахь, ма тешалахь цо «дашо гІаланаш юттур ю» бахарх. Цо дина гуш долчух тешалахь.

Синтем хилла, воккхавеш вехар ву, хьанала къахьоьгуш верг, шен декхар кхочушдеш дог паргІат даьлла верг.

Стеган дикачу амалехь уггаре а деза жовхІар ду шен декхар девзаш иза хилар а, и декхар кхочушдан боккха лаам цуьнан хилар а, и кхочушдар а.

ГІуллакх дан лууш волчу стагана дан гІуллакх карадо. Цо шена хьалха Іалашо хІоттайо уггаре а пайдехь дерг гуш. ГІуллакх дан ца луучунна бахьанаш дукха карадо.

Бан а хууш болх бича, стаг атта гІеллур вац. Бан ца хууш баро гІелво стаг.

Хьайн декхар кхочушдан хьажа, тІаккха хьуо мила ву хуур ду хьуна.

Стеган уггаре а лакхара исбаьхьалла, оьздангалла цуьнан къинхьегамехьа йолчу марзонах лаьтташ ю.

Муьлхха а болх, хьанала а бахь, безаш а хилахь, цунах хьо хьуо ва́ша а ва́шахь, сийлахь бу.

Ахьа бечу балхах хьо хьуо вешаш вацахь, нах муххале а белхар бац. Ахьа иза базбаре терра хир ду цу белхан сий а, и болх беш волчу хьан сий а.

Вахар къинхьегамах дозуш ду. Ваха лаахь, къахьега а лаа деза.

Болх беш волчу стагана сингаттам а хир бац, бехкала а гIур вац, токхо йоцуш а вуьсур вац.

Болх бан хаар йоккха говзалла а, исбаьхьалла а ю.

Болх, муьлхха а белахь а, бар сийлахь ду. Болх ца беш мукъа дечар эхь ду.

Болх а ца беш, наха къахьегначух вехаш верг къу а, нехан хестагIа а ву.

Мел хьекъал долуш хьо хиларх, хьо хIумма а деш вацахь – дуьненна пайдехь вац.

Стага ша шен хесторах иза мила ву хуур дац, цуьнан гIуллакхашка, гIиллакхашка хьаьжчи бен.

Стеган дашах, хабарх теша мегар дац, цо дечу гIуллакхах бен.

Маьршачу паргIатонехь ваха бакъо ю шен декхар девзаш а, кхочушдеш а волчу стеган.

Хьекъал а стагана гIуллакх дан делла, вижна Iилла цаделла. Туламе дирзина хьекъал зенехь ду. Дикане дирзина хьекъал пайдехь ду.

Ирс дайна декъаза стаг ву шен дан ницкь кхочуш дерг дан а ца деш, дан ницкь ца кхочург дан гIерташ верг.

Шеко йолуш долчу хIуманна юха а ца гIерташ, ла а ца йоьлIуш кхочушдарна сихо ян еза. Шеко дIаяккхар синтем бу.

Дола а дина хIума юкъахдитар Iовдалалла ю. Долийнарш чекхдаккха юкъахдитарал пайдехь карор ду хьуна.

Цхьа кIеззиг долчу гIуллакхах вешаш воцург даккхийрчу гIуллакхашна пайдехь хир вац. КIеззиг гIуллакх далуш воцчуьнга даккхийра гIуллакхаш данне а далур дац.

Сих ца луш, меллаша некъбинарг гIел ца луш дIакхочар ву. Сих ца луш кечам бинарг шен Iалашоне кхуьур ву.

Шена тIедеъна гIуллакх дан йиш ерг бехказло йоцуш дан деза.

Тахана дичи тIера даьндолу гIуллакх кханенна тIехьа тетта мегар дац.

Хьайн гIуллакхана айхьа юкъаозийначарах муьлххачух а гIуллакх Iоттаделчи, хьожуш хила веза.

Хьайн гIуллакхана орцах волуш волчунна хьо орцах вала а декхар ду.

Адамашна даггара дикаболх лууш хилалахь. Царна дика динчийн новкъа хир ву хьо. Хьайн ницкь ма-кхоччу нахана гIуллакх деш хилалахь, хьайн гIуллакхна эшначохь гIоьнчий карор бу хьуна.
Айхьа стагана ден гIуллакх дегаза ма делахь, дегаза дина гIуллакх баркалла доцуш довр ду хьан.

ГIо эшна тIевеънарг, гIо ца деш ма виталахь, хьайн ницкь ца кхачахь, цунна юхе хIоттий а. ГIо эшна тIевеънарг хьайх дегайовхо йолуш веънийла хаалахь, сан ваша, ма верзавелахь иза дог шийла юха.

Дечу гIуллакхийн хьесап далур ду кхочуш хилла дерш лоруш дуьстича.

Сийлахьчу гIуллакхан хама хир бац ледарчу наха. Сийлахь дерг дан дага лаьцчи, оцу ледарчу нахах дагавийла оьшуш дац.

Дечу гӀуллакхах билгал вера вац стаг и гӀуллакхаш дан хьарца бен.

Ша деш долу гӀуллакх дегаз вуйла хоуьйтуш дан ца деза. Цигга дина гӀуллакх баркалла хир доцуш эрна ду.

Нахаца тасаделлачу гӀуллакхана юкъарло ма леладайталахь. Дов делахь – дов кӀарглур ду хьан, гӀуллакх делахь – гӀуллакх лашур ду.

Нехан вовшашца тасаделлачу гӀуллакхана юкъарло ма леладелахь, баркалла хир дац хьуна. Харцо ма елахь – юьхькӀайлур ян хьан. Юкъарло тешам болуш хила деза.

Мало йолуш волчу стаге гӀиллакх лелалур дац. ГӀиллакх лело хьуьнар хила деза. ГӀиллакх лело Ӏама веза.

Хьайн гӀуллакх деш гӀелвелчи, садаӀалахь. Нехан гӀуллакх деш гӀелвелчи, сатохалахь.

ГӀуллакх шен хеннахь дан деза. Ялта а шен хеннахь ца дийнчи, хьийкъина догӀуш дац. Шен хеннахь ца дина гӀуллакх эрна ду.

Ахь сагатдарх шен хеннахь бен гӀуллакх хир дац. Са а хьалда тӀаьхьаваьлла леларх, хуьлуш дац гӀуллакх, аьтто ца нисбелчи. Аьтто нисбан хьуна хаахь – гӀуллакх хир ду.

Хьаналчу къинхьегамо кхуллу стеган ирс, хьаналчу къинхьегамо ойла самайоккху, синтем бо, стаг ша шена резаво.

Балхо беркат дахьа. Балхо сингаттам эккхабо. Балхо кхетам бо. Болх бар сийлахь ду.

Болх бичи кхача а дика баало, наб а дика кхета, синтем а хуьлу.

Болх айхьа харжа. Бан схьалаьцначу белхан хама а бе. Цуьнца ирс а лаха.

Лаьттаца беш болу болх сийлахь а, беркате а бу. Шен схьаэца хууш волчунна лаьтто луш дерг доккха беркат ду. Стеган ирс а оцу беркатах кхоллалуш ду.

Ирсана тIе боьду некь къинхьегамца бен карош бац. Хьан сакъералучу балхо сингаттам бицбо, бала даг тIера эккхабо.

Дог доккхадеш хир ву собарца, къинхьегамца ирсе кхаьчнарг.

Болх беш воцчу стеган меженаш мела а, экаме а хуьлу.

Дан дезачу гIуллакхана эрна сагатдечул, иза чехкка кхочуш а дина, синтем бар гIолехь ду.

Шен гIуллакх деш воллучу стагана мукъа нах хьошалгIа оьхур бац хан йолуш а, йоцуш а.

Мало йолчу стаганий бен мацалла хIуттур яц.

Шен тоъал болх бина чувирзинчул тIаьхьа, садоIуш йоккхачул мерза хан яц.
СадаIар – иза болх хийцар ду. ХIумма а ца деш Iадьер иза садаIар дац.

КЪОНАХАЛЛА, СТОГАЛЛА, МАЙРАЛЛА, ДОЬНАЛЛА.

Хьуьнар, доьналла, стогалла, собар доцчу стагах къонах ца хилла. Къонахчуьн гIиллакхан коьрта «меженаш» ю уьш.

Доьналла долуш волу стаг бакъонах вухур вац.

Турпалхочуьнан дегIан са даккха тарло, амма цуьнгара стогалла йоккхур яц.

Къонахалла къийсамехь кхоллалуш ду. Вахарехь муьлхха а халонаш, дуьхьалонаш эшош хила беза стеган къийсаман некь.

Даг чуьра кхерам эккхо доьналла долуш волу стаг вуьззина турпалхо ву.

Дикачу къонахчо дов атта доккхур дац, дов даьлчи, кхеравелла юха а вер вац.

Дов даьллачохь гIиллакх лацарал, нийсо лахарал, собар хиларал сийлахь хIума дац къонахчун амалехь. Къонахчуьнгахь дов дели валлахь а, хила деза гIиллакх, собар, лаха еза нийсо.

Дуьхьал леташ верг эшчи, цунна кхин гIело а ца еш, охьавалар къонахчун гIиллакх ду.

Кийрахь дог долчу стеган яхь хир ю. Яхь йоцуш иза велахь – кийрахь дог дац.

Стаг бахамах, таронах ва́лар, цIа доцуш, кхерч боцуш висар доккха зен дац. Доккха зен ду стаг сий дайна висар.

Оьзда, гIиллакх долуш, хьекъал долуш хиларх стаг лакхарчу дарже (гIуллакхе) ца кхочуш виса тарло. Лакхарчу даржах стаг атта вухур ву. Амма стаг шен гIиллакхца, собарца, хьуьнарца, оьздангаллица, нахана дика болх лаарца, хьекъалца ша даьккхинчу сийлаллин даржах вухур вац.

Стеган къонахалла цкъа баькkхинчу толамах, гайтинчу доьналлех билгалдаьлла Iеш дац. Даима цуьнца долчу гIиллакхца, цо дечу кегийрчу а, даккхийчу а гIуллакхашца билгалдолу.

Стаг тийна хиларх осал ву, стешха ву, я цуьнгахь ницкъ кIезиг бу ма мотталахь. Тийначун ницкъ къайлехь хуьлу. «Цкъалх» бохуш дукха лета жIаьла, когаш тоьхча, доду.

Дуьззина шен дарже кхаьчна стаг мостагIаша а хьестор ву.

Дикачу амалех хадалур бац стеган буьззина мах. Шена хууш долчух пайда эца а, шен амалш йовзийта а цунна хааре терра беш вевзар вац иза.

Хьо дуьххьал дIа дика хиларх кхачам бац. Адамашна гIуллакх деш а, дан хууш а хила веза.

Хи тIехь нека дан хаарх гIургIаз ца хуьлу муьлххачу а олхазарх.

Хьоза, мел лакхадаьлчи а, лечане хьалакхачалур дац. Леча гIелделла охьалахдаларх хьозанал эшна хир дац.

Дикачу къонахаша шайна хилла сингаттам дагахь кхобу, кога кIел хьоша.

Къонах хилла дIахIотта лаахь, кIиллошца къийса дезар ду хьан.

Доьналла долуш хила лаахь, дуьхьалонаш йохо Iама веза.

Къонах хила лууш верг вахарехь Iитталу муьлхха а халонаш, харцонаш эшо хууш а, уьш эшо хьуьнар долуш а хила веза.

Нахана даггара диканиг лууш волчу къонахчунна йоккха маршо ю, иза нахана везар ву.

Нах безаш волу къонах хьанал хир ву, нахана дикаболх лууш а хир ву.

ОьгIазло эшор – хьалхара толам бу. Собар – шозлагIа толам бу. Ойла еш хьекъалца динарг – кхозлагIа толам бу. Уьш къонахчун гIиллакхаш ду.

Собар дан къонахалла долчу стагехь толам баккха къонахалла а хир ду.

Стагехь собар хилар иза кетам болуш хилар ду.

Собар хилларг туьйр ву къийсамехь.

Доьналла, майралла – толаман герз ду.

Турпалхой бешшехь ца бина турпала. Уьш замано, къийсамо, стогаллехь, доьналлехь кхуллу.

Яхь йолчу къонахчун дог халкъан дуьхьа детталур ду.

Доьналла долуш волчу дикачу къонахчунна дагчохь кхерам [illegible]тар бац.

Ша шех бIобулуш воцчу стагах къонах хир вац цкъа а.

Къонах вара олий хадош бац стеган мах. Цо ша хадийнарг бу.

Къиза кхел хилла волу стаг, майралла, доьналла долуш иза волахь, цу кхелана воьхна хир вац, воьхна иза вацахь – эшна вац.

Стаг шен дешан да хила веза. Шен дешан да воцчух къонах ца хилла, я хир а вац.

Дог-ойланан лаам, син чIагIо, хьекъал – доккха совгIат ду. И совгIат шегахь дерг вуьззина къонах ву.

Собарца ша шена тIехь толам баккхар боккха толам бу. Ша шен лаамца волчу стагехь ерг йоккха паргIато ю.

Къонахалла дегIехь ницкь хиларх, герз лело хаарх яц.

Къонахалла собар долуш бакь хиларх ю.

Къонахалла мостагӀчунна тӀехь толам баккхар хилла ца Ӏа. Къонахалла шен лаам кхочуш бан доьналла хилар ду.

ОьгӀазе, сиха хилар новкъа дац къонахчунна. Амма оьгӀазе а, сиха а амал йолуш велахь – шена тӀехӀоьттинчу гӀуллакхах ца вухуш, хьесап дан боккха кхетам болуш хила веза.

Шена тӀехӀоьттинчу гӀуллакхо вохийна, ша дан дезарг ца хууш, нахе ладегӀа ваьллачу стаге хӀумма а далур дац. Шен гӀуллакхан долара ваьлчи бен нахе ладоьгӀур дац цо.

ГӀалатваларх ларлуш хилалахь, сан доттагӀ. Майраллин, сихаллий даг чу цӀе летта хьуо хилахь, хьекъална сема а, собаре а хила везийла хаалахь.

Ша шена тӀехь толам боккхур бу къонахчо, ша шена къийсам латтабахь. Цуьнан лаам кхетам, хьекъал ша шеца латточу къийсамехь кхуьуш ду.

Атта оьгӀазвахар, сихалла, харц лер, ша харц велахь а, ша бохучу тӀера юха ца валар – вон амал ю. ВорхӀаммо сецош, чугӀерташ велахь а, толам боккхур бац цо.

Стаг тап-аьлла тийна, ойлане хиларх, гӀийла ву мотта ца деза. Цуьнан тийналлица, ойланийн кӀоргенашца кхиъна эшалур боцуш, сийлахь боккха ницкъ хила тарло. ТӀехьажарехь осала хетахь а, цуьнан кийрахь Ӏуьллург лоьман дог хила тарло.

Тап-аьлла тийна майралла тийначу хӀордах тера ю. ХӀорд ловзабаьлчи сацалур бац. Майралла гучуяьлчи, эшалур яц.

Тур даьккхина чугӀертар – майралла яц. Цуьнгахь ницкъ бу, иза майра къонах ву олийла дац. Стеган ницкъ, майралла, доьналла цуьнан собаречу тийначу амалехь дӀадижна ду, хьакь долчу меттехь бен гӀоттур а доцуш.

Майралла – чIогIа жоьпалле герз ду. Майралла дикачу къонахчуьнгахь хила йогIуш ю. Цо ша вуьтуш дов а доккхур дац, дьккхича эшна юха а вера вац.

Майраллий, хьекъаллий стагехь цхьана нисделча иза эшийна юхаваккха хIума дац дуьненчохь цхьа а. Цуьнан дегIера са-м доккхур ду, амма къонахалла-м доккхур дац.

Майралла «бIовв» бохург Iовдал «бугIа» ю. «БIовв» бохачу бугIин йост йо я маIа йоккху.

Майралла гучуяккха гIертар – сонталла ю.

Кхоччуш майра стаг юьхьIаьржонах бен ца кхоьру. Кхоччуш майралла къонахчуьнгахь бен ца хуьлу.

Майра хиларх ца олу стагах къонах ву. Адамашна пайдехь волчух олу дика къонах.

Къонахчун цIе халкъо йоккху. Ша шен цIе яккхарх къонах ца хуьлу.

Дахаран хьелашца зуьйш, даго къобал деш хаьржинарг схьаоьцуш, кхиъна стеган амал лам санна чIогIа хир ю, лаам онда хир бу.

Стеган дика амал – боккха бахам бу. Дикачу амало кхуллу стеган сийлаллин васт.

Дикачу амало кхуллу безам, нахаца марзо.

Амал дика йолуш волу стаг, мел къен иза велахь а, вехаш волчул а вехаш ву. Дог дика стаг синтем болуш вехаш ву олийла ду.

Сийлахьчу адамийн амалш берахь дуьйна къийсамехь кхоллаелла ю.

Стеган амал хийцало заманан хьелашка хьаьжжина.

Стеган нуьцкъала амал нуьцкъалчу хин хьесапехь ю. Нуцькъалчу хе мел онда хиларх, шена дуьхьал бина вал бохабо, ван бохийна дІахьаьдчи, цуьнан ницкь кхин а боккха хуьлу. Нуьцкъалчу амало муьлхха а яккхийра дуьхьалонаш кегйо.

ТІулган чхарах етталу тулгІенаш санна, аталуш дІайовлу къуонахчух Іиттало халонаш.

Кхерам, хало тІеІоттаеллачохь гучуйолу стеган къонахалла.

Майраниг ийзалуш хир вац. Шек а воцуш, кхера а ца кхоьруш воьду иза Іожаллина дуьхьал.

Къонахчун дош – дош ду. Иза шен дешан да ву.

Кхоччуш къонахалла долуш волу стаг мел буьрса кхерам, мел къиза хало тІеІоттаяларх воьхна хир вац.

Вуьззина къонах цкъа а шен бала балхош хир вац. Осала стаг – хилларг хІумма а доццушехь, даима текъамаш беш, воьлхуш хир ву.

Дика къонах ша эшчи а хир вац воьхна. Майраллица, доьналлица хьекъал а хила деза стагехь. Хьекъал доцуш йолу майралла а эша тарло. Майралла йоцуш долу хьекъал а эшна диса тарло.

Къонахалла долуш волу стаг нахаца къинхетаме а, къамелаца кІеда-мерза а хуьлу.

Дикачу къонахчуьн лоьман санна майра, амма къинхетаме дог Іуьллу кийрахь.

Дуьззина шен декхар хууш волу стаг эшийна юхаваккхалур вац.

Хала, кхераме киртиг тІехІоьттинчохь евзар ю стеган амал, цуьнан къонахалла.

Уггаре а кхераме сахьт тIехIоьттинчохь вухур вац яхь йолу еIаш.

Бакъволчу къонахчо ца хууш дашца а, дечу гIуллакхашца а, нахаца йолчу юкъаметтигашца а шегара гIалат даьлчи, ша шена геч ца деш, кхиор ю шен оьзда амал.

КIеда-мерза стаг ледара хета а тарло, амма къийсамехь цхьа гIуллакх Iоттаделчи, гучуйолу цуьнан амал, стогалла.

Къонахалла – стеган сийлахь дарж ду, я деших а, я детих а, я ахчанах а духкур доцуш.

Майра дог кийрахь долчу къонахчо ша мила ву хоуьйту. Харцонаш, халонаш эшайо цо.

Къонахалла стагехь мел ду, иза эшна ву олийла дац.

Дикалла яйна хьо висахь, ах воцург лара мегар ду. Сий дайна хьо висахь – боккха эшам бу хьоьгахь. Къонахалла дайна хьо висахь, ванне а воцург лара мегар ду хьо.

Кхолламаш боцуш йолу стеган ойла туьта санна еса ю.

Нуьцкъала амал хьекъалца, кхетамца стагехь елахь, иза цуьнан лаамах вохалур вац.

Стеган нуьцкъала амал хьекъалца, кхетамца йозуш хила еза.
Цхьа а тайпа амал йоцуш волу стаг – стаг вац. Шен лаам а, лаам кхочуш бан хьуьнар а доцуш волу стаг ледара стаг ву.

Хьанала, цIена, бакъволчу стеган сийлаллин дарже кхача бина ю. Сийлаллин дарже и кхочур ву, болатан амал, боккха лаам болуш иза велахь.

Шашах хуьлуш, шашах кхоллалуш дац хIума, цхьа къа ца хьегчи, цхьа зен доцуш, цхьа хало йоцуш. Адамийн лаам боккха бу, адамийн лаамо боккху толам а.

Боккхачу лаамца, болатчу амалехь волу цхьа стаг эшо боккха ницкь оьшу. Нагахь санна иза бакъонна тIаьхьа хIоьттина

велахь, иза эшо ницкь болуш хIума дац, Iожаллех а иза кхоьрур вац.

Бакь хиларрий, стогаллий цхьаьнгахь нисделчи, боккха ницкь бу.

Дикачу къонахчуьнгахь куралла хир яц. Иза ницкь болуш стаг ву. Куралла йоцуш гIиллакх долуш верг сийлахь стаг ву.

Бакь хилар шеко йоццуш майра хила бакъо луш гIиллакх ду. Хьо бакь луьйшшехь харцонна тасаделла гIуллакх дерзо аьтто бу.

Хьаналчу стагал сийлаллин дарже кхача бакъо йолуш цхьа а вац.

Дикачу къонахчун халкъана новкъарло еш долчунна дуьхьал, дог тохалуш, оьгIазло гIоттур ю.

Дикачу къонахчо стагана юьхьдуьхьал бакь дерг дIаэр ду, амма цунна цунна тIаьхьашха вониг дуьйцур дац.

Мел хало хьайна хиларх, мел балано хьуо лацарх – хьайн стогаллех, доьналлех ма вохалахь. Хьо доьналлех вохо, хьоьгара стогалла яккха ницкъ боцуш висчи – хьан мостагIа хьайл эшна хиларх воккхавеш хилалахь.

Кийрахь дуьззина дог долу кIентий харц хила бакъо йолуш бац. Яхь йолу кIентий бу дуьне дIакхоьхьурш.

СИНГАТТАМ, ХАЛО, БАЛА, ГIАЙГIА.

Сингаттам иккхина, къаьхьачу миноташкахь вохий ма хилалахь – нахана стаг хетар ву хьо. Сингаттамо, халонаша гIуйдоккху стеган доьналла, къонахалла.

ХIуъу а хилла латтахь а, велалой, векхалой хилалахь. ГIайгIане, гIелвелла корта охьаолларах наха тамаш бийр бац хьох.

Кхетам болуш волчу стага заманан хьелашка хьаьжжина дуьстуш тIе а оьцур ду, кхочуш а дийр ду гIуллакхаш, заманан къишташ. Уьш кхочушдаре терра, иза даржехь а нийсвийр ву.

Халачу хьелашкахь висина, гIайгIано, балано хьуо лацарх – вохий ма хилалахь. ГIайгIанна, баленна корта охьа ма таIабелахь. Адамашна дика болх лууш, халкъан дуьхьа ваха лууш хьо велахь – хьоьгахь берг боккха ницкъ бу хьуна.

Таронах, токхонах воьхна, аьтто боцуш хьуо висчи, ирс дайна висна ма мотталахь. Адам, дуьне довза кхетам бу хьоьгахь – ирс долуш ву хьо. Нахана зуламаш дина вац хьо – ирс долуш ву хьо. Хьарамло, харцо ца езна хьуна – ирс долуш ву хьо. Iаламан хазчу аьзнашка ладегIа ши лерг ду хьан – ирс долуш ву хьо. Хьайн сема ойла адамашка ялхош бийца мотт бу хьан – ирс долуш ву хьо.

Сингаттамо бIарзвина мел холчохь хьо висарх, самукъадала ойла бахьана доцуш вуьсур вац хьо. Хьайн самукъадаккха бахьана лахалахь.

Балано хьовзийна де эшна хьуо висча, хилла дерш дага даийта, ойла еш хилалахь, хьайл а балехь адамаш кхин а карор ду хьуна.

Муьлхха а сингаттам базбай тIе ма эцалахь, цуо хьошур ву хьо. Хьуьнарца, собарца сингаттам хьашалахь. Хьайн дог хьаста шинна болчу адамашна герга таIалахь.

Ирс дайна, къиза кхел хилла вуьсар вац стаг, цу кхелах кIелхьара вала цхьа кор доцуш.

Баккхийра сингаттамаш беха ца латта, кегийра сингаттамаш тергал бан а ца оьшу. Кегийра сингаттамаш дага ма лецалахь, цкъа а синтем хир бац хьуна.

Сингаттамана, баленна кIел ма сацалахь, хьуьнарца доьналлица дуьхьал хIотталахь, и сингаттам, бала эккхабелахь.

Некъо халий, готтий хиларх, боккхачу некъе воккхур ву, къар ца луш хьалха дIаводахь.

Мел мерза хир дара вахар, цкъацкъа бIаьрга хиш тIе Iенаш дацахьара.

Хьекъал, доьналла кIезиг долуш волу стаг хиллачу бохамна кIел соцур ву. Хьекъал, доьналла долуш волчу стага сингаттам кога кIел хьошур бу.

Кегийра сингаттамаш балхош токху. Боккха сингаттам тап аьлла тийна хиларца токху.

Къонахчо балха ца беш токху шегара бала. Ледарчу стага шегахь хало яцахь а, текъамаш бо.

ХIума атта сих-дагах кхеташ, иза дагана Iеткъаш, ла ца луш верг декъаза ву. Ша шена Iеткъамаш а беш дагна хало ян оьшуш дац.

Хьайга хийцалур йоцуш хилла яьлла кхел, къаьхьа къурд бай, тIе а эца, къонахчо санна и ловш а хила.

Вахаран мел халчу хьелашкахь кхетам а, кхиам а хила беза гIолехь йолу агIо лаха а, харжа а, халонаш эшо а.

Хилла даьллачунна собар хила деза, и собар дан доьналла хила а деза.

Доккха вон деъна сингаттамо лаьцча, чохь ма сецалахь, сан доттагI, сингаттам хьайнна буьсур бу хьуна, хьайнна и бисча, цо охьатаIор ву хьо. Доккха вон деъна, сингаттамо хьуо лаьцча, наха юкъе валалахь, наха дIаоьцур бу хьоьгара сингаттам.

Сингаттам хиллачу стагана Iаламо гIо до. ХIинццалца шен дилам хилаза долу керланиш девза, церан ойла йо, церан хьайленашка кхуьу. Цара сингаттам байбеш атто йо.

Дуккха а халонаш лайна стаг кхоьруш хир вац.

Халоной, баланой Iилманца боцу кхетам ло.

Лайна халой, балий диццдан мегар ду, амма халоно, балано Iамийнарг диццдан мегар дац.

Халонаша Iамийнарг, цIергахь дахчийна болат санна, чIогIа хир ву.

Толамна ша зийна воцчуьнга толам атта баккхалур бац.

Халачу киртигах толамца кIелхьара вер ву доьналлех ца воьхнарг.

Мел хало, мел кхерам тIехIоттарх – воха мегар дац. Воьхчи стеган ка юху. Шена тIехь Iен бере воьхчи – дин а буху.

Шегарчу халачу хьолах кIелхьара вала лууш волу стаг кIелхьара вер ву. Стеган лаам онда бу. Лаамо стаг шен Iалашоне кхачаво.

Мел халчу хьолехь стаг висарх, аттачу вала цхьа некь боцуш буьсур вац. И некь лаха беза, и некь баккха беза.

Муьлхха а кхерам, хало тIехIоьттича – вохий ма хилалахь.

Хало, кхерам доьналло юхатоттур бу хьуна, доьналла долуш хилалахь.

Шена хилла вон болх, сингаттам доьналлица лан беза къонахчо. Текъамаш беш велхар – осалалла ю.

Сингаттаман бала кхочуш а хила веза стаг, сингаттам лан хууш а хила веза.

Стаг даима сакъералуш, самукъане, догдика хилар – иза ницкь болуш хиларан билгало ю.

Дикане сатийсар – доккха дика ду.

Баланна кІел сецчи, бала кхин а базлуш бу.

Даима кхоьруш, кхерамна хебаш вехачул – маьршша, майрра валар ду тоьлуш.

Шегахь долчу хьолана реза хилар дуьхьа, шегахьчул ледара хьал долчуьнан ойла ян еза.

Даима лаьтташ бац сингаттам, цхьа дарба доцуш бац даг чуьра бала.

Замано ерзайо даг тІера чевнаш. Замано дІахьо даг чуьра сингаттам.

ГІелделлачу дегІана, эшначу дагна диканах дог ца дилларал доккха дарба дац дуьненчохь цхьа а.

Мел халчу хьелашкахь хьуо хиларх, диканах дог ма диллалахь хьуо дийна мел ву.

Диканах дог дилларо хеназа къанво. Диканах дог диллинарг баланна, сингаттамана шенна вуьсу.

Кийрахь докха дог долуш, яхь йолуш, кІорггера ойла йолуш волу стаг халонна, кхерамна, баленна къарвелла кІелвуьсур вац.

Сингаттамо, балано лаьцначу, гІайгІанечу стагана забарш ярал дарбане хІума дац. Забарша дагна хилла чов ерзайо, сингаттам дІабоккху.

Халоно бIарзвинчохь вела ницкь болуш верг, вон деъна гIелвисчи, собаре хуьлуш верг кхерам тIехIоьттинчохь доьналлех цу вуху.

Халонах кхоьруш верг – халоно эшор ву, халонах кхоьруш воцчо – хало эшор ю.

Хьайна тIехIоьттинчу халчу киртигах кIелхьара вала аьтто дахалахь. Цунах кIелхьар вала ницкь ца кхочуш висчи а, дагахьбаллам хир бац хьуна.

БАКЪО, ХАРЦО, ШЕКО

Харцонна дуьхьал хIотта хьуьнар доцуш волу стаг оцу харцоно хьийзор ву.

Ирс дайначу стагана бер бу кхерам тIаьхьа. Кхерам эшош верг – ирс долуш ву.

Къизчу харцонашна дуъхьал хIотта доьналла долуш волу стаг толам боцуш вуьсур вац.

Харцонашна, халонашна цецвуьйлуш вохий ма хилалахь. Хьо эшон, хьо къарван ницкь болуш хIума доцийла хаалахь, цхьа Iожалла йоцург. Iожалла тIехIоьттича, стогалла дIа ца луш, дегIан са дIалолахь.

Харцо – зуламан юьхьиг ю.

Стаг зуламе хила ца веза. Цуьнан Iалашо даима машарехьа хила еза.

Хьанала, цIена хиларх кхачам бац стагана, бакъо лохуш а, лаха хууш а, нахана а, шена а пайда бан хууш вацахь.

Дуъкъа хиларх дахкаро хьулйийр яц бакъонан зIаьнарш.

Ницкь ца кхочуш нийсо езар – гIело ю. Шен ницкъах пайда оьцуш харцо лелор – ямартло ю.

Бакъволчу къонахчух, иза хьанала а, цIена а, кхоах эцалур воцийла а хууш волу ямарта стаг цIарах санна цунах кхоьруш хир ву.

Хьекъал долуш а, тешаме а, нахаца дика а, хьанала а волчу стагаца мел харцо лелийча а, иза эшалур вац, цуьнан сий дайна гIертарх, цуьнан сий а довр дац.

Хьо бакь велахь, харцонца къуьйсуш, хьо эшахь а – эшна вац. Хьо бакь хилар ла ца луш, даржана лакхарчу кIиллоша юхатиттарх – хьо эшна вац.

Нехан цIийх, хьацарх вуьзна верг бахамах, дохнах хоттавелла куралла еш хир ву. Цунах ма вашалахь, хьуо ямартло, харамло йоцуш бакь хиларх цунна дозалла делахь.

Дуьне, вахар дезаш волу стаг бакъо езаш хила веза. Хьайга бакъдерг аьлчи, мел къаьхьа иза хиларх, ладугIуш, иза лалуш хилалахь, гIалатонех ларвала хуур ду хьуна.

Бакъдерг молха санна къаьхьа делахь а, хьо тован дарбане ду.

Бакъо – хьан хьекъалан, кхетаман стом бу. Бакь луьйш хилалахь, юьхьIаьржа хIуттур вац хьо.

Хьекъалан тешаме доттагI – бакъо ю, хьекъалан мостагI – харцо ю.

Шена хуъушехь харцо кхийдош волу стаг – ямарта кIилло ю. Цунах эхь а хетта, я эшна юхавала оьшуш дац.

Мел пайдабоцчу, кIезгачу хIуманна тIехь а бакь хила веза, шийсо ян а еза.

Бакъо – хьан тешаме герз ду. Бакъо – хьан боккха ницкь бу. Бакъо – хьан сийлаллин дарж ду. Бакъо – хьан хаза гIиллакх ду. Бакъо – хьан деган марзо ю, хьекъалан серло ю.

Бакьле атта ду. Харц ле хала ду. Бакь лер – юьхькIам бу. Харц лер – юьхьIаьржо ю.

Бакъо мел беза мохь белахь а, лело атта ду.

Хила тарлуш долчуьнга ойла кхуьуш волу стаг атта гIалатвер вац.

Заманахь зеделларг – дахарехь къилба ду. Зебеллачу новкъахь ворда хаьрцар яц.

Бакъонна тIе кхиънарг харцонах кхоьрар вац. Дог цIена хьанала стаг цкъа а харц луьйр вац.

Бакъо хенаца а, хаарца а чIагIъелла лаьтта. Харцо я хено, я хааро гучуйоккхий йохайо.

Бакъдолчун мостагIа – харц моттаргIанаш ю. Бакъдолчу доттагIа зама ю, заманан йохалло гучуйоккху бакъо.

Мел къаьхьа делахь а, бакъдерг тоьлу мел хазчу харц моттаргIанел а.

Бакъдерг тIе чим тесна алу санна къайлехь диса тарло. Амма мохо чим бадийча – алу санна серладер ду бакъдерг мацца а цкъа.

Мел чIогIа кхиссарш еш къийсарх – хьан бакъо ларо доьналла долуш хилалахь.

Малхана сирла бу бохуш тоьшалла дан оьшуш дац. Малх – малх бу. Морхаша иза кхоларах – морхаш дIаевр ю, малх серлабер бу. Бакъо, морхаша малх санна, харцонаш хьулъярх, харцонаш кеглур ю, бакъо тIеер ю.

Бакъ хилий вахалахь, маьлхан нур санна, нур хир ду хьоьна – сийлаллин нур.

Цкъа боккъалла а чIогIа гIуллакх Iоттаделлачохь, мел ала ца хаахь а, бакъдерг дIаалалахь, харцонна кIел ца соцуш.

Бакъонан зIаьнарш хьуллур яц мел дуькъчу дахкаре.

Бакъоно шена некь боккху, тIулган бердаш юккъехула хьаладолучу бецан хелаго санна.

Бакъвоцчу къонахчух къонах ца хилла. Бакъвоцу къонаха паржехь ца хилла.

Бакъоно яккхийра дуьхьалонаш кегйо. Бакъо мел генара некь бой а, толаме кхочу.

Хаза гIиллакх ларо деза, дика закон а ларо деза.

Хьекъалаш долуш болчу нахана бакъонаш а евза и бакъонаш талхош берш а бевза. И бакъонаш талхош болчарна дуьхьал къийсам латто декхарийлахь бу уьш.

Нийсо лахарал йоккха бакъо яц цхьанна а законехь.

Харцонца стагана таIзар дарал доккха зулам дац. Харцонца стагана тIехь йина суд тIера йолуш яц, иза паргIатваьлчи а.

Стаг дуьхьал воцуш бехке вар – гIиллакх дац. Иза ша дуьхьал хилча цу бехках кIелхьара вала тарло, бехке вацахь.

ХIума шен бIаьргашна гина верг чIогIа теш ву. Цуо деш долу тоьшалла дохалур дац.

Цхьана хIуманна хотIа воьжначу стакана гечдар йоккха къонахалла ю.

Стогалла стагана гечдар ницкь болуш волчу стагехь ду.

Зулам деш болчу нахана гечдеш волчо нахана зулам до.

Зуламечу стагана гIо деш верг оцу зуламхочул оьшуш ву.

Зуламхочуьнгара цуо зулам дале даккха деза герз схьа.

Юьртан «тхьамданаш» баккхийра нах зуламе стаг шайна вевззашехь, шен хеннахь иза саца ца веш, цуо зулам даллалц Iадда а Iай, цуо зулам динчул тIаьхьа бовлу машар бан ара.

Юьрта чохь машен чехка лоьллуш верг ца сацаво. Цуо зуда а, бер дийчи, цуьнан верас сацаво, иза Iедале дIа а ца волуьйтуш, цунна догIу таIзар ца дойтуш.

Къаьркъа мелла вехна а волуш, машен тIетоьхна стаг вийча «Делан кхел хилла» олу. И малар мелла а волуш зулам динарг догIу таIзар дайта. ТIаккха цунна динчу таIзарна «Делан кхел хилла» эр ду вай.

Водитель барамал тIех чехка воьдуш хиллехь а, къаьркъа мелла вехна хиллехь а, «Гечде цунна, ца хууш хилла, хууш-м котаман кIорни а дуьйр дацара» олу, машено стаг вийча. Ма мала боххушехь, къаьркъа а мелчи, чехка ма гIо боххушехь, чехка а вахча, кхин хIун бехк хила беза цуьнан?

Хазахета, бохург санна, стаг вийча а «кхел хилла» олу. Кхел хиллехь лийр ву, ца хиллехь вуьсур ву аьлла шена тIе а ерзийна тоьпан лаг озийта ваьхьаш мила хир вара-техьа?

Шен бакъонах тешна ваьлла стаг харцонех кхера оьшуш дац. Харцонашца къевсанчохь эшча а вац иза эшна.

Къинош летоза маьрша стаг стешха хир вац. Я стешха хила оьшуш дац. Зулам деш верг ву стешха.

Зуламхочунна таIзарх кIелхьара валар ду дезчех деза совгIат.

Шен бехкана къера хилла дохковаьллачу стагана гечдан а мегар ду.

Ледарчу наха деш ду зуламаш. Къонахчо цкъа а дийр дац зулам.

Бакъо йовр а яц, къан а лур яц. Мел къайлехь сецорах бакъо схьагучуер ю къона а, хаза а.

Бакъоно харц тоьшаллаш дохадо.

Бакъо йийца хууш волчуьнгахь нуьцкъала герз ду. Бакъонан мотт бийца атта бу.

Бакъдерг хаздина дийца оьшуш дац, амма бакъдерг дийца а, гайта а, хаа деза гайтар бегIийла долчу агIор.

Бакъдолчунна къера хила веза. Бакъо туьйра ю.

Бакъо ларош дIахIотта веза мокхазан берд санна. Бакъо дIа на хоьцуш тоьпашна дуьхьал хIотта мегар ду. Бакъо ларош а, бакъдолчунна тIекхиа веза.

Даггара дикаболх лааро бакъдолчунна тоьшалла дийр ду. Дагахь цхьаь долуш, багах кхин дийцарх стаг тешар вац.

Харцонаш шена гушшехь, царна дуьхьал къийсам а ца баттош IаддаIер – ледарло ю.

Нахана харцо ян мегар дац. Харцоно стаг нахала а, дакъаза а воккху.

Нахана зуламаш лелийна стаг тIаьхьа дохковер ву, цуьнан вилар вон хир ду, тезетахь нах кIезиг хир бу.

ДегIера гIора эшна кIелвисинчул тIаьхьа дохковаларх, зуламаш лелийна волчу стагана наха гечдийр дац.

АДАМАН СИЙЛАЛЛИН ДАРЖ

Вахарехь муьлххачу а стеган аьтто бу, шен хьуьнар, доьналла гучудаккха а, сийлаллин дарже кхача а.

Дуьненчохь адамал сийлахь хIума дац. Дуьне адамийн дуьхьа кхоьллина ду. Адам дуьненчохь мел долчу хIуманан эла ду. Адамашлахь диканиш а хуьлу, вониш а хуьлу. Дикачуьнан мах хадалур бац. Вочуьнан мах бан а бац.

Стаг сийлахьчу дарже кхачаво хьуьнарой, хьекъалой, къинхьегамой.

Дорах эцна сийлаллин дарж и дарж хила хьакь воцчуьнгахь дуьсур дац.

Стага ша кхуллу шен сий. «Со ву хIара» бохуш некхауьн тIе буй беттарх хуьлуш вац дика къонах. ГIиллакхах, оьздангаллех, лела хаарх, комаьршонах, бакь хиларх, адамашна дикаболх лаарх, дечу гIуллакхах билгалволу дика къонах. Иштта кхоллало стеган сий.

Пачхьалкхан сий сий долчу адамех кхоллало.

Стага ша кхоьллинарт ду шен сий. Стага ша хаддийнарг бу цуьнан мах.

Стага ша ларо деза шен сий. Шен вахаран а, паргIатонан а, могашаллин а хама а беш.

Сий дайна, эхь хеташ вехачул – сийлаллехь валар ду тоьлуш.

Стаг сийлахьчу даржехь хир вац, нагахь санна сийлахь гIуллакхаш дина иза вацахь.

Деша а, Iама а лууш воцург цкъа а ца хилла сийлахьчу даржехь.

ХIуманах кхиа гIерташ, кхуьуш волчух бен поэт а, яздархо а, Iилманча а ца хилла.

Хьанала, цIена стаг даржана лакхавала бакъо йолуш ву. Хьанал хилар сийлахь ду.

Стеган угIаре а еийлахь дарж вуьззина стаг хилар ду. Стаг волчу стеган мах хадалур бац. Стаг воцчу стеган мах банне а бац.

Хьаналчу стагал сийлаллин дарже кхача бакъо йолуш цхьа а вац.

Сий долуш волу стаг харцонна тIетовр вац. Сий долуш волчу стага харцо ловр яц.

Дикачу къонахчуьнга шена хилла муьлхха а зен лалур ду. Амма шен сий дойъу долу хIума лалур дац.

Кхетам болуш волчу стага хьекъалаш долчу нахана зеделла некъаш хоржур ду, царех масал лоцуш, пайда оьцуш, царех Iемаш. Уьш санна сийлахьчу дарже ца кхачахь а, церан нур догур ду цунна тIехь.

ІИЛМА, ГОВЗАЛЛА, КОРМАТАЛЛА

Вайна хаа деза, къинхьегам (куьйга бен болх) кхоллараллин болх санна корматаллица караберзо безаш хилар.

Стеган корматалла къинхьегаме йолчу марзонах кхоллалуш ю.

Стеган говзалла – говзалла ю, нагахь санна цунах пайдаэца хууш иза велахь. Говзалла, ша ойла а еш, шен хьекъалах пайда а оьцуш, Іамо еза.

Стеган муьлхха а говзалла цхьа шатайпа башхонаш йолуш ю. Нагахь санна шегахь йолчу говзаллех сакъералуш иза велахь – цуьнан ирс ду.

Муьлхха а цхьа тайпа корматалла йолуш вацахь, стеган вахар – вахар дац.

Керла айхьа зуьйш долчунна эхьхетта юхавала ца веза. Зуьйш билгалдаьлларг даго къобал дийр ду.

ХІума ган а, довза а, цуьнан хьесап дан а корматалла хилар уггаре а дезачех совгІат ду.

Адамийн дахарехь массо а ханна говзалла, хааруш вовшашкара кар-кара оьцуш схьадогІу. Хьалхарниг тІе ца кхуьуш йисна говзалла, шозлагІчо тІекхуьуш сайоккху. Хьалхарниг дан ца кхуьуш диснарг цул тІаьхьа вогІучо кхочушдо.

Дуьненчу девллачу адамашкахь уггаре а кІорге хьекъалаш долуш хиллачу наха кхоьллина хазна – литература а, Іилманан говзалла а халкъашна пайденна йисна а, юьсуш а ю.

ДІаихначу бІешерийн говзаллех пайдаэца хууш волчо шен говзалла лакхаяккхарехь кхиамаш бохур бу.

Гулдина адамийн уггаре а хаза а, говза а, ира а, хьекъале а дешнаш – исбаьхьа йоккха хазна ю кхетам болуш волчу стагана.

Дахарехь зеделла хьелаш, адамийн амалехь тайнарш, меттан [illegible]лехь хаьржинарш – доккха хьал ду.

Замано хуьйцур дац, талхор а дац хьекъале аьлла дешнаш. Дешин санна уьш халкъо ларош ду. Церан мах хадийнарш – кхетаме заманан ду.

Ваха лууш верг муьлхха а хилла а цхьа говзалла йолуш хила цкъа.

Стеган кхетам сов мел бели а, и ницкь болуш ву.

Вехаш хила лаахь – болх бан хаа деза. Нахаца тарвала лаахь нах бевзаш хила веза. Ондо езахь, хIума хууш хила веза.

ХIума хууш волу стаг атта эшна кIелвуьсур вац. ХIума хаар боккха ницкь бу.

Дукха хууш волчу стеган дуккха а гIуллакхаш дан каер ю.

ХIума хаа лууш верг хIума хууш хир ву. ХIума хааро айдо стеган сий.

Іама лууш волчуьнгахь собар а, доьналла а, хьуьнар а хила йина. Хьекъал долуш хиларций, хьуьнарций Іема стаг. Ницкь ма-кхоччу Іамаро кхачаво стаг сийлахьчу дарже, ямартло а, мало а йоцуш нийсачу Іалашоне иза хIоттахь.

ХIума хаар – боккха ницкь бу. Ницкь хIума хаарца бу. ХIума хаар стеган сийлаллин даржашца дозуш ду.

ХIума хаар муьлххачу а кхерамана дуьхьал яккха йиш йолуш онда чIагIо ю.

Шена пайдехь доцу хIуманаш дукха Іаморал шена а, [illegible] а пайдехь дерг Іамор гIолехь ду.

Дуккха а хIуманаш хууш хиларал, коьрта а, сийлахь а дерг йорттерчу кхетамца Іамийна карадерзор тоьлашха ду.

Массо а тайпа корматаллаш цхьана стагехь хила тарлуш дац, уьш цхьана стагехь кхоьллина а яц. Массо а адамехь шен-шен корматалла ю. Цундела ю адамашкахь массо а тайпа шен-шен говзаллаш.

Дукха хааро хьекъал кхиор дац. Дукха хаар хьекъалан кIорге йоцуш ду. Хьекъалан кIорге елахь, хууш дерг кхачо йолуш хир ду.

Говза нах дуккха а карор бу. Амма хьекъалан да, Iилманан кIорге йолуш верг наггахь бен карор вац.

Пайдехьниг хууш верг кхетам болуш ву. Пайдехь доцург хаар эрна ду.

ХIума кхачам боцуш, вон хууш хиларал хаъане а ца хаар гIолехь ду стагана.

ХIума ца хаарх эхь дац. Массо а хIума хууш хила йиш яц. Шена ца хууш дерг хаа моттийта гIертар ду эхь.

Керла говзалла яккхалур ю Iемаш хьекъал кхиийна волчуьнга.

ХIумнах кхеташ а, кхуьуш а хиларх кхачам бац. Стаг ша а хила веза говзалла кхуллуш а, хууш а.

Шех пайдаэца йиш йолуш ю стеган корматалла. Дахаран хьелаш талла тидам болуш хьо велахь, дуккха а хIумнаш девзар ду хьуна.

Стеган корматалла иза вешшехь цунна елла ю. Амма оцу корматаллех пайда а оьцуш Iама веза. Iама ца йича, говзалла карайоьрзур яц.

Вешшехь кхоьллина ю стеган корматалла. Амма и корматалла кхио еза, Iама веза, муьлхха а говзалла кераерзо еза. Адамашкахь бен хуур дац стагана шен корматаллин барам.

Тап-аьлла тийналлехь кхуьу стеган корматалла. Амма стеган амал чолхечу дахаран къийсамехь кхуьу.

Хьекъалан, кхетаман ойланаш еш кхочу адамаш Іилманан кІоргенашка, яккхийчу говзаллашка.

Стеган корматалла хиларх пайда бац, оцу шен корматаллица говзалла ца Іамийча. Говзалла Іаморах а кхачам бац, оццу говзаллех пайдаэца ца хиъча.

Іилманан кІорге а, говзалла а йолуш волу стаг шен и говзалла халкъана пайденна хьовзо хууш хила веза.

Шегахь йолчу корматаллех, говзаллех пайда ца оьцуш, нахана пайда ца луш Іеш волу стаг, шегахь йолчу говзаллин мостагІ ву.

Дешарца говзалла нахаца къийсанний, хІуьттаре лелонний, дозалла данний, гІуллакхана, даржана лакхавалар дуьхьий Іамо оьцуш яц. Иза Іамо еза халкъан дуьхьа, халкъана пайденна.

Ахьа дика дина гІуллакх генна гІолехь ду гІуллакх ца деш волчуьнгахь йолчу говзаллел.

Диплом а долуш, гІуллакх дан ца хууш волчул, диплом доцуш гІуллакх дан хуург гІолехь ду.

Шен корматаллех дозалла деш воцург дозалла деш волчул сийлахь ву.

Кхоллараллин болх беш волу стаг хІума сих, дагах кхеташ хуьлу.

Стеган корматалла ша шех тешарца, ша шех бІоболарца хуьлуш ю.

Корматалла хиларх кхачам бац, оцу шен корматаллех пайдаэца хууш вацахь, корматалла кхуьуш яц Іемаш ца хилча.

Стеган вахар хIора дийнахь керланиг тIекхеташ схьадогIу. Iама а, говзалла лакхаяккха а лаам хьан белахь, дерриге а дахаро схьахьоьху.

Вай кхоьлланчу везчу Дала хIума ган – ши бIаьрг белла; дуьйцург хаза – ши лерг делла; шена гуш, хезаш долчуьнан хьесап дан, ойла ян – хьекъал делла; хьекъало довзийтанарг къобал дан, я къобал ца дан – дог делла; дагахь дерг далхо – мотт белла. Оццу гIирсах пайда иэца хууш верг атта гал вер вац.

БЕЗАМ, МАРЗО

Безаман барам бац, и буста ницкъ болуш цхьа а вац.

«Со везий хьуна?» – бохуш йоIе хетта оьшуш дац. ЙоьIан бIаьргашка хьаьжчи, хуур ду цунна ша веза я ца веза.

Хьесталуш тIаьхьаваларх везар вац йоIана кIант. Хьеставалар – осалалла ю. Яхь йолчу йоIана осала кIант везар вац.

Безамо Iехаво стаг. Безамо Iехайо йоI а. Хазчу хабаро Iехийна йоI дохкойолий йоьлху. Безамах атта Iехавелла кIант дохковолий вуху.

Стеган амалш, цуьнан нахаца йолу уьйраш евзина кхоллабелла безам тIаьхьало йолуш хир бу.

Харц моттаргIанаш лелош, хIилланца тIаьхьаваьлла жима стаг везавеллехь, оцу безаман тIаьхьало хир яц.

ГIиллакх доцчу стаге маре яхана зуда – гIиллакх доцург бен Iийра яц.

Тераниг шех терачух кхета.

Безамана хьествала оьшуш дац. Деган неIарш йиллина елахь, безам шашах кхоллалур бу.

Безам цхьана хазаллех лаьтташ бац. Хазалла – бIаьргаш Iехош нур шега кхерсташ хазна ю. Безам – деган догIа ду. Иза дагах кхетта безаман хьу ю. Мерзачу дашо, хазчу гIиллаккхо, сирлачу хьекъало, оьздачу дегIо кIаргбо безам.

Кхоччуш дагах кхетта безам дагна Iаьткъаш бу. Марзо оьцуш, вокккхавевеш безам белахь, иза доккха совгIат ду. Харцо еш, дагна вас еш, шеко кхуллуш безам белахь, цо дагна чов йо. Иза йоккха бала бу.

Безамца буьззина тешам хила беза. ЙоI, кIант вовшен дагара хуууш, вовшех тешаш дацахь, безамах шеко юьссу. Безаман шеко

елахь, дагна синтем хир бац. Дагна синтем беш бацахь, безам – безам бац.

Безам, схьалаца дегI доцуш, деган полла бу. И гондахьа хьийзарг стеган гIаларт ду. Ламанах морха санна безам дIа а хьаьрча, и морха санна, гIоттий дIа а боьду.

ТIаьхьало йоллуш, тешам боллуш кхоллабелла безам, буха лард юьллуш йина гIишло ю.

Безам – дагна хазна кхуллуш, ойла самайоккхуш доккха совгIат ду.

Безам, хьо цуьнга дIакхаьчнехь, цул деза совгIат дан а дац. Безам – хьекъалан нур ду. Ойланан серло ю, деган йовхо ю, ирсан шовда ду.

Безам боцуш дерг вахар дац. Цхьа безам боцуш вехийла дац.

Безамо дог-ойла гIаттайо. Безамо дегIе ницкь ло, майралла, доьналла кхуллу.

Безам – деган совгIат ду. Безамо деган пхенашка мукъам бойту, дуьне кхин а серладоккху, цуьнан куьцаш кхин а исбаьхьа гойту.

КIорггера боккха безам сийлахь-йоккха хазна ю – дог а, ойла а цуьнга лаьтта.

Безам – деган серло ю. ГIайгIа, бала цо дIатотту. Даима шена ойла хьоьсту.

Шена езачунна везаш хилар доккха ирс ду.

Безам нуьцкъала бу. Цо дог а, ойла а йийсаре лоцу. Безаман барам а бац, я доза а дац.

ЧIогIачу безамо шена луъург до стагах – я воккхавево, я гIелво. Я къонво, я къежво.

Безамо ирчаниг а хазво, доцчунна хьекъал ло, хьекъал дерг хьекъалах вохаво.

Безам лохуш воцу стаг – безам боцуш вуьсур ву. Безам боцуш виснарг – ирс дайна ву.

Безам хила а, безамо хьаста а кхоьллина стеган дог, ойла, дегІан са.

Безамо стеган амалехь дика мел дерг гулдой, хаздой, тодой къегойту.

Безамо гІелвина вожийнарг, цо шеца хьаьстича гІоттур ву.

Безам – деган нур догу седа бу. Цуьнца ю ойланийн хазна. Маршонца хьо хьоьстуш Іехийна, таххийна хьо вижо ага ду.

Дуьне дууш ца воллу безам боцуш верг. Вахар – вахар дац, безам бацахь. Безам хила кхоьллина стеган ойла, стеган са, кийрара дог.

Безам – йоккха хазна ю. Цо ойла хьоьсту, воккхавево. Цо хаздо деган къайленера эшаран аьзнаш. Цо къестабо ховхачу вовшийн мерза чемаш.

Безам – боккха бахам бу. Безам бацахь стагехь йоккха хьоьлла ю.

Бакъболу безам цкъа а даг чуьра дІабан амал доцуш берг бу.

Стеган сийлахь боккха безам хьекъалан кІоргенца кхоллало. Хьекъалан кІорге деган йовхонца кхуьуш ю.

Дуьненчохь дог хуьчу безамал марзо луш кхин хІума дац.

Безаман хан тоьхна доза дац, къена, я къона хиларх. Веза а, ма и тарлуш ду, хьан кийрара дог детталуш мел ду.

Безаман дуьхьа мел динчу къиношна гечдан мегар ду, зулам доцчунна. Амма безамна дуьхьало еш летийначу къиношна гечдойла яц.

Безамо даг чу ов тоьхначо воккхавер, я гIайгIа-бала сингаттам, карзахе ойла безамца лов.

Шера аренаш, лекха лаьмнаш, цIеран арц, генара хIорд хадош кхача реза хир ву стаг безаман совгIате.

Боккха безам адамах йийсар дан ницкь кхочуш бу. Безамах мел кIезиг бу тешам! Езначо хьо Iехор – мел харцо ю!

Безам мах белла эцалуш бац, тIамца я дехарца баккхалуш бац. Безам вовшашка кхоллалуш бу.

Малх санна хаза, нур шеца догуш, йогIий схьахIутту кхин дош ца олуш, елалой, екхалой бIаьргийн нур кхарстош, ткъес санна а безам дагах а тухий, йоI дIайоьду, кIантана шеко а кхуллий.

Безам – цхьа ховха, экама зезаг ду. Амма и даккха, майралла, доьналла, боккха ницкь оьшу.

Безамна стешхалла оьшуш яц. Стешханиг безамна хьакъ а вац.

Зударийн хIилланаш чIогIа ду. Царех теша хала ду. Зударийн хIилла хIиллано бен эшор дац.

Зудчуьнга болчу безамах кхоллалуш ду массо а хаза хIума вахар а, ирс а, доьзал а.

Зудчуьнга болу безам цхьа стом боцуш буьсур бац, мел сингаттам, бала цунах хилчи а.

Шена дукха езачо, догдика деш безам кховдийча, ойла самайоккху, лаам совбоккху, белхан кайоккху.

Безамо сийлаллин дарж, гIиллакх дуста, терзанахь санна узу, амалш къестайо.

Деган къайленехь кхобуш болу безам къора а, тийна а бу. Ял йоцчу безамо садуу.

Безам марзонца кхобуш бацахь, тӀаьхь-тӀаьхьа гӀеллуш бовр бу.

Кхерам я бохам, хало я атто, халахетар, гӀайгӀа, бала, халахетар, воккхавер – и массо а тайпа деган Ӏеткъамаш мерзачу безамца лан атта ду.

Даггара чӀогӀа езачун аз дуьненчохь мел хезчу аьзнел а небаьхьа, хаза ду. Кхочур дарий цуьнга бекачу пондаран аз, декачу шилин, лоькхачу эшаран аз?

Даггара чӀогӀа езаш ерг гуш, луьй хезаш, шена юххе йолуш йоккхучул мерза хан яц дуьненчохь цхьа а.

Безам банне а боцуш велахь, безамах цхьа дегайовхо мукъана хила еза. Безамах догдиллина вехачул, безаме сатуьйсуш дегайовхонца вахар ду тоьлуш.

Дукха ду гӀибаташ, къа латош вониг, кхоллабелла безам бохорал къилахь хӀума дуй-техьа цхьа а?

Безам – нуьцкъала бу, шен дуьхьа куьйга лам а тоттур болуш. Юха а, безам мел экама бу, сабанан лоппаг санна атта бухур болуш.

Безамо йина чов дагна Ӏеткъар ю. И ерза хала чов ю.

Безам багах балхо оьшуш дац. Безамана маттаца тоьшалла дан оьшуш дац. Безам деган куьзгано, йоьхьан сибато, бӀаьргийн эшаро, дечу гӀуллакхаша балхор бу.

Безам пайдехьчу гӀуллакхашца балхор гӀолехь ду, хазчу хьестамашца балхочул.

Безамах лаьцна хьекъале, говза дийца гӀерташ волчуьнан безам тӀаьхьало йоцуш хуьлу.

Езначунна багах дашо гIаланаш яхкарал гIолехь ду иза шен дола яьллачул тIаьхьа цунна цхьа коч эцар.

Тешамана дуйнаш баа оьшуш дац. Тешам болуш хила веза.

Вовшийн дезаш долчу шинне вовшийн дагара хаа хала дац. Шеко латтош болу безам – безам бац. Безаман шеконца, тем боцуш вехачул, безамах догдиллина синтем бу тоьлуш.

Безаман дуьхьалонаш чIагI мел ели а, безам чIагIло. Дуьхьалонех кхоьруш хьо велахь, хьан безам – безам бац, хьо йоIана веза хьакь вац.

Вовшех къаьстина гена даларх, дезначу шиннан вовшех безам бовр бац. Кхоччуш кIорггера безам и белахь, вовшех къаьстича чIагIлур бу.

Безамо бахам хоьржур бац. Бахаман дуьхьа безам кхаба лур бац.

КIентан, йоьIан вовшашка безам кхоллабаларан хьелаш дуккха а ду: вовшийн амалаш, гIиллакхаш цхьана догIуш хилар, дуьйцучух вовшех кхеташ а, тешаш а хилар, дог-ойла лаам цхьатерра хилар, безамна дегнаш тохадалар.

Безаман хьелаш кхетамца кхоьллина а, кхетамца ларош а, вовшийн лоруш гIиллакхца, оьздангаллица дIахьош а хила деза.

Безам даиманна вовшийн ган лууш, вовшийх сакъералуш, вовшийн дагара хууш, цхьана кхоллаелла кхел ю.

Вовшашка марзо йоцуш берг безам бац.

Езначунна хьайгара хуьлчу дикачу балхах хьо воккхавеш велахь, вон а, дика а езначуьнца доькъуш, муьлххачу декъехь а иза йоккхаеш реза хинйолу агIо лохуш хьо велахь, и безам бу.

Хьуо везаш йолчуьнан, иза езаш хьо вацахь а, хама беш хьо ца хилахь, хьуна езначо хьан хама бийр бац, хаалахь.

Бакъболчу безамо нийсо а лоьхур яц, хиллачу цатамашна беккхам а лоьхур бац, гІуллакхаш дуьстина, ша саверг а лоьхур дац. Безаман жовхІар дехна доккхуш дац. Безамо ша луш дерг безаман жовхІар ду.

Безаман мах хадо цхьа а тайпа доза дац. Безам терзанца оза йиш йолуш бац, безам метрца буста йиш йолуш бац. Хьекъалан кІоргене хьаьжжина ю безаман кІорге. Хьекъалан къайленца кхаба йиш ю безаман къайле а.

Безам – ирсан исбаьхьа йоккха хазна ю. Безам баарх ца Іебаш, дегІ доцу мерза́ стом бу.

Нийсо лахар, вовшийн ларар – безам латторан бух бу. Безамца бу вовшашка болу тешам а.

Безамца йоІ Іехийна, цунна тешнабехк бинарг, цхьа а тайпа гечдойла йоцуш йовсар ду.

ХІуъу а хилла латтахь а, муьлхха а кхел хиллехь а зудчунна питам беш, цуьнан дог дохо, бІаьргех хи делхо бакъо яц боьршачу стеган, нагахь санна дага а лоьцуш зулам дина и яцахь.

Безам а, тешам а тІаьхьало йолуш хила беза. ТІаьхьало йоцу безам – безам бац, тешам – тешам бац.

Зударшца майраниг – къонах ца хилар билгало ю. Къонахчунна шаларийта хаа деза, шех кхерийта а, кхеро а ца гІерташ. Вон стаг бен зудчуьнца а, берашца а къиза хир вац.

Безаман мах стаге шега хьаьжжина бу.

Боьрша стаг зудчунна шел оьшуш хетахь, везар вац, веза йиш а дац. Зудчунна шена осала хетта стаг везар вац. Зудчунна къонах ца хетахь – иза къонах вац.

Шен Іалашоне кхача гІерташ зударшца эвхьаза вуьйлуш верг боьха стаг ву.

Хьайх безам байна зуда дІахаьръелчи, хьуо бехке вуйла хаалахь.

Сих-дагах кхетта кIорггера цхьа безам болуш хила веза стаг. Цуьнга кхача ницкъ шен ца хиларх догдилла ца деза.

Дог лаьттачу дикане сатийсар гIолехь ду, цу диканах догдиллина гIайгIане хуьлачул.

Стеган къинхьегаман, вахаран Iалашо ледара хир ю даг чохь кхобуш безам бацахь. Даг чохь кхобуш безам бацахь – цо дуурн дуьне дац.

АДАМАН ХАТI, КУЦ, БОС, СИБАТ, АМАТ

Хазачу духарца тодина стеган куц, оьздангалла цуьнца яцахь, доьхна ду.

Стеган амалехь товш дерг гIиллакх ду. Хазчу гIиллакхашца, дикачу амалшца, дегIан оьздангаллица кхоллало стеган куц.

Цхьана хазаллех Iехалой, куралла ма елахь, сан йиша. Хазалла пенах дIатоха кхоьллина яц. Хазалла бIаьргашна дика ю. Дикалла дагна дика ю. Дагана хьоме яцахь, хаза хиларх безам кхоллалур бац.

Хазалла цхьана юьхь-сибатах кхоллалуш яц. Хазалла стеган дикачу амалх, оьздачу гIиллакхах, деган дикаллех кхоллалуш ю.

Адаман юьхь-сибат – деган куьзга ду, стеган юьхь-сибате хьаьжча, цуьнан дог а го.

Адамо маттаца схьаялхош ерг – цуьнан шен ойла ю. Цуьнан юьхь-сибате хьаьжча, гуш цхьа тамашена яккхийра деган кхайленаш ю.

Хаза юьхь-сибат долуш верг хесто оьшуш дац. Иза юьхьсибато хаставо.

Дог дикачу стеган юьхь-сибат а дика хуьлу. Даг чохь догIIаьржа мекха елахь, цуьнан юьхь тIехь оцу мекханан IиндагIа хIуьтту.

Хазалла – стеган доккха совгIат ду. ДегIан куц, коьртехь хьекъал цхьаьна нисдалар – доккха ирс ду.

Дика стаг, цуьнан бIаьргаш чу хьаьжчи а, вевзар ву.

Хаза хиларх пайда бац, цуьнан коьртехь хьекъал дацахь.

Iовдалчуьнан хазалла – хазалла яц. Цуьнан тидам беш, лерина хьо хьаьжча, бIаьргаш кхечу кепара карор ду. Чохь кхетам боцу бIаьргаш аьнгалех дехкича санна хета. Иштта хаалуш хуьлу цуьнан юьхь тIера массо а сакхте хIума.

Хазалла тIаьхьало йоцуш цхьана йоццачу ханна кхоьллина ю. Хаза зезаг а цхьа мур дIабаьлчи, басах телха, маргIал доьду. Хазалла а, цхьа мур дIабаьлчи, йов.

Хазалло деха ца леладо шен паччахьалла.

Сан йиша, хьайн хазаллех Iеха а лой, сонта ма ялалахь, нехан дегнаш тIера южур ю хьо. Хьайн хазалло Iехош тIебирзанарш, дика а хилий, дикаллица гуттаренна а хьайгахьа бахалахь. Мацца а цкъа хьайн хазаллех ер ю хьо, амма цу нахах ер яц.

Хаза хиларх йоI хьекъал долчуьнга кхачалур яц.

Догдика хилар – хаза а, хьекъал долуш а хилар санна сийлахь ду.

Хазалла – иза син паргIатонан а, дикачу могашаллин а мерза стом бу.

Хазалло хьан ойла тIейохуьйту. ГIиллакхо, дог цIена хиларо, хазчу амалша цу стаге безам кхуллу.

ТIех кечъяла гIерташ юьхь тIехь дабагIа даро а, духарца сон куьцаш хIиттаро а йоьIан хазалла йохайо.

Бухарца оьзда хила веза стаг, амма тIех кечвала гIерташ, жухIаргах тарвала оьшуш дац.

Хазаллел а дикалла тоьла. «Хазалла сарралц, дикалла валлалц» – аьлла ду халкъан кица.

ЙоьIан хазчу юьхь-сибато бIаьргаш Iехадо, цуьнан вочу амало дагна вас латтайо.

Хазчу юьхь-сибатал сийлахь цIе яккхар тоьлашха ду.

Стеган дикалло, гІиллакх долуш оьзда хиларо, цуьнан яцахь а, хазалла кхуллу. ДегІан куц долуш мел чІогІа хаза хиларх, сийдоцу амал йолуш стаг велахь, цунах безам бов.

Хьекъал долуш хиларо хазалла кхуллу. Хьекъал долуш верг, цуьнгара хьекъал гучу мел дели, хазло.

Стаг дагана хьоме хилар цуьнан дог дика хиларца а, иза хьекъал долуш хиларца а ду, цхьана юьхь-сибатах дац. Стеган юьхь-сибат ма-дарра гуш ду. Амма хьекъал тІаьхь-тІаьхьа долу гучу, цу стеган цу тІехь шен лаам хиларе хьаьжжина.

Юьхь-сибат жайна санна дешалуш ду. Юьхь-сибат – деган куьзга ду. Цу чохь го цуьнан васт.

Стеган куц кхоллало даг чу йижначу, дегІаца, ойланехь, тайначу, дикачу амалах, гІиллакхах, дечу гІуллакхах, оьздангаллехь.

Дуьне, вахар – заманан куьзга ду. Стеган васт го цу чохь, хьаьжначу шовдан чохь санна.

Стеган сирла хьекъал, сема ойла, дегІаца йолу оьздангалла, хаза гІиллакх ду цуьнан куц кхуллуш дерг.

Стеган куц кхоллало даг чу йижначу, дегІаца тайначу дикачу амалах, гІиллакхах, дечу гІуллакхехь.

Бакъ безам болуш волу стаг ирс долуш ву. Ша шех кхачам бина стаг декъаза ву.

ЭХЬ-ИМАН

Стагана воних дан эхь хетаро пачхьалкхан законочул а чIогIа ларво вочух.

Воних дан ша шех эхь хеташ хила веза стаг. Эхье дерг нахах ша ларош ма-хиллара ша шех а ларо деза.

Эхь-иман долуш волу стаг нахана везаш хир ву.

Шегара яьллачу ледарлонна эхь хеташ цIийвеллачунна довдан, бехк баккхан ца оьшу.

Эхь дайна волу стаг сийлаллин даржах воьхна ву. Иза ваша а воцург лара мегар ду.

Эхь дайна стаг юха меттавогIур вац. Цкъа дайна сий юха метта хIуттур дац.

Эхь дайна стешха стаг мел воних дан а кийчча хир ву. Эхь-иман долуш хилар – стеган оьздангалла ю.

Айхьа дина воних нахах лачкъорах, хьайх лачкъалур дац хьоьга. Хаалахь, воних къайла ца доьдийла.

Наха еш йолу кхел йохо хала дац, хьайгара даьллачунна ахьа айхьа еш йолу кхел къиза а, хала а, йохалур йоцуш а ю.

Эхьана-бехкана цIенчу стеган аз дерриге а дуьненна хезаш дека.

Эхь-бехк хиларо стагехь гIиллакх, оьздангалла кхуллу.

Хьайна эхь-бехк хеташ долчунах цIарах санна ларлуш хилалахь, гIалатвер вац хьо.

Даима хьайн лааман эла хилалахь. Эхьан-бехкан лай хилалахь. И ши некь бу оьздангалла хьуна луш. И ши некь бу сийлаллин даржашкахь хьо нисвеш.

Къинош латоза хьо велахь, хьоьгахь ерг йоккха паргIато ю. Хьо ирс долуш стаг ву.

Ша къинош летоза цIена хиларх дозалла деш хуьлу цхьа волу стаг. Ша летийнчу къиношна вицлучух тера ду иза.

Эхьан-бехкан цхьа а тайпа закон дац. Эхь-бехк стаг шен сина, дегIаца долуш вацахь, цуьнгахь и кхоллалур дац.

Эхь-бехк хеташ воцчу стагах теша мегар дац цхьана а хIуман тIехь.

Хьекъал, иман бакъо йоцуш дуьсар дац. Нагахь цу шинце карло лелийча а, хьекъал, иман Iеха а лур дац, эшор а дац.

Эхь-иманах вуьзна верг – аьшпаш, хIилла, ямартло, харцо, кхерамло шеца йоцуш хир ву. Иза ша шех вогуш хир вац. Ша шех вогийла доцуш верг нахах ийзалуш а хир вац.

Вон лела Iемина стаг эхьах, бехках вогуш хир вац. Цунна вогIучу таIзарна иза кхоо оьшуш вац.

Эхь-бехк долуш волчу стагана, шегара ледарло яьлчи, эхьо-бехко дагах мIараш туьйсу.

Эхье хIума ма далийталахь хьайгара, сан доттагI. Эхье хьайгара даьлларг цкъа а дицлур дац хьуна. Иза дагаоьхуш хьо волла дIаваллалц цуо таIзар латтор ду хьуна.

Стаг иман долуш хир вац шен оьздангалла ларо хууш воцахь.

Шен оьздангалла евзаш волу стаг, куралла, сонталла йоцуш хир ву.

Сийдоцуш боьхачу стагана, Iанне а Iад ца Iийча, бетах туху тIара дарбане ду.

Нахера кхаъ оьцуш волу стаг кхао эцна ву.

АДАМАН ХЬЕКЪАЛ, КХЕТАМ, ЛААМ, ІАЛАШО

Хьекъал доцчу стага уггаре а телхина дерг даздой схьаоьцу.

Кхетам болуш хилар – доккха совгІат ду стагана. Кхетам болуш волчу стеган нур маьлхан серло санна догуш го.

Шен кхетам, шен хьекъал, шен гІуллакх дІакхехьа хьуьнар а, доьналла а хила деза.

Мохо мас санна замано ловзош хила ца веза стаг. Хьекъалца, кхетамца, хьуьнарца зама ловзош хила веза.

Дозалла дан йиш йолуш, дог доккхадедеш, я сатуьйсуш цхьа хІума хила деза стеган вахарехь, кхетамехь.

Стеган Іалашо ирс лохуш, ирсехьа йирзина хила еза. Іалашо йоцуш дечу гІуллакхан ка ер яц, кхиамаш а хир бац. Іалашо йоцуш, лаам боцуш сийлахьчу дарже а кхочур вац.

Іилманан кІоргенашка кхийдаш кхуьур ду стеган хьекъал.

Къийсамехь толам боккхуш верг син ондо йолуш, боккхачу лаамца, доьналлин стаг ву.

Стаг дан дезачу гІуллакхан лаам болуш а, сецца ойла йолуш а вацахь, иза шен дегІан да вац, цуьнга хІумма а далур дац.

Шен лаам боцуш волу стаг, хе ловзо левчиг санна, замано ловзор ву.

Стаг хІуманан тидам болуш а, кхеташ а хила веза. Кхеташ хилар а, собар а оьшу стагана деган ондо санна.

Мел кхераме, хала киртиг тІеІоттаялархь воха мегар дац. Стаг воьхча – эшна ву. Воха ца вухуш, хьекъалца, собарца, боккхачу лаамца, доьналлица кхерам дІабоккхуш, муьлхха а хало эшор ю стага.

Стеган ондо, боккха лаам кхетам хиларца ю. Ондо, лаам, кхетам хиларх, стаг галвала тарло хила дезачохь собар дацахь.

Шен хьекъалах, шен кхетамах пайда а оьцуш Iама веза стаг карцонаш йовза а, уьш эшо а, шен бакъонийн да хила а.

Стагана оьшачех коьртаниг могашалла ю. Ткъа цул тIаьхьа – хьекъал, кхетам, лаам, гIиллакх, оьздангалла. Иза бу стеган коьрта бахам.

Шен дегIан да хила веза стаг. Иза лаа бохуш дац. Шен дегIан да воцу стаг, шен лаамехь воцу стаг наха тайниг санна ловзор ву.

Мел меллаша, мел паргIат верг а Iалашонах ца вухуш, Iалашонца, хьалха дIатеIаш, Iалашоне кхочур ву.

Цхьана Iалашоне кхача лууш верг оццу Iалашонехь мелла а хилла а кхиамаш боцуш вуьсур вац.

Дуьне – боккха хIорд бу, нека дукха дарх, юьстахвалалур воцуш. Iалашонан къилба а буйнахь дан деза дуьненчохь нека, цигахь санна ирс долуш хила лаахь.

Стаг шен лаамехь а, доьналла долуш а вацахь, хIордо кема санна, дуьнено а, наха а ловзор ву.

Дуккха а адамаш ду цхьа а Iалашо йоцуш, цхьа а бала боцуш дехаш. Хе хьо левчигаш санна замано бовдийна хьош бу уьш.

Даккхийра, кIорггера хьекъалш долу нах шайн цхьа Iалашо а йолуш бехаш бу. Цара шайх лаьцна дагадан а, дийцан а хIума дуьту дуьненчохь. Ткъа важа долу адамаш шешан лаамехь деха, замано шега дIа а хьийзош.

Цхьа сецца Iалашо йоцчу стеган хьекъал эрна ду. Массо а метте кхача лууш верг цхьаннахьа а воцуш вуьсур ву.

Лаккхара Iалашо йолуш хилар генна гIолехь ду стагана, цу Iалашоне дIа ца кхочуш вуьсур велахь а, кIеззиг долчунна Iалашо йолуш хуьлачулла, цу кIеззигчу Iалашоне дIа кхочур велахь а.

Лаам шен Iалашоне кхача ойла йолуш волчу стеган боккха ницкь бу.

Лаам, лехам – стаг гIаттош тIемаш ду. Боккхачу лаамо, лехамаша стаг вахаран некъе воккху.

Стаг ондда лаам болуш хила веза, амма оцу лааман да хила а веза.

Лаам хила беза хIора стеган, амма и лаам хьекъале а, хьекъалца кхочуш беш а хила беза.

Хьекъалечу стага лаамца къуьйсу, Iовдала стаг лааман лай хуьлу.

Стеган лаам – онда ницкь бу. Цхьана а кхерамо, я халоно шен лаам тIера юхавоккхур воцуш волу стаг эшо хала ду.

Шен лаам кхочушбан хьуьнар долуш а, шен лаамана муьтIахь а хила веза стаг.

ЦIенчу сийлахьчу гIуллакхана Iалашо йолуш хилар генна пайдехь ду. Нагахь оцу Iалашоне дIа ца кхочуш висчи а, цо баьккхинарг толам бу.

Дуьненан хьелаш хийцалуш хуьлу, амма шен амалехь стаг вочу, ледарчу агIор хийцалуш хила ца веза.

Iалашоне кхача герга мел ваха а халонаш, новкъарлонаш дукха Iиттало. Амма и халонаш, новкъарлонаш эшош паргIат хьалха теIа веза стаг шен Iалашоне кхача лууш велахь.

Сийлахь-йоккхачу Iалашоне кхача лууш велахь, мало сил вижна Iилла ца веза.

Iалашоне боьду некь беха хиларх, шен дог лаьттачу дикане цуо кхачор велахь, цу некъана юха вала ца веза.

Сийлахьчу гIуллакхан Iалашонехь стеган сий а кхоллало.

Уггаре а сийлахь гIуллакх доьхна а, дайна а ду, нагахь санна оцу сийлахьчу гIуллакхе кхачархьама цхьа воНиг ахьа динехь.

Стаг тидам беш, ойла еш, керла дерг довза лууш хилар хьекъал кхиарна оьшуш ду.

Хьекъалца кхиъна, кхетам болуш волу стаг, юкъараллин хьелашкахь, пачхьалкхан гIуллакхашкахь оьшуш а, халкъана гайлехь а стаг ву.

Амалехь стаг нисвийриг кхетам бу. Кхетамца боккху цо тешам а.

Стеган Iалашо йолуш долу гIуллакх кхочуш хир ду, шеко йоццуш, боккхачу лаамца иза велахь.

Лаам боцуш дерг кхочушдан хала ду.

Дан дезачу гIуллакхан сецца ойла, боккха лаам болчу стеган толам хир бу.

Боккха лаам болуш волчу стеган бIокъажош хIума хир дац цхьа а.

Ойлий, лаам – стеган нуьцкъала герз ду. Ойлано, лаамо дуьхьалонаш кегйо, тIулган пен санна мел онда уьш хиларх.

Лаамо санна стаг самавоккхуш, ойла тIеерзош хIума дац стеган амалехь цхьа а.

Хьекъал кхиар хьекъалан кхиамех дозуш ду.

Хьекъалой, кхетамой стеган куц тодо, цуьнга безам кхуллу.

Хьуо массаьргахьчул а тIех хьекъал долуш ву ма мотталахь. Хьайгахь хьекъал сов ду моттахь, хьайн и доцийла хаалахь.

Хьекъалан кIорге деган доккхалле хьаьжжина хир ю.

Хьекъал мел кIезигчу гIуллакхаш тIехь а гучудолу.

КIорггера хьекъал долуш, кхетам болуш волчу стагехь собар а, доьналла а хуьлу. Иза нахаца къинхетаме а, догдика а хуьлу.

Хьекъал кхиар, хIума довзар алсам мел дели, стаг доьналла долуш а, майра а, шен лаамехь а хир ву.

Карахь йолчу хенахь дIахIиттинчу хьелашка хьаьжжина хила веза стаг шен кхетамах пайдаэца хууш.

ДегIана могашалла санна оьшуш бу стагана кхетам.

Кхетам болуш волчу стеган коьрта гIуллакхаш ду: тешам хилар, нийсо яр, дашца гIалато йоцуш къамел дар, дан дага лаьцна гIуллакх кхочушдар.

Кхетам болуш волу стаг шен гIуллакхан да хир ву. Кхетам боцуш волу стаг шен гIуллакхан да хир вац. Иза атта наха левийр ву.

ХIуманах кхетар, хIума довза хаар ду стеган хьекъал.

Дуккха а хIума зелуш девзина верг дуккха а хIума хууш хир ву.

Тидамца, хьекъалца, зерца кхетам сабаьлла стаг кхетам болуш ву ала йиш ю.

Кхетам хилар чаккхе йоцуш ду. ХIума девзаш кхетамна кIорге мел вели, и кхетам оьшуш а, пайдехь а карабо.

ДегIан ницкъо, ахчано ца во стагах къонах. Бакъхиларо, хьекъало во стагах дика къонах.

ХIуманан ойла сих ца луш ян еза. Дан дагалаьцна гIуллакх шеко йоцуш дан деза. Харцонна дуьхьало юхавер воцуш ян еза.

Хьекъал долуш волчу стеган ойла хьаьвзича, хьекъал доцчу стеган корта хьаьвза.

Хьекъал долуш волу стаг цкъа а йийсарехь хир вац, я хила вала а дац. Хьекъална паргIато еза. Хьекъало лолла ца лайна, ловр а дац.

Хьекъал долуш волу стаг шайн лааме воккхур вац кхетамна ледарчу наха. Мелхо а хьекъал долуш волчу стага царна тIехь урхалла дийр ду, уьш шен лааме а бохур бу, кхетаман новкъа а нисбийр бу.

Хьекъалан кIорге гайта а, йийца а йиш йолуш яц.

Хьайна дан дага деъначу гIуллакхан и кхочушдале ойла йина хь, гIалатвер вац хьо.

Ледара ойла муьлххачу а стеган хила тарло. Амма хьекъал долуш волчу стага и гуча ца йоккху.

Муьлххачу а минотехь кхочуш дац хьекъал мел кхетам болуш волчу стеган а.

Говза аьлла а, дагадеъна а дерг кхочушдан атта а, тIаьхье беркате йолуш а хуьлу.

Хьекъалан кIорге йолуш долу хIума дохалур дац.

Хьекъале дика аьлла дерг юха карладаккхар мелла а пайдехь ду.

Хьекъалца ялхайо стага шен ойла.

Iаламан куьцаш ган а, къесто а хууш верг хьекъал долуш хиларан билгало ю.

Кхетам болуш хиларх кхачам бац, шен кхетамах, шен хьекъалах пайдаэца хууш хила веза стаг.

Хьекъалал стага лара мегар долуш хIума дуьненчохь цхьаъ дац. Стагана делла уггаре а деза совгIат – хьекъал, кхетам болуш хилар ду.

Хьекъал стеган ойланан а, деган а уггаре а тешаме герз ду.

Хьекъал долуш волу стаг, мел къен и велахь а, ирс долуш ву.

Стаг шен хьекъалца верг атта галвер вац. Нехан хьекъалца лела воьлларг атта галвер ву.

Стаг шен хьекъалца ваха веза. Нахера ша Iамош долчух пайда а оьцуш баккха беза шен кхетам сов.

Наха дечу хьехаршца гена вера вац стаг, сийлаллин дарже кхаччане а кхочур вац.

Мел дукха хьекъал гулдарх, пайдаоьцур бац стага шегахь долчу хьекъалх бен.

Стаг ша бIаьрзе велахь, нехан бIаьргаш чухула са гур дац цунна.

Хьекъал долуш хиларх кхачам бац, цунах пайда эца стаг хууш вацахь.

Шен хьекъал садаккха лууш верг, ойла а еш шен хьекъал кхиош хила веза.

Хьекъалца болх бан доьналла хила деза, кIадваларх юха а ца волуш. КIадо гIиллакхан, хьекъал кхиаран мостагI ю.

Хьекъална кхача бала беза. Аьлчи а ойла еш хьекъале болх байта беза, хIума девзаш, шардеш, Iамош.

Хьекъалан ницкь гуллур бу хьекъалца болх баре хьаьжжина.

Хьекъалах кIезга пайда эцаро хьекъал кхиарна новкъарло йо.

Стеган хьекъал, цо пайда ца оьцуш дитча, тIе чим тесна алу санна дов.

Хьекъалш долчу нахах дага а волуш, царех Iама а Iемаш, кхио деза шен хьекъал.

Хьекъалан иралла хIуманна кхетамца тIаьхьа кхиа оьшуш ю.

Жоп дала ца тарлуш дерг хатта мегар дац стаге. Жоп дала ца тарлуш дерг ца хаттар – хьекъал хилар ду.

Хьекъалан башхонаш яккхийра ю. Цхьа кIеззиг хезна а, гина а долу бахьанаш тоьар ду хьекъал долуш волчунна гIуллакх довза а, цуьнан ойла ян а.

Шен дог лаьттачу дикане, шена лууш долчуьнга кхача оьшуш ду хьекъал.

Нахана дикаболх лоьхуш волчу стеган хьекъал пайдехь а, беркате а ду. Нахана вонболх лоьхуш волчу стеган хьекъал зуламе ду.

Боккхачу лаамца кхочу стаг шен хьекъалан сийлаллин дарже.

Стаг ша дечу, дезачу гIуллакххийн нийсачу, бакъйолчу башхонашка хIоьттинехь, цуьнан хьекъал ницкь болуш ду.

Ша дика чIогIа хьекъал долуш ву моьттуш волу стаг я хьекъал кIезиг долуш, я хьекъал данне а доцуш хилар билгало ю.

Хьекъал – хьекъал ду, муьлххачу стагехь делахь а. Духарна беркъа хиларх, даржана лаха хиларх, хьекъал долуш волчу стеган сий довр дац.

Забаре дош алар – хьекъалан иралла ю, хьекъалан иралла – ойланан кIорге ю.

Кхетам болуш волчунна халчу хьелашкахь а аьтто карор бу. Кхетам боцуш волчо дикчу хьелашкахь а аьтто бохор бу.

Хьекъал долчу хьуьнаречу наха заманан, халкъан бакъонаш дIакхоьхьу.

Ша шен хеставар – доккха айп ду. Ша шен ларар, ша нах ларийта хаар – кхетам хилар ду.

Хьал долуш хиларал хьекъал долуш хилар гIолехь ду. Хьал карара дала тарло. Хьекъал долчунна дуьсуш ду.

ДегIан ницкъо, я ахчано ца во стагах къонах. Бакь хиларо, хьекъало во стагах къонах.

Стага, мел лакхарчу даржехь хиларх, хьекъал долуш волчунна тIехь олалла дийр дац. Хьекъал долуш волчу стага дийр ду мел лакхарчу даржехь хиларх цунна тIехь олалла а, урхалла а.

Хьекъал маьлхан нур санна сирла а, цIена а хила деза.

Хьекъал, ойла еш, хIума довза хаарца кхуьу. Стеган амал дагца, лаамца, дахаран хьелашца кхуьу.

Хьекъал долуш волу стаг, цуьнан дог дика делахь, дика стаг ву. Цуьнан дог дика дацахь, зуламе ву.

Стеган лаам боккха бу. Стеган лаамо дакъхий ниIматаш кхулла.

Хьекъал долуш волу стаг, тап-аьлла тийна велахь а, цуьнан гIуллакхаш къеггина сирла гуш а, гIарадуьйлуш а хир ду.

Ойла еш воцчу стеган хьекъал кхуьур дац. Хьекъал, ойла а еш, хууш дерг карла а доккхуш, ца хуург Iама а деш, кхио деза, хи тухуш кхио стоьман дитт санна.

Деган бIаьргашна го кхолламийн хьелаш.

Кхолламаш боцуш йолу стеган ойла, туьта санна еса ю.

Наха лучу кхетамах, хьекъалах лелла вер вац стаг. Кхетам шегахь хила беза. Амма шен хьекъал дIа ца кхочуш дерг хуучух дага а волуш Iамо деза.

Хадам боллуш, сецца ойла йолуш волчу стаге бен даккхийра гIуллакхаш даделла дац. ГIуллакх шашах кхочуш хуьлуш дац, онда лаам а бацахь, къа а ца хьегахь.

Дагалаьцна гIуллакх кхочушдан лаахь, цкъа хьалха тидам бан беза, тIаккха ойла ян еза, тIаккха хаа деза цул тIаьхьа дIадоло деза.

Стеган мах цуьнан говзаллех, я корматаллех хадош бац. Цо дечу гIуллакхашка хьожжий хадабо.

Цхьана Iалашонца хьалхагIерташ воцу стаг цхьана а сийлаллин дарже кхочур вац.

ХIума лаарх пайда бац, лаам кхочушбеш ца хилча, хIума хаарх кхачам бац, хууш долчух пайдаоьцуш ца хилча.

КIорггера кхетам болуш волчу стагана ша диначу гIуллакхах кхачам хетар бац, дан дезачаьрга хьаьжчи.

Дог дика хилар хьекъалца, кхетамца догIуш ду.

Ойла еш хьекъалца бечу балхо, маьлхан серлоно санна, шен дахарехь, лаьтта бода дIатотту. ТIаьх-тIаьхьа стеган ойла симаноьйлу, самукъадолу, сийлахьчу дарже кхочу.

Сийлахь, даккхийра хьекъалаш долчу наха, шаьш нахана лен а ца луьйш, беза а ца беш, до шайн гIуллакхаш.

ДегIера ницкь а, гIора а ша дагалаьцначу Iалашоне кхача оьшуш ду.

Хьекъал доцуш волчу стага дозаллина мел дуьйцург а гуш хир ду.

ИРС, АЬТТО, САМУКЪАДАЛАР, ХАЗАХЕТАР, ВОККХАВЕР

Халкъана ирс кхолла гIерташ волчо шена ирс кхуллу.

Адам ирсан дуьхьа кхоьллина ду. Амма оцу ирсан барам хууш бац.

Массо а адамашна оьшуш ду ирс. Ирс долуш хила бакъо ю вайн. Амма ирс долуш хила хаа деза. Ирс лаха а, ирсехьа къийса а хьуьнар оьшу.

Цхьа кIеззиг долчух а, аьлчи а, шен диканах кхачам беш волу стаг массарел а ирсе ву. ХIунда аьлча, иза даима синтем болуш хир ву. Синтем болуш хилар – доккха ирс ду.

Халкъана пайдехь, Даймахкана муьтIахь хьо вацахь, ирс долуш ву олийла дац.

Ирс долуш хила лаахь, халкь дезаш а, халкъана гIуллакх деш а, халкъана, Даймахкана муьтIахь а хила веза.

Адамашна ирс кхуллуш волу стаг ша массарел а ирс долуш хила бакъо йолуш ву.

Хьал долуш ца хиларх, ирс долуш хила бакъо ю. Амма ирс долуш хила лаахь, таро а хила еза.

Сан доттагI, ирсах, аьттонах тешалахь, нагахь санна ирс долуш хила лууш велахь. Ирсах дог ца диллар а – ирс долуш хилар ду. Ирсе сатийсар дагна тем беш ду.

Ирс долуш хила лаахь, даима оцу ирсе кхача гIерташ хила веза. Ирс стенах кхоллало хууш хила а веза. Ирс долуш хилар керахь долчу хьелашка хьаьжна дац. Иза хьоьга хьайга хьаьжна ду.

Ирс къийсамца доккхуш ду, ирс стага ша кхуллуш ду. Ирс цхьаммо а хьуна схьалуш дац, кара лун дашо сом санна.

Ирс новкъахь Iуьллу шай санна карош дац. Ирс хьаналчу кьинхьегамца, хьуьнаречу гIуллакхашца, хазчу гIиллакхашца, нахана дикаболх лаарца кхуллуш ду. Ирсе кхача некъаш дукха ду.

Ирс атта хуьлуш дац. Ирсе кхача дуккха а къахьега деза хьекъалца, хьуьнаршца, собарца.

Йоккха исбаьхьалла хазна хьуна юххехь хилла хилар, цунах пайда эца ца хууш иза тIехтилийтар кхано тIаьхьа бен ца хаьа.

Даима велавелла, векхавелла волу стаг ирс долуш ву. И ирс хила аьтто болуш волу стаг дика стаг ву.

Ирс цхьа а хало а йоцуш, цхьа а сингаттам а боцуш кхоллалуш дац. Ирс хьан сих, дагах доллуш ду.

Ирсан аьтто хилча, шен хеннахь цунах пайдаэца ца хиънарг ирс дедда висча, велха оьшуш дац.

Пайдехь хилар, синтем болуш дог цIена хилар – и ши совгIат ду стагана ирс долуш хила бакъо луш.

Ирс лехарх карош дац. Ирс кхоллалуш ду къинхьегаман хьелашца, вахаран некъашца, адамашца йолчу уьйрашца.

Стеган ирс цуьнан къинхьегамца йолу шовкъе хьаьжжина кхоллалуш ду.

Адамашна везарал доккха ирс дац цхьа а.

Ирс долуш хила лаахь, дуккха а хIума девзаш Iама веза, болх хьанала бан беза, нахаца дика хила веза.

Ирс даиманна къонахалла долуш волчуьнгахьа оьзна хир ду.

Ша вехачу махкахь, карахь долчу хьелашкахь лаха деза стага шен ирс, гена вуьйлуш лехарх, иза карор дац.

Ша шен loруш воцу стаг ирс дайна ву. Ша шех тоам хилла стаг Iовдал ву.

Ирс шашах кхоллалуш дац, къа ца хьегча. Ша шен лаамехь волу стаг ирс долуш ву.

Ирс дайна висна стаг декъаза ву. Амма докъазалла хьаша доьналла долуш иза велахь, ирс долуш ву.

Дог дика а, сакъералуш а, хьекъал долуш а волчу стеган доккха ирс ду.

Стеган самукъане хилар нахаца догдика хилар ду. Хаза велалуш волу стаг нахана везаш хила тарло.

ГІадваххана дика велалуш волчу стеган догдика хилар билгало ю.

Адамаш даггара чІогІа дезаш волу стаг велаваларна тІера хир ву.

Самукъане хилар стеган ирс ду.

ДогцІена хилар, адамашна дикаболх лаар – стеган шен ирс ду.

Нагахь санна ирс дайна ву моьттуш хьо велахь а, ирс дайна вац – велалуш хьо велахь.

Велавалар, самукъане хилар – карахь долу ирс ду. Хин долчу ирсе сатийсарал, карахь долчу ирсах пайдаэцар гІолехь ду.

Сингаттаме ойланаш еш гІайгІане, балега ма лацийта хьуо. ГІайгІа, бала юхатоттуш хьайн самукъадаккха хьажа. Самукъадаккха бахьанаш ахьа лехчи, карор ду хьуна.

Хьайх кхаьрдаш, хьайх воьлуш волчух веларал самукъане хІума дац цхьа а. Хьайх ца вешаш воьлуш стаг хилахь, цунах ца вешаш вела йиш ю хьан.

Самукъанечу стага дуьне а шена самукъане кхуллу.

Ахьа дуьйцуш дерг мел хьекъале делахь а, сингаттаме дийцахь адамийн самукъадер дац. Ахьа хьекъал луш дуьйцуш дерг самукъане, наггахь забар еш дийцахь, цунах адамийн самукъадер ду.

Забарш ца хууш волу стаг Іовдал хиларан билгало ю.

Боккъалла а чІогІа дуьйцуш долчуьнца забарш ян хаар а, забарш йинчул тІаьхьа боккъалла а дерг ала хаар а йоккха говзалла ю.

Хьанала хилар, догцІена, гІиллакххехь, оьзда хилар – стеган ирс ду.

ЯЗДАРАН ГОВЗАЛЛЕХ, ОЛУЧУ ДАШАХ, БУЬЙЦУЧУ МАТТАХ ЛАЬЦНА.

Стеган хьекъале хьаьжжина хир ю меттан говзалла. Дош говза алар кхетам хилар ду.

Маттаца ялхайо стага шен ойла.

Мотт цIена бийца беза, совнах дешнаш юкъа а ца кхуьйсуш.

Кхетам болуш волчу стага кхетош буьйцур бу мотт а.

Шен меттан сий дойъуш волчу стага къоман сий а дойъу.

Шен мотт бийцар сийлахь ду. Кхечу къаьмнийн мотт хаар а сийлахь ду.

Маттаца йоккха хазна ю. И хазна ларо а хаа деза, цунах пайдаэца а хаа деза.

ЦIена буъйцуш болу мотт деши санна хаза бу, шовда санна хьаьъна бу.

Шен ненан мотт ца хууш верг нана йоцу бобѐр ду.

Шен къоман, шен меттан сий деш воцчу стеган цкъа а сий хир дац.

Дош ларо а деза, ала хууш ала а деза. Дашал ницкь болуш хIума яц дуьненчохь цхьа а.

Дош – нуьцкъала герз ду. Дашо йина чов атта ца йоьрзу. Дашо тIом а бойту. Дашо машар а бо. Дашо дог а хьосту. Дашо дог а дохадо.

Дош тоьпан даьндаргал чIогIа ду. Хьажийна тоьхначу тоьпан даьндарг, дагах ца кхеташ тIехтила тарло. Амма дош дагчу кхета.

Дош дохош воцчу стеган гIуллакхаш а доьхна дац.

Айхьа дийца дагалаьцначуьнан ойла йина бен дош ма алалахь, дош алар тIедоьжчи, муха ала деза дагалацалахь.

Къамелана говза волчо ала дезарг бен эр дац.

Дахдича къамел кIордош ду. Доцца ала хаа деза, коьрта дерг юкъа а далош.

Шех тешо ницкь берг – къамел ду. Шех тешо ницкь ца кхочуш дерг – эрна корта лебар ду.

Дош шен ма-хуьллу, ойла еш, гIалат валарх ларлуш ала деза. Йохийча пхьегIа а́ юха хотталуш яц. ГIалата аьлла дош а юхаэцалуш дац.

Меттан бакъо массарна а елла, амма хьекъал массарна а пхьабосса делла дац.

Чулацам боккха болуш, хьекъалца кIорге йолуш, маьIна доккха долуш доцца динчу къамело шен некь бо.

Мел хаза а, мел хьекъале а дийцарх, къамел дахдича кIордадо.

Къамелан хазалла шен чулацамах кхоллалуш ю.

Ша шен хестош дечу къамело хIумма а самукъадоккхур дац дадугIуш волчуьнан.

Къамел стаг кхетош дийриг мехала ду.

Сихвелла олуш дерг дукхахьолахь гIалата хуьлу.

Дийца хIумма а доцуш висча, хIумма а ца дийцар хьекъале ду.

Хаза къамел – хьекъалан хазна ю.

Дош ала хааре терра хир бу дешан аьтто.

БIаьргаш чу хьаьжчи хуур ду стага дуьйцучух теша мегар делахь а, дацахь а.

Къамел деш волчуьнан даге хьаьжжина тешар бу ладугIуш берш.

Даггара деш долчу къамелан аз дагах кхета. Даггара деш долу къамел – шовда санна цIена а, сирла а хуьлу.

Даггара аьлла дош дагах кхета. Кхетам хиларо, дог дика хиларо стеган къамел а хаздо. Нах Iехо дийца оьшуш дац хIумма а. Ша царех дагаволуш санна, цIенчу даггара дийца деза.

Вайн кхолламийн куьзга заманан хьелашца хIоттийна ду.

Нахана хьехамаш беш волу стаг ша къинойх цIена хила веза.

Дош бакь хилар стеган сийлахь дарж ду.

ХIума къовсаделлачохь чинаш хержа оьшуш дац. Кхузахь коьрта чин бакъдерг ду, бакъо а ю.

Къийсамо гамо кхолла тарло. Амма къийсарх гамо хила ца еза, хIуьттаре еш доцчунна.

Нагахь санна вовшашца къийсар дахделчи, шина а агIорхьа берш шаьш кхетта ца хилар билгало ю.

Сан доттагIа, хьайн цхьаьнца къовсам хилча, чу а ца гIерташ, мохь а ца бетташ, дош кIеда-мерза алалахь, хьайгахьа ша узуш, шеко йоццуш, бакъон тIе кхиош алалахь.

Шен сий хиларх дозалла деш къуьйсуш верг эшар билгало ю.

Харц лен мегар дац. Харц луьйш верг оьгIаз сиха воьду.

Къамел деш верг юкъахваккхар – вон гIиллакх ду. Цхьаммо цхьаь дуьйцучу хенахь юкъалелхар а вон гIиллакх ду.

Бакъонна тIе кхиа лууш велахь, хьайга къамел деш верг чекхваллалц собар деш ладогIа.

Къовсам хиллачу хенахь оьгIаз ца воьдуш ала деза ша олу дош, хьайца къуьйсуш верг тешо а, цунна бакъо гайта а лаахь. ОьгIазвахана мохь бетта волалахь, бакъон тIе кхуьур вац хьо.

Къовсам хиллачохь оьгIазвахарна хьо сих ца лахь, толам хьоьгахьа хир бу.

Сан доттагI, хьайца къамел деш верг оьгIазваха герга вахча, я хьайн оьгIазло гIаьттича, кхин дIа дош ца олуш къамел юкъахдиталахь.

Хьайца къамел деш верг оьгIазвоьдуш тосалахь, хьайн къамел забаре дош олуш дIахададелахь.

Къевсинчу меттехь хьуо эша волалахь, къийсамана юкъахвалалахь. Хьо эша волавеллачул тIаьхьа ахьа мел олу дош хьуна эшам болуш ледара хир ду.

Хьайга бохучунна реза ца хила дуьззина бахьана дацахь, хIумма а ца олуш, реза хилий IаддаIе. Ледарчу дуьхьалоно мостагIчуьнан ницкь совбоккху. IаддаIеро зулам кIезга дахьа, гIуллакх доцург дийцаро, ледара жоп даларо шен гIуллакх талхадо.

ХIумма а ца олуш IаддаIер санехь ду вониг, ледарниг олучул.

Хьайна сингаттам хилча, цу сингаттамах велалолахь – и сингаттам эккхор бу ахьа. Хьайн мостагIчунна велалолахь – цуьнан мостагIалла дохор ду ахь. Хьуо оьгIазвахарх ларлолахь, хьайн оьгIазло велалой эшаелахь – нах тобийр бу ахьа.

Стагана тIаьхьашха диканиг алалахь – дукхавезар ву хьо. Стеган ледарлонаш нахе ма йийцалахь, цуьнгара даьлла гIалат нахе ма кхайкхаделахь – тешам хир бу хьох.

Стаг юьхьIаьржа хIутту волу хIума лачкъо хаалахь. Иза дима хьох эхь-бехк лаьцна хьан терго еш хир ву.

Стагера гIалаташ нахе ца дуьйцуш, цуьнга шега дийцалахь, цунна вас а ца еш, иза юьхьIаьржа а ца хIоттош, иза кхета волчу агIор, даггара дикаболх лаарца, иза тешо, кIеда-мерза.

Стагана дашца там бан хаар, лела хаар – йоккха корматалла ю.

Вочу дашо мостагIий гулбо. Дикачу дашо доттагIий гулбо.

ЧIогIа аьллачу дашо стаг вен а тарло.

Вочу дашо дагна чов йо. Дикачу дашо дагна там бо.

Доцца аьллачу говзачу дешнаша хьекъал алсам ло дуккха а дуьйцуш дахдинчу къамелочул.

Доцца аьллачу говзачу дашо стаге ойла йойту.

Шен меттахь аьллачу говзачу дашо толам боккху.

Говза аьллачу дашах, мостагIчо аьллехь а, пайдаэца мегар ду. Эшначу меттехь мостагIчунна дуьхьал даккха а иза кийчча герз ду.

Стагана тIаьхьаша тIе диканиг ала деза, юьхьдуьхьал бакъ дерг ала деза.

Даггара мукъам дагах кхеташ хуьлу.

Хьекъале говза дош, муьлххачо аьллехь а, диц ца деш, хьайн кхетаман хазни чу схьаэцалахь, хьан вахарна чолхе некъ серлабохуш, седа хилла, лаьттар ду хьуна.

Книгаш Iилманан хазнаш ю. Цара генара мехкаш, цу мехкийн адамаш, заманан бес-бесара хьелаш, хилла дерш довзуьйту, заманан кIоргенашка вуьгу.

Книга – заманан куьзга ду. И язйинчо шена гина а, зеделла а дерш хьуна схьадуьйцу, къеггина исбаьхьаллин сурт хIоттош. И дийца хаар цуьнан шен говзалла ю.

Генна зама хьалха дуьйна адамийн сих, дагах кхеташ хилла дерш дийца а, довзийта а ницкь берг книга ю.

Заманан коьрта хьелаш, халкъашна зеделларш, Іилманан кІоргенаш йовзуьйтург книга ю.

Книго хьо тІекхача йиш йоцуш йолу дуьненан хазна гойту хьуна.

ХІора ешначу книго мелла а дийцина а хьуна хааза долчух кераниг дуьйцур ду.

Книга ешаро ойла йойту хилла долчийн, Іамаво хиндолчунна.

Книга – ойланаш ялхоран герз ду. Книго ойла самайоккху, ницкь ло, хьекъалш долуш болчу нахах дагавоккху.

Книга леш яц. Иза адамийн дахарехь боде некъаш серладохуш йолу лампа ю, вахаран некь гойту къилба ду.

Книга язъяр мел онда хІума ду, гІелваларх ца къарлуш, буьйсанна наб йоцуш, хьекъалан ницкъаца, ойланийн кІоргешца, деган Іеткъамашца, дагалецамийн бІаьрлагІашца, исбаьхьаллин сурт кхуллуш.

Книгаш дукха ешарх гуллуш дац хьекъал. Дукха йоьшу книгаш даьржанчу хих тера ю. Сих, дагах кхеташ, ойла йойтуш ерг ю ешарна пайдехь книга.

Дахарехь хила тарлуш доцург яздарх стаг тешар вац.

Синтаршлахь ножан хен санна, турпалхочун къеггина васт гойтуш а, асаршлахь ялтийн кан санна дика амалш къестош а, шеран заманаш санна, заманан хьелаш гойтуш а оцу заманийн хьелашкахь коьрта хилла дерш дуьйцуш а, оцу хилла долчийн исбаьхьаллин сурт хІоттош а яцахь книга шен мехе кхаьчна яц.

Ахьа лар ца деш, бен а доцуш аьллачу дашо стагана вас яп тарло, стаг галваккха, цецваккха, шена хетачух вохо тарло.

Къамел шовда санна цIена хила деза. Хьаьъначу хи чохь бухара тIулгаш го.

Даьржинчу хи чохь бухара бух ца го.

Шега дечу къамеле ладогIа хаар а йоккха говзалла ю. Бохуш дерг дуьззина кхетош дика ладогIа деза. «Муха бахара ахьа и?» бохуш юх-юха хеттар гIиллакхе дац.

Хьайна къамел дан ца лаахь, дуьйцучуьнга ладогIа Iамалахь, дала жоп долуш хир ву хьо.

ЛадогIа хууш хьо хилахь, хьайца къамел деш волчо дуьйцучух пайдехь дерг Iамор ду ахьа.

ЛадугIуш хьалхара рагI хьайгахь йиталахь. Къамел дан дезаш хьо хилахь, тIаьхьарчу рогIехь хилалахь. Дийцинчуьнга ладоьгIна волчуьнан дош ала аьтто бу.

Ала дезачохь дош олуш верг, догIа дезачохь ладугIуш верг атта гIалат вер вац.

Наггахь бен вист ца хуьлуш, тап-аьлла тийна верг хьекъалан кIорге йолуш хета.

Къамел наха пайдаоьцу берг дага а лаций делахь. Ахьа дечу къамеле хьаьжжина хир ду хьоьца къамел. Хьан даше хьаьжжина хир ду хьоьга олу дош а.

Хьекъале жоп лойла лууш велахь, айхьа хоттуш дерг хьекъале хатталахь.

ГIиллакхехь хаьттинчунна дуьхьал гIиллакхехь жоп лур ду.

ЛадогIа хууш воцчунна къамел дан а ца хаьа.

Къамелана дукха чукхоххий ма хилалахь, «жарж» бийр бу ахьа.

Хьайга хаьттинчунна нисса жоп а лой IадIелахь, цул совхууш дерг тIе хотту долчунна жоп дала буха сацаделахь.

Хьайна хьекъал долуш хила лаахь, хоттуш дерг говза хатта, дуьйцучуьнга дика ладогIа, хаьттинчунна сих а ца луш ойла а яй жоп ло. Хьайн кхин тIетоха хIума дацахь, вист а ца хуьлуш Iадда Iе, къамел хадийта.

Хьайн ала дерг нисса дIаала, совдерш а ца дуьйцуш. Къамелаца чалхаш текхо оьшуш дац. Чалхаш дистинчу хе текхош тов.

Вист ца хуьлуш IадIеро боккха толам боккху. Хьан къайле а хьоьгахь юьсу, хьан дагахь дерг а хьоьгахь дуьсу.

Нахана хьан дагара а хууш хьо вист ца хуьлуш IадIеро ахьа вистхуьлуш аьллачул даздо собарца сацийнарг.

Вист ца хилар доккха жоп ду хьуна дуьхьал яьккханчу харцонна, гамонна, хIуьттаренна, хьаьгIашна.

КIорггерчу цабезамца, ца вашарца дуьхьал жоп ца даларал, цунна эшам беш жоп хир дац цхьа а.

Вист ца хуьлуш IадIеро хьекъална, хаарна тоьшалла ца дахь а, Iовдал воцийла хоуьйту.

Ницкъо стаге ца дайтинарг хазчу дашо дойтур ду.

Нахаца дика ойла йолуш дика хиларх кхачам бац, дика хила хаа деза.

ХIуманах атта кхеташ волчу стагана хьехарш дан оьшуш дац. Цуьнга олуш дерг итт дашах ши дош дина а доцца ала деза.

Ала дезачохь дош ала говзалла эшахь, ша сацо езачохь бага сацо а говзалла хила еза.

Доккхачу гIуллакхах лаьцна даздина а, хала а дийца оьшуш дац. Кхета волчу агIор доцца а, атта а дийца деза.

Машаренна дуьйцуш дерг маттаца кIеда а, тешош а, даггара дика болх лаар гойтуш а дийца деза.

Дарбане боцу мотт машаренна бойца мегар дац. Машаренна юкъарло дийца хууш воцчо барт кхин а эгIабо.

Ша шен ницкъах тешна хилар боккха ницкь бу. Шен дешан да, шен дегIан да воцу стаг лай ву.

Хьалха ойла а йина ала деза дош. Ойла ца еш аьлла дош тIаьхьа дохко воккхуш хуьлу.

Къамел дан хаар йоккха говзалла ю. Хазчу къамело адамийн дегнаш досту.

Хабарца а вевзар ву стаг. Къамелаца багара дIаетта Iаь лаг чуъра етташ ю. Мел чIогIа деган къайле ян гIортарх дечу къамело хаамаш бо цунах.

Стеган уьйрашка хьаьжчи а, дечу къамеле ладоьгIчи а, хадалур бу стеган мах.

Стеган хьекъале хьаьжжина дан деза цуьнца къамел.

Уггаре а хьалха ша кхетта а, шена девзина а хила деза дийца дагалаьна гIуллакх. Хьо хьуо ца кхеташ верг нах кхето гIерташ муха дуьйцур ду ахьа?

Билггал хьайна хууш доцург хаьа бохуш нахаца ма къийсалахь, юьхьIаьржа хIуттур ву хьо.

Вовшашца деш долу къамел вовшашкара пайдаэца йиш йолуш хила деза, шена хууш доцург вукхуьнгара Iама а деш.
Къамел вайна пайдехь ду, нагахь санна мелла а керланиг довзуьйтуш говзалла сов яккхахь.

Мила ву а ца хууш волчу стаге хьайн даггара ма дийцалахь – ледара хетар ву хьо. Хьайн къайленаш ма ялхаелахь – гучувер ву хьо.

Хьекъал долуш волчу стагана мичча адамашна юкъа ша нисвелчи а, ша царна эшахь а ца эшахь а хуур ду. Ша цхьанне а новкъа хилале царна юккъера дIа а гIур ву.

Дуккха а ойланаш еш волчу стеган къамел кIезиг хир ду.

Дийца дуккха а дагалецца волчо коьртаниг ала диццдо.

Цхьаьнгге а вистхила рагI ца кхочуьйтуш дукха луьйшверг бакь хилла вуьсур ву. ХIунда аьлчи, иза кхин ца луьйш сацаре дог дохуш, цо дуьйцачунна реза бацахь а, тIе а тайна IадIийр бу.

Даиманна а хабар дуьйцуш верг хьуо хилча, хьайга ладугIуш волчуьнга а вист хила рагI кхачийта. Иза а хир вац дийца цхьаъ доцуш.

Дикка къамел дан хьекъал доцуш велахь а, ша дийца ца деварг ца дуьйцуш, IадIен ца хууш велахь а стаг декъаза ву.

Сан кIант, айхьа олу дош ойла еш алалахь. Хьекъална хьалха велхийта мегар дац багах олу дешнаш.

Вовшашка тешам хиларо къамелийн чулацам тобо.

Хьайна дуьхьал луьйш верг гIалатваьллехь, иза нисвелахь, бакъдолчух иза тешо лаахь, оьгIаз ма гIо, дош ала сих а ма ло. Иза тешо, айхьа бохачунна тIетов волу некь лаха.

Дош муьста олуш, дага а луьйцуш вас хин ерг дуьйцуш волу стаг вогIу гуш нехан сакъералур дац. Стагах ца вашар, цуьнца кIоршаме къамел дар, Iиттарш яр, тIехтохамаш бар вочу стеган амалехь ду, цуьнан доттагIий хир бац.

Забаре, хаза аьллачу дашо, хила кечделла дов а дохадо. Багаца бечу тIамна дуьхьал забаречу дашал дика герз дац.

Хьайн ирс, хьайн сий ларо лаахь, хьайн дош а ларде. Меттахь аьлла дош меттахь кхета, ала ца догIучохь аьлла дош ша шена кхета.

ХIумма а деш воцург дукха луьйш хуьлу.

Хьекъал кIезиг долчуьнан мотт беха хуьлу.

Ойла ян ца хууш волу стаг дагадеънарг дуьйцуш хуьлу.

КIезиг хууш болчу наха хабарш дукха дуьйцу, дерриг а тайна хаьа а моьтту.

Дукха хууш, хьекъалш долуш болчу наха кIезиг дуьйцу.

Кхетам болуш волчу стага даггара дуьйцу, кхетам кIезиг болуш волчу стага баггара дуьйцу.

Деш а, дуьтуш а боцу, мукъа нах массарел а дукха луьйш хуьлу. Уьш лен битахь, цара гIуллакх деш верг а юкъахвоккху.

Ледарчу стагана гIуллакх дан ца лаьа, хабар дийца лаьа.

Бакъдерг айхьа дуьйцуш сов дош ма алалахь. Шина дашах хьайга стаг кхеталахь, кхозлагIа дош ма алалахь.

Бакъдолчунна тIера гал ма валалахь, цхьа дош ахьа харцдерг дуьйцуш, гIалат валахь, нах тешар бац хьох.

ГIалата аьллачу цхьана дашо ахьа мел дийцинарг дохадо.

Ала догIучохь бен дош ма алалахь – мел хьекъале аьлларг а довр ду хьан. Тахана, хIинцца ала догIуш доцург, кханенна диталахь, шен меттахь нислур ду хьуна.

ОьгIазвахна, сихвелла, тахана ала дагадеънарг кханенга даккхалахь, гIалатвер вац хьо.

Дукха луьйш, дукха дуьйцуш волчо лартIахь доцург, ца оьшург дукха дуьйцу.

Дешан иралла – говзалла ю, дукха лер – кхетам бацар ду.

Стаг кIезиг дийцарна дохковаьлла меттигаш дукха яц, дукха йерна, сов дерг дийцарна дохковаьлла меттигаш дукха ю.

Дош ца олуш Iерна цкъа хьо дохковаьллехь, и дош аларна уьггазза, бIозза дохковер ву хьо.

Ла а ца дугIуш, ойла а ца еш ахьа аьлла дош юха схьалацалур дац хьоьга. Йоьхна пхьегIа юха метта хIотталуш яц. Вагах даьлла дош а юха эцалур дац.

Муьлххачуьнга а айхьа дан кечдина къамел ойла еш дусталахь, хьайга ладугIудолчуьнга хьажжий.

Хьайна хууш дерг мич-миччахьа а, муьлхачуьнга а ма дийца. Хууш хила, хьаьнга хIун дийца деза.

Бахара бохучух «бахара» хуьлу, наха бохучунна тIаьхьа кхуьур вац.

АДАМИЙН САКХТАШ, ВОН АМАЛШ

Къахетта таIзар ца деш витинчу къуьно, къахетта бани даьхний дуьтур дац ца лачкъош.

Шел лакхарчух кхоьруш, ийзалуш, цунна хьесталуш вери шел лахарчунна везавеш, тIечехаш, гIело еш хуьлу.

Моз дуттуш йоцчу зIугано къовзор а нийса дац. Ша деш хIума а доцуш, нахана тIечехар а нийса дац.

Къиза дегнаш долу ямарта нах нахана вон болх хилча хазахеташ хир бу.

Хьекъал долуш хиларх стеган сий хир дац, нагахь санна цуьнан вон амал елахь.

ОьгIазвахна стаг а, хьераваьлла стаг а ший а цхьатерра ву.

Вон стаг къиза хуьлу, дика стаг нахаца къинхетаме хуьлу.

Уггаре а ледарчу, стешхачу стагехь къизалла чIогIахо а хуьлу.

Къизаллий, стешхаллий йолуш волчу стагана кера герз а, куьйгалла а, хьаькмалла а кхачийта ца деза.

Къизчу стеган цкъа а сий хир дац.

ГIелвелла кIелвисинчунна тIехь гучуйоккху стешхачу стага шен къизалла.

ОьгIазечу стагана цкъа а синтем хир бац. Ша реза воцуш аьллачу дашна а дов даккха кийчча ву иза.

Атта оьгIазвоьдуш волу стаг хье ца вар дарба ду.

Вон амал йолуш волу, догъIаьржа стаг самукъане хир вац. Цуьнан юхь-сибат кхоьлина хуьлу, йочане де санна.

Сих-сиха а, дукха чIогIа а велар – кхетам боцчу стеган велар ду.

ДогъIаьржа хилар, нахана вонболх лаар – стеган докъазалла ю. Иза ирс дайна ву. Ша велла дIаваллалц, синтем хилла вехар вац нахана дикаболх хилчи лалуш воцург.

Нах кхерор, уьш кхерамехь латтор – къизалла ю. Нах шех кхоьруш волу «буьрса» стаг ша нахах кхера веза.

Нахана зуламаш дина волу стаг буса боданехь а, дийнахь Iиндагlах а кхоьрур ву.

Шен ницкь кхаьччий, нахана вон болх бийр болуш волу стаг нахана везар вац, цунна маршо яц.

Хьекъал долчу стеган сий дайа ницкь боцуш, хIуьттаре нелайо хьагIйолчу наха.

Iовдалчу нахана хьекъал долуш волу стаг везар вац. Iовдал стаг хьекъал долуш волчу стагах дагавала лууш ца хуьлу.

Iовдалчу стеган хьуьнар – хьекъал долуш волчух, и маьттаз вохуш, велар ду.

Iовдалчу стеган воьниг дан хьекъал кхочу.

Хьекъал долуш волчу стеган Iовдалчу нахана юккъехь сий хир дац.

Iовдалчу стагаца къевсинчуьнан юьхькIайлур яц. Iовдалчу стага хIуьу а дийцича а, вист ца хуьлуш IадIер гIолехь ду.

Харцо ган а гуш, цунна дуьхьал къийсам а ца латтош Iадда Iер, оцу харцонна тIетар санна ду.

Стаг эсала, гIиллакхе, оьзда хила веза, амма хIума бен а бинха а ца хеташ хила ца веза.

Стаг халонехь, балехь висча, бен а ца хеташ, цуьнан бала ца кхочуш верг – стаг вац, я адам а дац.

Бен-башха ца хетар – къиза хилар ду.

Стеган амалехь бен-башха ца хетар – сих, дагах кхетта вон лазар ду.

Бен-башха ца хетар – дийна воллушехь валар ду.

Адамашна дика болх лууш верг харцо езаш а, и лалуш а хир вац.

Муьлххачу агІор хилла а цхьа безам болуш хила веза стаг. Цхьа а тайпа безам боцуш волу стаг ша нахана веза хьакь вац. Иза ванне а воцург лара мегар ду.

КІорггера безам кхоллалуш воцчуьнан вочу адамашка цабезам а кхоллалур бац. Диканах, безамах воккхавеш воцчуьнан хила хьакь долчуьнца гамо а хир яц. Стеган хама беш а, и лоруш а воцчо ала хьакь долчунна неІалт а эра дац.

ДогъІаьржа а, вон а ойла йолуш волчу стагана хууш дерг зуламе ду. Шен ницкь кхаьчча, нахана вонболх бийр болуш волчу стагехь хьекъал а, доьналла а цахилар гІолехь ду.

Цхьаволу эсала стаг шен де хилча нахана вонболх бийр болуш хуьлу.

Стешха стаг шен лаамехь хир вац цкъа а. Стешхалло цуьнга тІехь даима олалла до. Стешхачу стеган хьаькамаш дукха хир бу.

Стешхачу стагера дика болх хир бу олийла дац. Стешхачу стага милла а вухкар ву. Стешха стаг хьанна а ша лолле воьрзур ву.

Стешхачу стага ямартло а атта йо, харц дерг а атта дуьйцу.

Стешха стаг шен ІиндагІах а кхоьру. Стешха стаг даима цец хуьлу.

Стешхачу стага, лакха аьлчи – шок а локхур ю, таса аьлчи – нехан цІийнах цІе а тосур ю.

Кхоьруш волчу стеган даиманна хьеставала деза. Стешха стаг ямартчу нехан вацархо ву.

Стешхалло ша кхочуш дан дезарг дохадо. Стешхалло дегІера гІора эшадо.

Уггаре а стешха стаг ша къиза хуьлу. Къизалла – стешхалла ю.

Стагехь стешхалла мел ю, цуьнан дегІан ницкь байна бу.

Стаг воцу стаг даима нахана луьйш хир ву.

Кхерамо хьекъал долчу стеган кхетам бохабо, ницкь болчу стеган доьналла дохадо.

Кхераман лай хилла виснарг – воккха лай ву.

Стешхачунна шел а стешханиг карийча дала ло. Цо шен къизалла цунна тІехь гучуйоккху.

Стешхачунна велха а эхь ца хета, хьаставала а эхь ца хета.

Стешхачу стага дов атта доккху, атта кхера а ло.

Кхоьруш аьшпаш боттар – стешхалла ю. Аьшпаш боттаро юьхьІаьржачу хІоттаво.

Стешха накъост – мостагІчул а луьра ву. МостагІчух иза мостагІ вуйла а хууш, хьо ларлур ву. Стешхачо, хьан аьтто боьхначу меттехь, хьо дІалур ву.

Стешха стаг тоьллачуьнгахьа хир ву, иза бакь велахь а, вацахь а.

Стешха стаг даиманна кхерамаша хьаьшна латтор ву.

Стешха стаг – уггаре а декъазчех ву. Стешхалла – стагана доккха таІзар ду.

Стешха стаг дикачу къонахчул а кхераме ву. Стешхачу стага, шен са дадо гІерташ, нехан синош духкур ду. Даккхийра зуламаш стешхачу стагехула хуьлуш ду.

Стешхачу стага шен ваша а вухкур ву, ваша вухкучо, Даймохк а бухкур бу. Стешха стаг кхоьруш, даима чухеба, майраниг корта айбина лела.

Кхерар – эхь ду. Кхерам ца кхераро эшабо. Цхьана а хІуманах кхера оьшуш дац, Дела воцчух.

Даиманна кхерам латтаро стаг дакъаза воккху.

Цхьаболу кхерамаш бахьана а долуш кхоллалуш бу.

Кхерам стешхачу стеган даг чу хоу. Кхерамо харцо кхуллу.

КІилло тоьллачунна юххе хІуьттур ю, цунна ша эшахь а, ца эшахь а. КІилло тоьллаверг даржах воьхча, цунна тІаьхьара дІахедар ю, шегара цунна гІо эшахь а, ца эшахь а. КІилло – кІилло ю, иза дешийца кхелича а.

Ледарчу къонахчо юьхь-дуьхьал стаг хестор ву, тІаьхьашха тІе цунна воniг дуьйцур ду.

Хьайн мостагІчуьнга хьуо Іеха ма вайталахь, кІиллошка лио ма вайталахь. Хьайна цара боьгІначу гуре а ма лацийталахь.

КІиллонех ларлолахь, сан доттагІ, хьуна хаза а дуьйцуш, тешнабеххкана тІаьхьабевлла къуй бу хьуна уьш.

Хьайна хьесталуш волчунах ма тешалахь, тешнабехк бийр бу хьуна.

КІиллошца гергарло хила мегар дац цкъа а. Уьш тергал ца яхь, тІаьхьара шаьш дІахедар ю.

Ша шен аьтто, шенна дика болх лоьхуш, хьагІ йолуш волу стал цкъа а ирс долуш хир вац.

Нахаца хьагІ йолуш волу стаг цкъа а догдика хилла вехар вац.

ХьагІ йолуш волу стаг а, стешха стаг а цкъа а синтем хилла вехар вац.

Стеган амалехь хьагІ хиларал доккха айп дац. ХьагІ йолчу стага нахана тешнабехк а бо, харцо а йо, ямартло а лелайо.

ХьагІ йолуш волу стаг цхьана хІуманна реза воцуш, даима сагатдеш хир ву. ХІунда аьлча, иза шен долахь долчух кхачам бина а хир вац, нехан хилча лалуш а хир вац.

Кхетам болуш волу стаг цхьа кІеззиг долчух кхачам беш хир ву. Кхетам боцуш волчу стагана дерриг а дуьне шена делча, а кІезиг хир ду.

Нахаца хьагІ йолуш волчу стагехь дерг лазар ду.

ХьагІ – дагана бала бу, бІаьргашна – ун ду.

ХьагІ йолуш волу стаг цкъа а воккхавеш хир вац.

ХьагІ йолчу стага цхьа кІеззиг стагера даьлла гІалат кхайкхадо; доцург стагана тІехь кхуллу; хІуьттаре, гамо лелайо.

ХьагІ йолуш волчу стагана нахана хІуьттаре ерг бен карор дац олучу дашца а.

Ирс долуш болчу нехан мостагІ ю хьагІ.

ХьагІ йолуш волчу стагана бекхам бан лаахь – сакъералуш, воккхавеш хилалахь.

Цхьана а хІуманан бала а боцуш, деш-дуьтуш а доцуш, вонехь а, диканехь а воцуш, цхьа висна, шенна вехаш волу стаг бешлачийн новкъа ву.

ХIИЛЛА, МЕКАРЛО, ТЕШНАБЕХК, МОТТ-ЭЛАДИТТА, ПИТАНА

ХIилла лелош верг башха хьекъалан кIорге йолуш а ца хуьлу. Цхьадолу цуьнан хIилла цIога а гуш хуьлу.

Ша нах Iехабо моьттуш верг ша Iехалуш меттиг дукха хуьлу.

Шегахь массаьргахьчул а тIех хIилла ду моьттуш волчо, нахана хIилла дан а гIуртий, ша Iехавойту.

Мел чIогIа хIилла долуш волчу стеган хIилла гучу ца долуш ца дисна.

Тешнабехк а хIилланца бо.

Тешнабехк ма белахь, сан кIант, нахана. Нахана бина тешнабехк шашех боьду.

Харц ма лелахь, аьшпаш маботталахь. Харц лийчи – безам бовр бу хьох, аьшпаш боьттича – тешам бовр бу.

Аьшпаш боттар – йоккха кIайдарг ю. Аьшпаш буттуш волчу стеган сий хир дац, нах цунах тешар бац, цо дуьйцург къобал дийр дац.

Аьшпаш буьттург ледара стаг ву, ледара воцчо аьшпаш буьттур бац.

Харцо, ямартло лелош волчу стагаца нехан гергарло хир дац.

Бакь дан аьтто боцчу хIуманна тоьшалла ма делахь, мотт-беттарг хир ву хьо.

Мотт тохар – луьра герз ду.

Хилла гергарлонаш дохийна матто, хийла доттагIий эгIийна матто.

Мотт-эладит – уггаре а дикачу къонахчунна лeладо, иза нахана везар,.наха лоруш хилар ца лалуш болчара.

Мотт бахьаш веънарг тергал а ца веш витарал доккха дарба дац цхьа а. Мотт бахьаш веъначунна ша-шена тохар санна «совгIат» хуьлу цунах.

Шалха мотт болчу стагах ларвала веза. Шен аьтто баьллачхула цо тешнабехк бийр бу.

Аьшпаш буьттучу стагах цуо бакъдерг дийцича а тешар бац цах.

Ша нахана аьшпаш буьттуш волу стаг – наха шега дуьйцачух а тешар вац.

Цхьа дош харц аьлча, бакъдолчух а шеко кхуллу. Харц дерг цкъа мегар дац, забар еш а.

Аьшпаш буьттуш волчу стагана дерриге а дагахь ца лаьтта. Цундела ша хьалха аьлларг диц а лой, цуьнан аьшпаш гучубовлу.

Хьайн шеко йолуш долчух бакъдерг бен ма дийцалахь. Харцонах хьуо Iотталахь, йохаелахь и харцо.

Хьаьнга а хIуъу а дийцахь а, иза милла а велахь а, цунна тов дерг дийца ма гIерталахь, бакъдерг, хьайна гинарг дийцалахь.

Шена тIехь дуккха а гIалаташ долу ледара стаг ма хаставелахь, нахана Iовдал хетар ву хьо.

Стаг ша дуьхьал а волуш хаста ма велахь, цуьнгара мел даккхийра хьуьнарш дийллехь а. Иза воцчохь хасто мегар ду хасто ногIуш велахь.

Мотт бетташ верг тIекIовеш волу стаг цуьнца тайна хилар билгало ю.

Хьанала цIена стаг кхоьрур вац мотт-эладитнах.

Мекарлонца, хIилланца Iовдалш луьйцу, амма хьекъал долуш волу стаг атта лацалур вац.

ВАХОШ ДОЛУ МАЛАРШ МИЙЛАРХ ЛАЬЦНА

Вехначу стеган чувогIуш киснахь къаьркъанан шиша хуьлу, чукхаьччи – дов хуьлу.

Дика да доьзална напгIа дахьаш вогIу, вон да къаьркъанан шиша дахьаш вогIу.

Молуш волчуьнга ахьа кхетош ала: «Ма бехьа хьайн доьзална бала».

Малар марзделлачунна малар бен дагахь хIумма а хир дац.

Маларх дуккха а зуламаш ду: могашалла талхор, хьекъална эшар, таронах вохар, уьйрашха хадар.

Хийла ненан бIаьрг белхабо молуш волчу кIанта.

Доьзалан да – молуш воьлу. Зудчуьн, берийн – бIаьргех хи доьлху.

Вехна да цIа вогIуш доьзална бала богIу.

Къаьркъа мелла вехначу стага шен дагара дIовш Iеттадо.

Нехан хIусамехь шена къаьркъа дезийла хоуьйту гIиллакх доцчу стага.

Маларан барам бан а бац. Ваххалц мелчи а ца Iеш, вожжалц молуш верг маларо эшийнарг ву.

Нехан хIусамехь корта бахош малар мала бакъо яц.

Малар шена деззашехь, ца молуш юкъахдита собар а, доьналла а хила деза стагехь.

Вон мел дерг вехначу стагера долу, дукха луьйш – кIорда войту, хьашт доцург дуьйцуш – нехан синкъерам бохабо, вон дерг олий – стагана вас йо, нахана чугIерташ девнаш доху, питана тосий – нах лотуьйту, бехк-гуьнахь доцуш стаг воь. Вехначу стага авари йо. Вехна стаг балхана тIаьхьа вуьсу, белхан де дойъу. Вехна стаг

сибатах телха, гIиллакхах, оьздангаллех вуху. Вехна стаг хьакхин битаме воьрзу.

Малар дуьтуьйтуш хьехна цхьа дарба ду: цамалар.

Стаге лаахь а, ца лаахь а мала бахар – вон гIиллакх ду.

Вехначу стеган хьекъал меттан буьххьехь хуьлу.

Барамал тIехдаьккхина молуш волчо молуш дерг шен доьзалан бIаьрхиш ду.

Къаьркъа мелла вехна стаг хьакхел а боьха ву. Вехна стаг вогIуш гича, вахаза волчо га доккху, цунна пе тухуш.

Вехначу стеган киса деса хуьлу, мотт дIовшах бузий хуьлу.

Вехна стаг а, хьераваьлла стаг а ший а вовшех тера ву. Вехна стаг хьераваьллачул а зуламе ву.

Къаьркъанехьа, маларехьа ваьллачу стеган тIаьхье хир яц.

Маларо могашалла йоь, маларо хьекъал эшадо.

Молуш волчу стеган къайле а хир яц, дан тIелаьцна гIуллакх кхочуш а дийр дац.

Мелла стаг ша шена айкхволу.

Маларрий, оьздангаллий цхьана догIуш дац. Малар молуш волчу стагехь оьздангалла хир яц, оьздачу стага маларш мийр дац.

Маларо гIиллакхах вохийна стаг нахах хедар ву.

Маларо сийлаллин дарже кхачийна цхьа а вац. Маларо сийлаллин даржах бохийнарш дукха бу.

Хьеран «кIар-кIар» а, вехначу стеган хабар а цхьатерра ду.

Вехначу стага шен дагахь вахаза волуш хиллари схьадалхадо.

Хаддаза мийларо коьртан хье талхабо, юьхь-сибат талхадо, могашалла йохайо.

КІеззиг малар могашаллина дика ду олу, дукха мийлар могашаллина зуламе ду олу. Аса-м кІеззиг ца молуш а могашаллина пайдехь дерг кхин лохур дара.

Маларан кад вовшийн могашаллина тІера молу, цо могашалла йохош хилар тергал ца до.

Вай малар молу, маларо могашалла молу.

Хьекъална телхинарш къаьркъа муьйлачу дех, ненах схьабевлла бу.

Вайн хьекъал хила деза цхьана хІуманах кхета а, кхиа а – малар тІехдоккхуш маларца хьошалла ца данний, хьошалгІа ваьш дахначохь ваьшна малар ца хІиттадайтанний.

Малар дитаро шелбелла кхерч бохбо, яйхьанбо, бахам стамбо, бедар хазйо, хьекъал меттадаладо, доьзалан барт бо.

Вахош долу малар – мукъачу стеган кхача бу. Къаьркъанан кад – зуламан кад бу.

Буха дуьсчух кхоам а хеташ молуш волчух къаьркъа хеназа дуьсур ду.

Къаьркъанца тасаделла гергарло шишанан бертигера бухе кхаччалц бен кхин деха дац.

МУКЪА, ПАРТАЛА СТАГ. МАЛО, КІАДО, ЛЕДАРЛО

Мукъачу стага дІайохуьйтучу хенан кхоам бу.

Болх беш волчу стеган сагатлур дац. Мукъачу стеган сагатлур ду.

Болх беш воллучу стагана де дацло. Мукъачу стагана де дахло.

Дечу гІуллакхана бІокъажор мало ю. Мало йолчу стеган дечу гІуллакха тІехь ка ер яц.

Катоьххана динарг кхочушхуьлу. Кханенаш йоххуш тІаьхьа титтанарг даза дуьсу.

Мало йоцуш дийриг дан атта ду. Малоица дийриг дан хала ду.

Мало – дегІан мостагІ ю. Мало йолчу стеган гІиллакх а духу. Мало йолчу стеган тІевеанчунна хьалагІатта а карах ца долу.

Мало ерг меттахвала кхиале, кадениг гІуллакх кхочуш а дой паргІатволу.

Мукъа Іер уьне, дегІана зуламе ду. Мукъа Іийна стаг вехаш а хир вац, сийлахьчу даржехь а хир вац.

Муьлхха а дина а цхьа гІуллакх деш воцу стаг сагатдеш хир ву. Балхаца, гІуллакхаца марзо елахь – стаг цо Іехаво.

Цхьа а пайда шегара луш воцу стаг тІехь стом боцчу диттах тера ву.

Ледара стаг, мел нахана дикаболх лууш иза велахь а, пайденна вац.

Шен ледарло дений, нанний тІетеІош волчух къонах хир вац. Дас, нанас юьхь лаьцна лело везаш волу кІант – кІант вац.

Стаг эсала хила мегар ду, амма мела а, ледара а хила мегар дац.

Хьекъалан кIорге йоцуш болу ледара нах даиманна нахана луьйш хуьлу.

Цхьа а хьуьнар доцуш болу нах уггаре а кхочушдан аттаниг шаьш дан а ца деш, дан ца тарлург, дан ницкь боцург, нахе ле бохуш тIаьхьабовлий лела.

Хьекъална ледарчу нахана стеган «гIалаташ» го, амма шена вуьззина дика къонах хилар ца хаьа, цуьнан хама бан а ца лаьа.

Мало, кIадо могашчу стагана зуламе ю. Сецца лаьттачи хи а телха.

Мукъа Iечунна сингаттам дукха хуьлу.

Шегара дийлла гIалаташ хууш волчу стага пайдаоьцу тIейолчу хенахь оцу гIалатонех ларвала Iемаш.

Мало – стеган мостагI ю. Атто езар – ледарчу стеган лазар ду.

«Мало – хало» - аьлла вайн дайша. Мало йолуш волу стаг буьйда хуьлу, буьйда стаг экама хуьлу, экама стаг уьне а, айпе а хуьлу.

СУТАРАЛЛА, ЦIАРМАТАЛЛА, СУЬПАЛЛА, БIАЬРМЕЦИГАЛЛА

Сутарчу стага са дуу, комаьршачу стага жижиг дуу. Сутара а, цIармата а, бIаьрмециг а волу стаг декъаза ву.

ХIусамнана бIаьрмециг елахь, хIусамден хьешашна хьалха юьхькIайлур яц.

ЦIармата ма хилалахь, гергарлонаш херлур ду хьан. Комаьрша хьо хилахь, гергарлонаш шорлур ду хьан.

КЪОЛА, КУРХАЛЛА, ЯМАРТЛО, ХЬАРАМЛО

Нехан хІума лачкъош волу стаг цкъа а вехаш хир вац.

Нехан хьакь дІатекхчи бен тІера долуш дац. Къу ваьхначу кертахь къух долу.

Хьарамло а, харцо а цхьаь ю, иза ямартчу стеган герз ду. Нехан хьокъах вехаш волчу стеган бедар цІена елахь а, цІий боьха хир ду.

Нехан хьокъех гулбина бахам тешаме бац. Цунах летта цІе хе йойъур яц.

Ямартчу стага ахчанан дуьхьа маьрша стаг вуьйр ву.

Вон стаг оьгІазе хуьлу, дика стаг векхавелла хуьлу. Къу кІелдІашха хьоьжу, доттагІ дуьхьал хьоьжу.

Вайн дайн кица ду: «Къуьнан куй богу» аьлчи, «газа йиъначо куйнах катоьхна» аьлла.

Буьйса Іаьржа еъчи «къу-берзан буьйса» олуш ду.

«Къуьнна къола дичи, Дела велавелла», – бохуш кица ду.

Къола деш волчу стагана ша велла дІа валлалц синтем хир бац.

МОГАШАЛЛЕХ ЛАЬЦНА

Стагана дуьненчохь могашаллин меха хIума дац.

Стаг векхавелла, велавелла хилар – могаш хиларан билгало ю. Цо гойту цуьнгара ницкъ, хьуьнар, толам.

Мацалла лайначо рицкъанан хама бийр бу. Цамгийла лайначо могашаллин хама бийр бу.

Могашалла ларъелахь, могашаллин хама белахь. Могашалла – боккха бахам бу. ГІатта ца луш меттахь висначу лазархочунна гIевланга дашо гIайба билларх гIоле хир яц.

Хьолал еза ю могашалла. Могашалла – доккха хьал ду. Кхела лазаяьллачу стага шен берриг а бахам дIалур бара шен кхела ца лазийта.

Стеган ирс – уггаре а хьалха цуьнан могуш хилар ду.

Хьекъал долуш волчу стага шен дегI кхоор ду, могашалла ларор ю.

Могашалла ларо хууш воцчу стагана могашалла лаьттар яц.

Могашаллин хьал цомгуш хилчий бен хуур дац.

Могашаллин коьрта хьелаш: кхача диканиг баар, волавалар, шен барамехь болх бар, цIена хIаваь, шийла хи, велавелла, векхавелла, самукъане хилар.

Волавелла лелачу хенахь ойла а дика яло, садоIар а дика хуьлу.

Вай буу кхача дарбане хила беза. Дарбанна буу кхача шен барамехь баа беза. Барамал тIех буу кхача уьне бу.

Мел кIезгачу хIуманах а Iехалуш хиларо стеган дог дика латтадо. Долуш долчух кхачам ца баро, хIуманах ца Iабаро сингаттам латтабо.

Сингаттаме, гІайгІане хила мегар дац, сингаттамо стаг дакъаза воккху.

Могашалла массо а хенахь ларо еза. Могашалла цхьаь бен яц, лазарш дукха ду.

Лазарна дарба карадо. Амма Іожалла сацо ницкь болуш цхьа а тайпа дарба дац.

Ша лазаро лаьцначу хенахь, диканах дог дилла ца деза. Лазарх сингаттам хилла, сингаттамана кІел саца ца веза. Сакъералуш долу, самукъа даьндолу бахьана лаха деза.

ХІуъу а хилла латтахь а, дог дика хила веза стаг. Догдика хуьлийла карор ю ахьа айхьа лехча.

Боккха сингаттам хилла, вон деъна стаг цхьаь ша вита мегар дац. Цуьнан самукъа даьндерг, цунна там хинберг дуьйцуш, иза сингаттамах кІелхьара ваккха веза.

Сингаттамо бале лаьцна стаг Іехо дарба лаха деза. Иза ду могашалла ларо оьшуш долу дарба.

Стагана сингаттам базбеш текъамаш бан мегар дац. Иза ду дагана Іеткъаш дерг.

Стагана «хьо ма къанвелла, хьо ма дакъаза ваьлла» ма ала, иза дакъаза валарна кхерам бу. Хьо «ма къона лаьтта» ала, иза хаъал къонлур ву.

Стеган хан яцйо къизалло, хьагІ хиларо, сингаттамо, халоно, гІайгІано, балано.

Лазаро кхерийна стаг лазаро, кхерамо лоцу. Кхерамо лацар – лазар ду.

Массо а хІуманал а дарбане – доьналла ду. Доьналло лазар эшадо.

Цомгуш волчу стагана хаьржинчу дарбанех дарба ду товала лаар.

Ша толург хиларх дог тешна хила веза цомгуш волу стаг.

Лоьран уггаре а йоккха говзалла цомгушчу стагаца къинхетаме хилар ю. Цуьнца гIиллакхе, эсала хилар дарбане ду.

Нахаца къинхетаме волу стаг лор хила хьакь ву. Нахаца къинхетаме воцчу стагах лор хир вац.

Лазарна воьхна, гIайгIане хилла кIел а ца соцуш «аса къуьйсар ду хьоьца, лазар», – аьлла дарбанашца цунна доьхьал тIом латто беза.

БЕРАЛЛЕХ, ЖИМАЛЛЕХ ЛАЬЦНА

Бералла – уггаре а самукъане, хаза хан ю.

Бераш – хин долу адамаш ду, шайн дайша лелийнарг дIаэца дезаш.

Жималлехь могашалла дика ю, ницкь бу дегIехь, дог ловзу кийрахь, ойла кхерста коьртехь, лаам бу боккха.

Жималла эрна дIа ма яхийта! ЦIий довха мел ду, ойла сема мел ю, хьекъал ховха мел ду, дегIехь ницкь мел бу, Iамаде диканиг.

Хьайгахь муьлхха а тайпа цхьа корматалла елахь, и корматалла кхиаелахь – хи тухуш, гуо оххуш, сов га дIахадош, кхио стоьман дитт санна.

Цхьа а тайпа корматалла йоцуш волу стаг стом ца лучу акхачу диттах тера ву.

Болх белахь, дешалахь, Iамалахь, халкъана гIуллакх деш хилалахь! Балхаца, дешарца, халкъана дечу гIуллакхашца, юкъараллин хьелашца карор ду хьуна хьайн ирс.

Жима стаг, батте, стигларчу седарчашка хьежа! Дуьне, Iалам, адам довза, заманца вола, хьалха таIа, хьалха таIа хьуо хьакь волчу дарже кхача.

Жима стаг, хьекъал гулделахь, кхетам болуш хилалахь. Ахьа жимчохь гулдинарг воккха хилча карор ду хьуна.

Воккха стаг лоруш, хама беш хилалахь, цуьнан хене вахчи хьо а лорур ву.

Воккхачух, иза гIора доцуш висча, ма велалахь, ма кхардалахь. Цуьнан хене ваха дезаш хьо а ма ву.

Къанвелча воккха стаг хьекъална а, амална а беран хьесапе воьрзу. Цуьнан терго еш хилалахь. Цхьа кIеззиг ахьа дичу гIуллакхах цунна там хир бу, хьуна баркалла хир ду.

Жимчу стеган амалехь цхьа кIеззиг воккхаллин хIумнаш а дика тов. Воккхачу стеган амалехь цхьа кIеззиг жималлин хIумнаш а дика тов.

Воккхачу стеган кхетамо кхетамах пайда эца хууш волу жима стаг дахаран новкъа воккху.

Воккхачу стеган хьуна кхетам бала а, хьехар дан а бакъо ю – дегабаам ма белахь, хьайга дечу хьехарех пайда эцалахь.

Вай цхьацца лерамашна кханенаш йохку, жималла дIайоьду. Кьоналла тIейогIу.

ВОККХАЛЛЕХ, КЪАНАЛЛЕХ ЛАЬЦНА

Стаг къанвелча, дегайовхонех, лерамех дIахеда. Цул тIаьхьа дагалецамаш буьсу.

Къанвала гергавахча, хан чехка йоьдуш санна хета.

Дуьне дукха дезарна – хене сатуьйсу. Валар ца дезарна – хенах кхоьру.

Къаналла цхьанне а ца еза. Амма дукха ваха ца лууш цхьа а ца хуьлу. Дукха ваха тарлой ткъа, къаналла йоцуш.

Къаналло сингаттам бахьа. Нийсархойх, доттагIех, уьйраш хеда. Дуьненан синкъерам дIаболу, уггаре а хала адамийн къелла йогIу. Цхьа висчи – гIайгIано, балано лоцу.

Шовзткъа, шовзткъе итт шаре ваьлча, хуур ду стагана ша гулдинарг хIун ду. Ша дика гулдинехь дика нахе кхачор ду. Ша гIалата некь бинехь, цунна дохковер ву.

Къанвелча стагехь дуьсуш дерг цуо гулдина хьекъал ду. Нахана хьехарш дан йитина бакъо ю, динчу гIуллакхийн мерза стом бу, баркалла ду, лар яза дисна сий ду.

Къанваларх самукъадала а, марзо эца а бахьанаш дукха ду, нагахь санна оцу бахьанехь пайдаэца хаахь.

Къанвелча стагана зуда езар яц. Зуда езаш иза велахь – къан ца велла.

Къанвелча а нахана кхетам бала хууш верг нахах дIахаьдда, сий дайна вуьсур вац.

Цхьа висначу стагана цхьа гIуллакх деш хилар гIолехь ду. ХIумма а деш воцуш мукъа висна стаг сингаттамо лоцур ву.

Цхьа а тайпа хьуьнар доцуш, корматалла йоцуш, дахаран зилах, болах хаьдда стаг эрна хан токхуш ву.

Велавелла, векхавелла, гIиллакххехь, оьзда воккха стаг гуш хила хета.

Дуьненчохь хан яьккхина стаг хиларх, иза ваьхна олийла бац, шен вахаран лар цо йитина яцахь.

Стеган мах дукха вахарх, заманан йохаллехь базлуш бац, цуьнан гIиллакхашка, гIуллакхашка хьаьжжина бен.

Стаг лечу заманчохь къинойх цIена хила веза.

КЪАЙЛЕНАХ ЛАЬЦНА

Нехан къайле юьйцуш верг – мостагI ву. Шен къайле нахе ялхош верг – Iовдал ву.

Кхаанне хууш долу хIума къайла гIур дац.

Хьайн къайле мостагIашна гучуйолийла ца лаахь, доттагIчуьнга а ма йийца.

Къайле доттагIашца йийца а тешаме дац. Цара шаьш тешачаьрга дIайийца тарло иза. ТIаккха цунах къайле ца хуьлу.

МостагIчух айхьа лачкъодерг доттагIчуьнга а ма дийцалахь.

Цкъа гучу ца йолуш цхьа а къайле хир яц, и гучуйолуш цхьа зама йогIур ю.

Шина стагехь йиснарг къайле ю, кхозлагIниг теш велахь, къайле – къайле яц.

ХЕНАХ, ЗАМАНАХ ЛАЬЦНА

Зама, шен корматаллех пайда а оьцуш, говзалла Іамо йиш йолуш мехала ю. Заманан мах хууш воцург сийлахьчу дарже кхочур вац.

Дуьне, вахар дезий хьуна? Хан, зама эрна дІа ма яхийта. Зама – иза урд ду. Ахьа кхиабахь – стом кхуьур бу. Деса дитахь – кьухо хьулдийр ду.

Деши, дети механа деза ду. Амма адаман вахарал деза дац цхьа а хІума.

Хьекъал долуш, корматалла йолуш волчу стеган эрна хан япарал доккха зен дац.

Хан – иза хьекъалечу, кхетамечу белхан хазна ю. Вахаран Іалашо хила еза шеран а, беттан а, дийнан а, сохьтан а хьесап долуш. Цхьа а сахьт, цхьа а минот эрна дІа яхийта декхар дац кхетам болуш волчу стага пайдехь долу цхьа гІуллакх ца деш.

Цхьаверг цхьана гІуллакхе ладоьгІуш, я цхьана дикане сатуьйсуш чехкка хан яларе, зама дІаяхаре сатуьйсуш хуьлу. Хьекъал долуш волу стаг шен ма-хуьллу оцу заманах, хенах пайдаэца гІерташ хуьлу.

Сийлахь доккхачу даржехь ву, шен заманах пайдаэца хууш мел хилла массо а стаг.

Мукъачу хенах пайдаэца хууш волу стаг кхетам болуш хилар билгало ю.

Заманах, хенах пайдаэца хууш волчу стагана, ша дага лаьцна долу гІуллакх кхочуш дан хан карор ю.

Хьайн гІуллакх дан хан кІезиг хеташ хьо велахь, хІумма а дан а кхуьур вац хьо.

Кхетам болуш волчу стагана кехатех ловзар зенехь ду. Шен хьекъалах пайдаэца йиш йолуш зама эрна йойъу цо.

Сан доттагІ, кханенна тІаьхьататта ма диталахь тахана кхочушдан йиш йолуш долу гІуллакх. Заманан хама хууш волчу стеган гІиллакх ду иза.

Тахана ахьа дина цхьана сохьтан гІуллакх кхана дендолчу шина сохьтан гІуллакхал деза карор ду хьуна. Таханлера цхьа де а тІедогІучу шина дийнан меха ду.

Дан дезачу гІуллакхан сихо ян еза. Амма и кхочушдеш сихвала ца веза.

Дан дезаш долу гІуллакх дагалаца деза генна хьалха а хьоьжуш, хиндолчун ойла а еш. Дан дечазу гІуллакхан ойла е, сан доттагІ, амма и гІуллакх тІаьхьа ма титта.

Дан дезачу гІуллакхан хьем бар зулам ду.

Дан дезачу гІуллакхан дукха ойланаш еш, ладоьгІуш волчо лартІехь доццург до.

Вахарехь кхочушдан дезачу мехалчу гІуллакхашна сихо ян еза. Цхьа минот а эрна хан яйъаро уьш тІаьхьатоттур ду.

Атта кхочушдан йиш йолуш долу гІуллакх шен хеннахь кхочуш ца дича, кхано тІаьхьа хала хуьлу. Дан хала а долуш кхочушдан йиш йолуш дерг тІаьхьа титтича – кхочушдан аьтто боцуш юкъахдуьсур ду.

Дан йиш йолу гІуллакх кханенна тІаьхьатуьттуш верг ледара къонах ву. Кхане – таханлерчу дийнан эмгар ю. Кханенна тІаьхьатеттинчу гІуллакхо мекха лоцу. Кханенна даа тІаьхьатеттина хударх муст а лой дуьсу. «Буьйса яьккхинчу хударо мотт Іамабо» – аьлла ду вайн дайша.

НИЦКЪ, КЪИЙСАМ, ТОЛАМ, ЭШАМ

Шен ницкъах, хьуьнарх бIо а булуш, адамийн дуьхьа, цхьакъан дуьхьа вехаш волчуьнгахь берг боккха ницкь бу.

Къийсам, толам баккхархьама ца хилчи ца долуш герз ду дикачу къонахчун.

Шен ницкъах бIобулуш волчу стеган доккха ирс ду. Шен ницкь, шен корматалла хууш, цуьнан хама беш иза велахь, сийлаллин дарже кхача цуьнан йоккха бакъо ю.

Шен ницкъах бIобулуш волчу стеган ницкь алсамбер бу. Шен ницкъах бIобулуш иза вацахь, шеко елахь, эшна хилар билгало ю.

Толам боккхург хиларх дог тешна вацахь – толам ца баккха герга ду.

Ша шех бIобулуш, кхочуш хирг хиларна дог тешна велахь доло мегар ду сийлахь гIуллакх.

Дагалаьцначу гIуллакхах дог тешна хилар боккха ницкь бу стеган.

Шеконаш зуламе ю стагана. Долийча чекхдаьндолу гIуллакхаш юкъахдуьту цара. Шеко йохаш дерг стеган хьекъал, хьуьнар ду. Шеконца дерг долийча чекхдаккха ницкь ца кхочуш висчи ша шен зер а толам бу.

Ша шен ницкъах тешна хилар – боккха ницкь бу.

ВАЛАРАН КХЕРАМ, ІОЖАЛЛА

Валарх хьо мел чІогІа кхийрича а, ца кхийрича а, иза тІекхочур долуш ду. Хьо кхерарх тІех а тир яц. Іожалла, ца кхерарх – хенал хьалха а йогІур яц.

Даима валар дагахь лаьтташ хилча, дуьненан бахам лоьхур а бацара стага.

Къиза стаг а, къинош летийнарг а Іожаллех чІогІа кхоьруш хир ву.

Собаре майра стаг Іожалла герга гІоьртича, хІумма а воьхна хир вац.

КІелхьаравала меттиг боцуш тІехІоьттина яьллачу Іожаллин киртигна ца вухуш доьналла Іалашдан деза.

ТІехтила йиш йоцуш тІехІоьттина даьллачунах кхеран, ваган оьшуш дац.

Ша дагаван дуьненчохь лар юьтуш велларг велла дІа ца ваьлла.

Дуьненчохь ша декхарийлахь верг сийлаллица кхочушдина стаг синтем болуш паргІат лийр ву.

Хьанал къахьоьгуш хаза текхначу дийно буьйсанна мерза наб йойту. Нийсонах ца телхаш, маьршачу вахаро Іожаллин кхерамах воккху.

Дуьненчохь нахаца харцонаш, ямартло лелийна стаг, воккха мел хили а, кхерам совбуьйлуш, Іожаллех кхоьруш хир ву.

ЧУЛАЦАМ

Авторах лаьцна 3

Даймаххах лаьцна 9

Кхетаман дешнаш 12

Дуьне, вахар 31

Стеган кхерч-хIусам, оьзал..50

Адамийн гIиллакхаш 58

Тезстахь лело деза гIиллакхех лаьцна.. 63

Машенашца болчийн гIиллакхаш.. .66

Куьйгалхочуьн гIиллакхаш 69

Къаьмнашца йолу юкъаметтигаш..73

Зуда ялор, йоI маре яхар.. 74

ХIусаман лерамаш, гергарло, доттагIалла,хьошалла.........78

Хьаналчу къинхьегамах, балхах, гIуллакхах лаьцна.........87

Къонахалла, стогалла, майралла, доьналла.................. 93

Сингаттам, хало, бала, гIайгIа.. 101

Бакъо, харцо, шеко... 106

Адаман сийлаллин дарж..112

Iилма, говзалла, корматалла 114

Безам, марзо..119

Адаман хатI, куц, бос, сибат, амат.. 127

Эхь-иман..130

Адаман хьекъал, кхетам, лаам, Iалашо... 132

Ирс, аьтто, самукъадалар, хазахетар, воккхавер..... 142

Яздаран говзаллех, олучу дашах,
буьйцучу маттах лаьцна 146

Адамийн сакхташ, вон амалаш, къизалла, стешхалла,
хIуьттаре, хьагI-гамо.. 158

ХIилла, мекарло, тешнабехк, мотт-эладитта, питана 164

Вахош долу маларш мийларх лаьцна .... .166

Мукъа, партала стаг, мало, кIадо, ледарло ... .169

Сутаралла, цIарматалла, суьпалла, бIаьрмецигалла 171

Къола, курхалла, ямартло, хьарамло 172

Могашаллех лаьцна 173

Бераллех, жималлех лаьцна 176

Воккхаллех, къаналлех лаьцна ………… ……………….178
Къайленах лаьцна ……..……………… . ………..…180
Хенах, заманах лаьцна ……………………………….181
Ницкъ, къийсам…………………………………….. .183
Валаран кхерам, Іожалла ………………..…………… 184
Чулацам …………………………………………….. 185

Авторо даггара баркалла боху хIара книга ара йоккхуш гIо дина волчу Умаев Сайдаминан.